

Lucyna Jabłońska
Eryk Krasucki

Moja gmina
**DRAWSKO
POMORSKIE**

Przewodnik dla nauczycieli realizujących program
edukacji regionalnej z elementami edukacji europejskiej
w młodszych klasach szkoły podstawowej

Drawsko Pomorskie 2016

Recenzenci

dr hab. Małgorzata Machałek, prof. US (Uniwersyteckie Centrum Edukacji, Uniwersytet Szczeciński)
dr Paweł Migdański (Instytut Historii i Stosunków Międzynarodowych, Uniwersytet Szczeciński)
mgr Katarzyna Rembacka (Biuro Edukacji Historycznej, Instytut Pamięci Narodowej)

Projekt okładki

Sonia Mikołajczyk

Redakcja

Eryk Krasucki

Korekta

Ewa Wyszczelska

Łamanie

Przemysław Gamdzyk

Praca została wydana ze środków ze środków Muzeum Historii Polski w ramach Programu „Patriotyzm Jutra” oraz z darowizny przekazanej Stowarzyszeniu „Meander” przez Nadleśnictwo Drawsko.

Partnerzy projektu

Stowarzyszenie Przyjaciół Drawska „Meander”

Szkoła Podstawowa im. majora Henryka Sucharskiego w Drawsku Pomorskim

Nadleśnictwo Drawsko

Wydawca

Stowarzyszenie Przyjaciół Drawska „Meander”

meander.drawsko@gmail.com

Copyright © by Lucyna Jabłońska

Copyright © by Eryk Krasucki

Copyright © by Stowarzyszenie Przyjaciół Drawska Meander

All rights reserved

Wydanie I

ISBN 978-83-939367-3-1

Druk

KaDruk, kadruk.com.pl

Licencja

Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 3.0 Polska – Licencja ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych). Jest to najbardziej restrykcyjna z licencji. <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/pl/>

*Mojemu Tacie, który zaszczerpił we mnie miłość
do mojej „małej ojczyzny”.*

Lucyna Jabłońska

■ SPIS TREŚCI

1. Edukacja regionalna i jej kluczowe pojęcia. Kontekst zachodniopomorski i drawski (Eryk Krasucki)	7
2. Program edukacji regionalnej <i>Moja gmina Drawsko Pomorskie</i> (Lucyna Jabłońska)	23
3. Przykładowe konspekty zajęć z programu edukacji regionalnej <i>Moja gmina Drawsko Pomorskie</i> (Lucyna Jabłońska)	43
4. Kompendium treści omawianych w programie edukacji regionalnej <i>Moja gmina Drawsko Pomorskie</i> (Eryk Krasucki)	55
5. Drawskie kalendarium (Eryk Krasucki)	97
6. Bibliografia literatury i materiałów źródłowych przydatnych w edukacji regionalnej. Kontekst zachodniopomorski i drawski (Eryk Krasucki)	117

Eryk Krasucki

EDUKACJA REGIONALNA I JEJ KLUCZOWE POJĘCIA. KONTEKST ZACHODNIOPOMORSKI I DRAWSKI

Kiedy pojawił się pomysł napisania tego eseju, na dziedzińcu Szkoły Podstawowej w Drawsku Pomorskim, ale też przy wejściu do niej oraz na skarpie biegnącej wzdłuż rzeki, rosły jeszcze spore drzewa. Były to wieloletnie potężne kasztanowce (*Aesculus hippocastanum*). Stosunkowo niedawno padły jednak ofiarą po części bezlitosnego szrotówka kasztanowcowiaczka (*Cameraria ohridella*), po części zaś swego wieku. Pamiętam je doskonale z czasów własnej, ośmioletniej edukacji w „podstawówce”, która wówczas nosiła numer 1, w odróżnieniu od tzw. Tysiąclatki, czyli szkoły numer 2, mieszczącej się na ulicy Dworcowej. Wraz z kolegami i koleżankami cieszyliśmy się każdej jesieni, kiedy ze wspomnianych drzew spadały dojrzałe już owoce. Posługując się nimi, można było stoczyć niejedną bohaterską bitwę. Bywało przy tym niebezpiecznie. Zwłaszcza gdy przy pomocy kolczastych lupin, ale też samych lśniących brązem kasztanów, prowadziliśmy „artyleryjski ostrzał” wrogiej grupy usadowionej wysoko, na pamiętających czasy średniowieczne murach miejskich. Przez lata myślałem o tych drzewach, jako o czymś, co zawsze było integralną częścią szkoły, którą wybudowano w latach 1844/45, kiedy nikt przy zdrowych zmysłach nie mógł nawet przypuszczać, że dzieci zasiadające w jej ławkach będą mówić kiedyś po polsku. Wyobraźnia pracowała tym sprawniej, że kasztanowce żyć mogą ponad 200 lat. Były one dla mnie niczym *axis mundi*, oś świata (nawet jeśli tylko dziecięcego), na której następuje zatrzymanie czasu i możliwy jest kontakt z tym, co przeszłe, ale też z tym, co ma dopiero nadejść. To miejsce początku, stworzenia świata, symbolizowane częstokroć właśnie poprzez wyobrażenie drzewa, u Wikingów był to jesion, u Słowian dąb¹.

Okazało się jednak, że historia szkolnych kasztanowców nie musi być aż tak odległą, przynajmniej w odniesieniu do części drzew. Jakiś czas temu natknąłem się w kronikach drawskiej placówki na taki oto zapis pochodzący z kroniki absolwentów Liceum Ogólnokształcącego w roku 1967 (wówczas wciąż jeszcze liceum

¹ M. Eliade, *Sacrum, mit, historia*. Wybór esejów, tłum. A. Tatarkiewicz, wybór i wstęp M. Czerwiński, Warszawa 1993, s. 65–70.

dzieliło budynek ze szkołą podstawową): „Jesteśmy ostatni rok w naszej szkole, więc postanowiliśmy zostawić po sobie jakieś drobne wspomnienie. Kiedy wszyscy po zakończeniu roku rozejdą się w swoje strony ze świadectwem maturalnym, to nie będą może już myśleć o tej szkole, w której spędzili tyle radosnych i tyle smutnych chwil. Teraz my nie zdajemy sobie sprawy z tego, ale kiedy będziemy starsi, to każdy będzie chciał zobaczyć swoją szkołę. I otóż nasza klasa, aby pozostawić po sobie jakąś pamiątkę, postanowiła zasadzić w ogródku przed szkołą młodego kasztana. Zrobiliśmy spis uczniów całej klasy z podpisami Pani Profesor, Pana Dyrektora i nas. Spis włożyliśmy do butli i szczelnie zamknęliśmy. Do zakopanego dołka najpierw wrzuciliśmy tę butelkę, a potem dopiero wsadziliśmy drzewko. Może kiedyś, po wielu latach, kiedy nas już nie będzie, ktoś wykopie naszego kasztana i wtedy dowie się kto zasadził drzewko”². Jest coś niezwykłego w tym, że wchodzący w dorosłość ludzie wybrali ten sposób pożegnania się ze swoją szkołą (i w jakimś sensie młodością), nieświadomie powielając gesty praktykowane przez rozmaite historyczne wspólnoty. Tym samym wpisali w to miejsce ideę początku i powrotu.

Istotne jest również połączenie owych gestów ze szkołą. Dla abiturientów z roku 1967 musiało być to bardziej oczywiste, niż dla współczesnych roczników opuszczających placówki edukacyjne. Spędzili w niej bowiem aż 11 lat, podczas gdy dziś młodzi ludzie opuszczają swe szkolne ławki po 6 lub zaledwie 3 latach (ma się to nieco zmienić po wprowadzeniu planowanej w przyszłym roku szkolnym reformie oświaty). Szkoła była więc dla nich miejscem dalece bliższym i w dużo większym stopniu formatywnym. Otwierała na świat za sprawą wiedzy i ludzi tam poznawanych. Mowa przecież o czasie, kiedy dostęp do informacji, możliwości komunikacji i podróżowania były niepomierne mniejsze. Świat przyniatającej większości uczniów ograniczał się do przestrzeni domowej, szkolnej i tego wszystkiego, co oferowało ówczesne miasteczko czy wieś, z której nierzadko się wywodzili. Nie trzeba raczej dodawać, że zbyt wielu kuszących propozycji tam nie było. Dziś właściwie tego świata już nie ma. Globalizacja, wraz z jej największym wynalazkiem, jakim jest Internet, zmniejszyły odległości pomiędzy kontynentami i postrzeganie otoczenia. Jak daleko ów proces zaszedł, uświadamiam sobie wówczas, gdy widzę grupy dzieci z nosami wetkniętymi w telefony komórkowe, które niewiele ze sobą rozmawiają i niespecjalnie są zainteresowane bezpośrednim kontaktem. Wiedzą za to doskonale, jak ostatniego wieczoru wyglądała ich ulubiona pop gwiazda lub jakim samochodem jeździ aktualnie uwielbiany piłkarz. Siłą rzeczy zaciekawienie dzieci światem wokół jest też mniejsze. Być może nie wszystkie dostrzegają okoliczne drzewa, budynki, pomniki czy rzekę. Jedno wszak zmniejsza nieco mój niepokój. Mianowicie

² Biblioteka Szkoły Podstawowej w Drawsku Pomorskim im. mjr. H. Sucharskiego, *Nasza kronika III*. Kronika prowadzona była przez klasę opuszczającą mury szkolne w 1967 roku. Wychowawcą klasy była Helena Wróblewska, a dyrektorem szkoły Feliks Szoltun.

to, że akurat w Drawsku Pomorskim, za sprawą zasługującego na szacunek wysiłku edukacyjnego takich nauczycieli jak Lucyna Jabłońska, Grzegorz Kruczek, Romuald Kurzątkowski czy Paweł Redmann, ignorancja młodych wobec najbliższego otoczenia powinna być mniejsza³.

Wspomniani pedagodzy, w obrębie różnych przedmiotów i kół zainteresowań, uprawiają bowiem to, co zwie się edukacją regionalną. Termin ten organicznie związany jest z takimi pojęciami jak region, ojczyzna prywatna („mała ojczyzna”), regionalizm i tożsamość regionalna, dlatego czuję się w obowiązku każdy z nich wyjaśnić⁴. Dobrze jest przy tym zacząć od terminu region, który pobrzmiwa znajomo, ale nie jest wcale tak jednoznaczny, jakby się to mogło wydawać⁵. A przecież skoro mowa o edukacji regionalnej, to powinno się mieć jasność przynajmniej w odniesieniu do słowa kluczowego, co jest istotne przy określeniu ram działań edukacyjnych. Problem w tym, że region rozumiany może być na kilka sposobów: geograficzno-przyrodniczy, fizjograficzno-krajobrazowy, przestrzenno-funkcjonalny (ekonomiczny), administracyjny i społeczno-kulturowy⁶. Każda z wymienionych kategorii zwraca uwagę na inną cechę wiodącą, odróżniającą dany obszar od pozostałych, a na pewno tych, które z nim sąsiadują. Rzecz w tym, że nie zawsze wszystkie one się ze sobą łączą. Tak więc to, co tworzyć będzie region z punktu widzenia krajobrazu czy historii, nie musi się pokrywać z tym, co przez niego rozumieją fizjografowie czy samorządowcy. Mówiąc wprost: poza światem teorii, idealne regiony nie występują. To również przykład Pomorza Zachodniego, a więc regionu, w który dziś jest wpisane Drawsko Pomorskie. Czym zatem ono jest?

³ Wymienieni przeze mnie nauczyciele od wielu lat zajmują się z powodzeniem krzewieniem wiedzy o regionie. Lucyna Jabłońska jest autorką projektów edukacji regionalnej w klasach wczesnoszkolnych. Grzegorz Kruczek to przyrodnik, który wydał niezwykle interesujący przewodnik po najciekawszych okazach dendrologicznych w Drawsku Pomorskim (*Ciekawe drzewa i krzewy Drawska Pomorskiego*, Drawsko Pomorskie 2015). Romuald Kurzątkowski przyczynił się swego czasu do lokalnego spopularyzowania dzieła i biografii Waltera Gropiusa i właściwie nieustannie realizuje ze swoimi uczniami ciekawe projekty edukacyjne, ostatnio poszukując żydowskich śladów w Drawsku Pomorskim. Paweł Redmann wybrał z kolei krajoznawstwo i poprzez organizowane wycieczki, odkrywa przed młodzieżą piękno okolicy, przygotowuje też uczniów do konkursów wiedzy o mieście i Pomorzu Zachodnim.

⁴ Obszerny przegląd terminologii zob. P. Petrykowski, *Edukacja regionalna. Problemy podstawowe i otwarte*, Toruń 2003.

⁵ J. Beaujeu-Garnier, *Methods and perspectives in geography*, London 1976, s. 5.

⁶ J. Turowski, *Regiony – regionalizm – lokalizm*, w: *Czym jest regionalizm*, red. S. Bednarek, Wrocław-Ciechanów 1998, s. 100–116.

■ REGION

Najprościej byłoby stwierdzić, że jest to obszar, który pokrywa się z jednostką terytorialną zwaną województwem zachodniopomorskim, utworzonym za sprawą reformy administracji w 1999 roku⁷. Jest on położony nad Bałtykiem i umiejscowiony w północno-zachodniej części państwa polskiego, a swoim zasięgiem obejmuje obszar ponad 20 tys. km², na który składa się 18 powiatów i 3 miasta na prawach powiatu⁸. Tak określony region zamieszkuje obecnie nieco ponad 1,7 mln mieszkańców⁹. Tyle faktów prostych. Podziały administracyjne mają jednak to do siebie, że dążą do uproszczenia i ujęcia skomplikowanej materii w sposób kategoriowy, ale częstokroć bezceremonialny, tj. taki, który nie uwzględnia ani warunków geograficznych, ani historycznych. Nie wiadomo zresztą, czym by się taka próba skończyła. Bo przecież w klasycznym, obecnym również w podręcznikach szkolnych, ujęciu jednostek fizycznogeograficznych Polski, nie znajdziemy w ogóle określenia Pomorze Zachodnie, a obszar, który obejmuje województwo zachodniopomorskie rozbity jest na kilkanaście makroregionów i wchodzi w skład dwóch dużych jednostek zwanych prowincjami: Pobrzeża Południowobałtyckiego i Pojezierza Południowobałtyckiego¹⁰. Przyrodnicy również nie operują naszym wyjściowym terminem. W regionalizacji przyrodniczo-leśnej Pomorze Zachodnie nie istnieje, a obszar naszego województwa wpisany jest w dwie krainy leśne: Bałtycką oraz Wielkopolsko-Pomorską¹¹. Również ekonomiści i statystycy dalecy są od tego, aby wyróżnić w jakiś szczególny sposób nasz docelowy obszar. Dla nich to tylko część regionu północno-zachodniego, na który składają się województwa lubuskie, wielkopolskie i zachodniopomorskie¹².

W końcu i najbliżsi mi historycy dalecy są od tego, aby uznać Pomorze Zachodnie za termin szczególnie precyzyjny (podobnie jest z samą nazwą Pomorze¹³). W świetle klasycznej definicją regionu historycznego, tym, co konstytuuje owo

⁷ Symboliczne jest to, że w 2013 roku Marszałek Zachodniopomorski zdecydował, że w logotypie promującym województwo pojawi się właśnie określenie Pomorze Zachodnie, sankcjonując w ten sposób coś, co funkcjonuje na zasadzie uzusu, (mdr), *Nasze województwo ma nowe logo. Czas na „Pomorze Zachodnie”*, „GK24.pl. Serwis Głosu Szczecińskiego” 2013, 11 czerwca, <http://www.gs24.pl/wiadomosci/szczecin/art/5520436,nasze-wojewodztwo-ma-nowe-logo-czas-na-pomorze-zachodnie-ankieta,id,t.html> (dostęp: 12 X 2016).

⁸ *Powierzchnia i ludność w przekroju terytorialnym w 2014 r.*, oprac. E. Kacperczyk, K. Korczak-Żydaczewska i inni, Warszawa 2014.

⁹ *Ludność. Stan i struktura ludności oraz ruch naturalny w przekroju terytorialnym. Stan w dniu 31 grudnia 2015 roku*, oprac. J. Stańczak, A. Znajewska i inni, Warszawa 2016, s. 12.

¹⁰ J. Kondracki, *Geografia regionalna Polski*, Warszawa 2002.

¹¹ R. Zielony, A. Kliczkowska, *Regionalizacja przyrodniczo-leśna Polski 2010*, Warszawa 2012.

¹² *Regiony Polski 2015*, Warszawa 2015.

¹³ J.M. Piskorski, *Pomorze plemienne. Historia – Archeologia – Językoznawstwo*, Wodzisław Śląski 2014, s. 18–29.

pojęcie, jest wspólnota administracyjna, historyczna, ekonomiczna i kulturowa¹⁴. W odniesieniu do Pomorza Zachodniego kontrowersji nie budzi wyłącznie trzecie z wymienionych kryteriów, reszta jest mniej lub bardziej dyskusyjna. I tak, o ciągłości historycznej trudno w przypadku tego obszaru mówić, podobnie jak i o kulturowej, skoro po 1945 roku doszło tu do wymiany niemal całej ludności niemieckiej, a jej spuścizna została uznana przez nowoosiedlonych za jednoznacznie obcą i przeznaczono ją w znacznym stopniu do zniszczenia. Również w mniej wydawałoby się problematycznych kwestiach administracyjnych, nie brakuje punktów budzących kontrowersję. Opisywany w tekście obszar przed II wojną światową stanowił część niemieckiej (pruskiej) Prowincji Pomorze (*Provinz Pommern*), obejmującej swoim zasięgiem terytorium ponad 38 tys. km². Prowincja zamykała się w obrębie czterech rejencji, które nie pokrywały się z tym, co dziś określamy mianem Pomorza Zachodniego, nie była też tożsama z tym, co w 1945 roku określono mianem III Okręgu Administracyjnego Pomorze Zachodnie. Odmienne wyglądał również obszar województwa szczecińskiego, które powołano do życia w maju roku 1946. Dodatkową konfuzję wprowadza kolejny podział administracyjny z roku 1950, w wyniku którego z rzeczonoego województwa wydzielono województwo koszalińskie. Przemawiała za tym wyłącznie polityczna motywacja, a obszar ten nazywa się niekiedy do dziś mianem Pomorza Środkowego, co dodatkowo pogłębia semantyczny chaos.

Czy zatem Pomorze Zachodnie jako region w ogóle istnieje? Niektórzy z badaczy twierdzą, że we współczesnej Polsce nie ma większego sensu mówienie o regionach na sposób inny od administracyjnego¹⁵. Wyjątek stanowić może tu zaledwie kilka enklaw, skupiających w sobie większość wskazanych cech regionu. To przykład Kaszub. Najlepszym rozwiązaniem jest zatem, jak się zdaje, ograniczenie oczekiwań wobec znalezienia w rzeczywistości odbicia niedosiężnego wzorca i skupienie uwagi na tym, co najistotniejsze. Nie chodzi przecież o opis jakiegoś mini-państwa, tak w swej osobności jednorodnego, że dającego możliwość wydestylowania w jego obrębie jakiegoś mini-narodu. To co istotne leży w znacznym stopniu w świadomości, w tym, co ludzie, niezależnie od rozmaitych definicji, postrzegają jako region. Stanisław Ossowski, klasyk polskiej socjologii, pisał więc, że region to „korelat regionalnej zbiorowości”, a tę definiował jako „zbiorowość terytorialną, która ma w większym lub mniejszym stopniu poczucie odrębności, ale nie uważa się za naród: inaczej mówiąc członkowie jej nie próbują przypisać swej zbiorowości atrybutów narodu. Zazwyczaj taka zbiorowość stanowi jakiś składnik zbiorowości

¹⁴ J. Topolski, *Pojęcie regionu historycznego*, w: *Dzieje Wielkopolski*, red. J. Topolski, t. 1, Poznań 1969, s. 24; E. Włodarczyk, *Pomorze jako region historyczny*, „Europa Regionum” 2001, t. 6, s. 7–18.

¹⁵ J. Grzela, *Region, regionalizm, regionalizacja – wybrane aspekty teoretyczne*, „Studia i materiały. Miscellanea Oeconomicae” 2011, t. 1, s. 11–27.

narodowej¹⁶. W ten sposób członkowie wspólnoty regionalnej „mogą się czuć jednocześnie patriotami swego regionu i patriotami ojczyzny narodowej¹⁷. Dzieje się tak, ponieważ współczesny patriotyzm ma charakter polisemiczny.

Region, co warto dodać, powinien być również, według niektórych badaczy, obszarem bezpieczeństwa i stabilizacji, a poczucie to miałyby być wypadkową swojskości i tego, że na jego funkcjonowanie możemy mieć większy lub mniejszy wpływ¹⁸. Wszak łacińskie *regio* oznacza okolice, krainę lub okrąg¹⁹, a więc coś, co jest nam znane, lepiej lub gorzej, bo przecież sami wyznaczamy sobie zakres naszych światów. W pierwszej kolejności poznajemy więc najbliższą okolice, miejsce, w którym dorastamy. Zaczyna się to od domu, przechodzi w ulicę, wieś lub miasto, a kończyć się może bardzo daleko. To, co pierwsze, a zatem i najbliższe zawsze gdzieś jednak zostaje, niezależnie od tego, jak szeroko będziemy określać ten obszar, niezależnie od tego, czy ograniczymy się do wsi, miasta, gminy, powiatu czy województwa. Gdzieś bowiem zawsze jest to, co u Adama Mickiewicza zwało się „krajem lat dzieciennych”, gdzie indziej „swojszczyzną”, a dziś najczęściej przybiera nazwę „małej ojczyzny²⁰”. I to ona właśnie – owa ojczyzna prywatna – jest dla edukacji regionalnej najważniejszym odnośnikiem terytorialnym. W bezsilności biorącej się z definicyjnego chaosu, powiedzieć chyba można, że jest ona poszukiwanym tu na różne sposoby regionem²¹.

¹⁶ S. Ossowski, *Zagadnienie więzi regionalnej i więzi narodowej na Śląsku Opolskim*, „Przegląd Socjologiczny” 1947, z. 1–4, s. 73–74.

¹⁷ Tamże.

¹⁸ H. Samsonowicz, *O większej i małej Ojczyźnie*, w: *Tożsamość narodowa a ruch regionalny w Polsce*, red. A. Kociszewski, A. J. Omelaniuk, K. Orzechowski, Ciechanów 1998, s. 60–61.

¹⁹ *Słownik języka polskiego*, t. 7, red. W. Doroszewski, Warszawa 1965, s. 886.

²⁰ A. Hibszer, *Koncepcja poznawania „małej ojczyzny” (najbliższej okolicy i własnego regionu) w szkolnej edukacji geograficznej*, w: *Region i edukacja regionalna – zarys problematyki*, red. T. Michalski, Pelpin 2004, s. 8–20.

²¹ Mnożyć można, rzecz jasna, komplikacje, szukając np. rozróżnień pomiędzy „ojczyzną regionalną” a „ojczyzną prywatną”, tak jak to czynił Stanisław Ossowski, ale dziś zaproponowana przez niego systematyka wydaje się nieco sztuczna. Regionalizm zmienia się, jest formułą dynamiczną, zmieniają się zatem również pojęcia przez niego wykorzystywane. Przypomnę więc tylko, że socjolog wyraźnie rozróżniał to, co regionalne, od tego, co prywatne, zwracając uwagę na to, że „ojczyzna regionalna” jest częścią tzw. ojczyzny ideologicznej, która odnosi się do uczestnictwa jednostki w określonej zbiorowości, związanej nierozzerwalnie z określonym obszarem, czyli ziemią mojego narodu. „Istotą mego związku z tą ziemią – pisał socjolog – związku, ze względu na który używam w stosunku do niej zaimka dzierżawczego »moja«, jest uczestnictwo we wspólnotcie narodowej. To uczestnictwo stanowi warunek niezbędny – i wystarczający. Wystarcza ono, aby dzieci emigrantów, które nigdy nie widziały ziemi swoich ojców, mogły tę ziemię uważać za swoją ojczyznę” (S. Ossowski, *O Ojczyźnie i narodzie*, Warszawa 1984, s. 18).

■ OJCZYNA PRYWATNA („MAŁA OJCZYZNA”)

Koncept małej ojczyzny wywodzić można z czasów najdawniejszych. Mircea Eliade, analizujący pierwotne wyobrażenia o świecie, pisał więc o „mistycznym autochtonizmie”, uczuciu, jakie pojawiać się miało wobec otaczającego ludzi mikro-kosmosu²². Przywiązanie do ziemi było czymś niezmiennym, niezależnie czasów i społeczeństw. Z tej emocji zrodzić się miało uczucie nostalgii, odzwierciedlającej duchowe przywiązanie do obszaru, z którego się jednostka wywodziła, również do wspólnoty, pośród której mieszkała²³. W dzisiejszym ujęciu „mała ojczyzna” jest więc nie tylko samą przestrzenią, ale też uczuciem, choć nie sposób je niekiedy jednoznacznie nazwać i wyjaśnić. To również pamięć, o której Ryszard Kapuściński twierdził, że jest „niezbędnym składnikiem małej ojczyzny”. Pamięć jest istotna, pisał wybitny reportażysta, dlatego że „pozwała nam zachować ją [„małą ojczyznę” – przyp. EK] we wspomnieniu, nawet jeżeli utracimy z nią kontakt bezpośredni. Tak długo jak żyjemy i gdziekolwiek jesteśmy, pozostaje ona częstką naszej tożsamości, naszym znakiem identyfikacyjnym”²⁴. Regionaliści piszą dziś o „małej ojczyźnie” jako o świecie, z którym człowiek styka się na co dzień. Tworzy go krajobraz, przyroda, ludzie i kultura, jaka jest przez nich tworzona²⁵. Jej wyobrażenie zaczyna się kształtować w domu rodzinnym. To dziadkowie i rodzice, także rodzeństwo i rozmaite kuzynostwo jest, rzecz można, w pierwszym momencie „małą ojczyzną”. Rozszerza się ona stopniowo, wraz z wzrastaniem i wrastaniem. Horyzont poznawczy dziecka poszerza się o kolejne poznawane miejsca. Najbliższą okolicę uzupełniają kolejne ulice, budynki i miejsca. To może być boisko, przedszkole, szkoła, kościół, ale też jezioro, las czy rzeka, które coraz lepiej poznajemy podczas podróży. Świat dziecka uzupełniają też ludzie, których wraz z kolejnymi latami pojawia się w jego otoczeniu więcej. Te wszystkie elementy wypełnia treść: społeczna, kulturowa, historyczna i przyrodnicza. To wszystko jest „małą ojczyzną”²⁶.

Warto też zauważyć, że koncept „małej ojczyzny”, zwłaszcza w jej sentymentalnym, osadzonym w pamięci wymiarze, bazuje na swoistości i niezmienności. Wyobrażenie to dotyczy krajobrazu, kultury, ale też charakteru ludzi (w czym, oczywiście, doszukać się można przesadnego idealizmu). Najistotniejszy jest przy tym jednak krajobraz – tak przyrodniczy, jak i kulturowy – tworzący serię obrazów, układający się w silnie nasycony emocjonalnie kod. To on pozwala na utożsamienie się

²² M. Eliade, *Traktat o historii religii*, tłum. J. Wierusz-Kowalski, Łódź 1993, s. 239–240.

²³ M. Mauss, *Socjologia i antropologia*, tłum. M. Król, K. Pomian i J. Szacki, wstęp C. Lévi-Strauss, Warszawa 1973, s. 781.

²⁴ R. Kapuściński, *Rwący nurt historii – zapiski o XX i XXI wieku*, Kraków 2007, s. 21–22.

²⁵ A.J. Omelaniuk, *Z regionalizmem w XXI wiek*, Wrocław–Ciechanów 1998, s. 13.

²⁶ S. Bednarek, *W kręgu małych ojczyzn, szkice regionalistyczne*, Wrocław–Ciechanów 1996.

z miejscem, a także samookreślenie wobec otoczenia²⁷. Nieprzypadkowo też wielkie znaczenie w regionalistyce odgrywa gmina, jako jednostka przestrzenno-społeczna, mająca bodaj czy nie najbardziej stabilny charakter²⁸. Jej znaczenie widać znakomicie na przykładzie Drawska Pomorskiego w ostatnich dziesięcioleciach. Kolejne zmiany administracyjne niosły ze sobą nowe formy, które trwały nierzadko po kilkadziesiąt lat, ale zawsze były zastępowane innymi. Niezmienna pozostała jedynie gmina, w której źródłosłowie słychać i lud, i wspólnotę. To forma zresztą niezwykle bliska polskiej tradycji politycznej, żeby wspomnieć jedynie o koncepcji „gminowładztwa” Joachima Lelewela²⁹. Ponadczasowy charakter gminy zauważył już Alexis de Tocqueville, wielki francuski myśliciel polityczny, piszący w czwartej dekadzie XIX wieku, że jest „to jedyny związek, który posiada tak bardzo naturalny charakter, że powstaje samorzutnie tam, gdzie gromadzą się ludzie. Społeczność gminna pojawia się więc u wszystkich ludów, niezależnie od ich zwyczajów i praw. Człowiek stworzył monarchię i ustanowił republiki, gmina zaś zdaje się pochodzić wprost od Boga”³⁰. Wypowiedź myśliciela przynależy, co oczywiste, do czasu, w którym powstała, ale współcześnie poszerza pole wyobraźni i inspiruje, przynosząc kolejny argument za tym, dlaczego niewielki region może być tak fascynującym miejscem.

Pisząc o „małej ojczyźnie”, nie sposób pominąć jej relacji wobec „dużej ojczyzny”, czyli, jak chciał Ossowski – „ojczyzny ideologicznej”. Związek z narodem czy państwem jest w edukacji regionalnej ważny, niezależnie od tego, że jest on najczęściej wtórny wobec świadomości miejsca, w którym się dorastało, czy też miejsca w rozumieniu Yi-Fu Tuana, będącego przedstawicielem geografii humanistycznej i twórcą pojęcia „topofilia”³¹. Jedno wszak warto podkreślić: nie ma tu mowy o jakimkolwiek antagonizmie. „Małe ojczyzny – pisał Anatol Jan Omelaniuk – wzbogacają ojczyznę wielką i wzbogacają też olbrzymią symfonię świata. Bylibyśmy w niej zagubieni, gdyby nie ten klucz, który zabieramy z domu. Małe ojczyzny uczą żyć w wielkich ojczyznach, w świecie. Trzeba mieć świadomość swe-

²⁷ J. Bogdański, *Problemy „Małych Ojczyzn”*, w: *Regiony kulturowe a nowa regionalizacja kraju*, red. J. Damrosz, M. Konopka, Ciechanów 1994, s. 54.

²⁸ Konkurować z nią może jedynie parafia, ale jej zasięg jest w stosunku do gminy dalece mniejszy, zarówno ze względów wyznaniowych, jak i terytorialnych.

²⁹ Por. F. Bronowski, *Idea gminowładztwa w polskiej historiografii. Geneza i formowanie się syntezy republikańskiej Joachima Lelewela*, Łódź 1969.

³⁰ A. de Tocqueville, *O demokracji w Ameryce*, tłum. M. Król, Warszawa 1976, s. 65.

³¹ Yi-Fu Tuan, *Przestrzeń i miejsce*, tłum. A. Morawińska, Warszawa 1987, s. 13–18. Topofilia to „powiązanie, zależność i związek człowieka z miejscem – ukazujące subiektywną i aksjologiczną relację człowieka z jego otoczeniem (...). Topofilia wypełnia więc miejsce duchem, ukazując stosunek osoby do miejsca, które w ten sposób nabiera wartości emocjonalnej. Bez topofilii fragmenty przestrzeni ze śladami kultury materialnej stają się natomiast martwą naturą”, zob. A. Orkan-Łęcka, *Topofilia*, w: *Słownik Antropologii i Socjologii Kultury*, <http://ozkultura.pl/wpis/1772/16> (dostęp: 15 X 2016).

go regionu, swej własnej kultury, swej inności³². Dodać do tego można jeszcze, że to w „małych ojczyznach” tworzy się dziś w największym stopniu obywatela. To na poziomie wczesnej edukacji dziecko poznaje świat i zasady nimi rządzące. Jeśli będzie się wychowywało w „mądrym” otoczeniu – zarówno domowym, jak i szkolnym – państwo będzie miało z niego dalece większy pożytek. Wpojenie mu miłości czy szacunku do najbliższego otoczenia, ale też wiedzy o nim, zarówno w odniesieniu do historii, jak też przyrody, daje nadzieję na to, że jako dorosły weźmie za nie współodpowiedzialność, w myśl hasła promowanego przez warszawskie kuratorium oświaty: „Świadomy uczeń, świadomy obywatel, lepsze państwo”.

■ TOŻSAMOŚĆ REGIONALNA

W temat relacji między „małą” i „dużą ojczyzną” wpleciona jest również kwestia tożsamości. To kolejny mocno skomplikowany wątek, bowiem swoje „ja” przypisujemy do rozmaitych zjawisk. Jest to zresztą odczucie mające charakter dynamiczny, a pytanie: kim jestem?, zadajemy sobie właściwie przez całe życie. W tym miejscu, aby sprawy nieco uprościć, zająć się chciałbym jedynie tożsamością istotną z punktu widzenia edukacji regionalnej, a więc taką, która odnosi się do wybranego obszaru. Jest ona więc poczuciem odrębności, pojawiającym się wskutek refleksji na temat tego kim się jest, a także tego, jaki obszar się zamieszkuje. Przestrzeń zatem jest nie tylko miejscem, w którym dochodzi do rozmaitych interakcji, ale stanowi elementarny składnik osobistego namysłu nad sobą samym³³. Ontologiczna odrębność jednostki, ale też zbiorowości, bo przecież myślimy nie tylko kategoriami „ja”, ale też „my”, jest legitymizowana przez otoczenie, na które składają się m.in. miejsca pamięci, krajobraz architektoniczny, ale też pejzaż³⁴. Przez całe życie wspinamy się po „drabinie przynależności”³⁵, którą świetnie oddał w jednym ze esejów Václav Havel: „Mój »dom« to dom, w którym mieszkam, gmina czy miasto, gdzie się urodziłem lub gdzie przebywam, to moja rodzina, świat moich przyjaciół, społeczne i duchowe środowisko, w którym żyję, mój zawód, to, co uprawiam, czy też miejsce pracy. Mój »dom« to oczywiście także kraj, w którym żyję, język, którym mówię, duchowy klimat panujący w moim kraju i przywoływany w języku, którego się w nim używa.

³² A.J. Omelaniuk, *Przez kreowanie małej ojczyzny, budujemy polską przyszłość*, w: Bednarek S., *W kręgu małych ojczyzn. Szkice regionalistyczne*, Ciechanów 1996, s. 125.

³³ A. Kłoskowska, *Kultury narodowe u korzeni*, Warszawa 1996, s. 89–102.

³⁴ T. Burdzik, *Przestrzeń jako składnik tożsamości w świecie globalizacji*, „Kultura – Historia – Globalizacja” 2012, nr 11, s. 13–26.

³⁵ O. Piechniczek, *Polityczność regionalizmu górnośląskiego*, rozprawa doktorska przygotowana w Uniwersytecie Śląskim pod kierunkiem prof. dr. hab. J. Wodza, Katowice 2015.

(...) »Domem« jest dla mnie także moja czeskość, to znaczy moja przynależność narodowa, i nie ma powodu, żebym się do tej części mojego »domu« nie przyznawał; jest ona przecież dla mnie taką samą egzystencjalną oczywistością jak, powiedzmy, moja męskość. Wszelako »domem« jest dla mnie nie tylko moja czeskość, lecz także moja czechosłowackość, a więc moja przynależność państwowa. »Domem« jest dla mnie również Europa i moja europejskość, a także – wreszcie – ta oto planeta z jej terazniejszą cywilizacją oraz, co rozumiałe, cały ten świat³⁶.

Znakomity czeski pisarz i polityk na pierwszym miejscu swego wywodu wymienia dom, gminę i miasto, z którego się wywodzi. Warto przełożyć to na interesujący nas tutaj region. Jak silna jest drawska tożsamość? Jak ma się ona do regionu (zachodnio) pomorskiego? Aby precyzyjnie odpowiedzieć na tak postawione pytania należałoby przeprowadzić badania ankietowe. Na razie takich nie ma, przynajmniej w odniesieniu do Drawska Pomorskiego³⁷. O pomorskiej tożsamości nie mało pisał natomiast w ostatnim czasie Paweł Migdałski, historyk ze Szczecina. Jego tekst zatytułowany *Jestem Pomorzanie*, odbił się pewnym echem w środowisku regionalistów. Autor pisał w nim m.in. „Jestem Pomorzanie i kocham moje Pomorze obejmujące ziemie między Strzałowem (Stralsundem) i Słupskiem oraz sięgającą w średniowieczu po Wartę Nową Marchią. Tak samo dobrze – »u siebie« – czuję się w Gryfii (Greifswaldzie), Szczecinie i Chojnie. Ponieważ o miłość należy dbać i ją rozwijać, moim celem jest praca na rzecz regionu³⁸. W innym miejscu myślał swą rozwinął, dodając, że tożsamość pomorska jest „poczuciem przynależności do pewnego miejsca – mojej małej ojczyzny – Pomorza. To poczucie odrębności od innych ziem i regionów, od Pomorza Nadwiślańskiego (zwanego przed 1772 rokiem Prusami Królewskimi), od Wielkopolski czy ziemi lubuskiej. Będąc w słowiańsko-skandynawskim Wolinie, na grodzisku w Arkonie na Rugii, na Górze Czibora, w sanktuarium na Górze Chełmskiej, widząc kamienne granitowe kościółki wokół Szczecina i Chojny, ceglane gotyckie świątynie i kamienice w Strzałowie, Gryfii, Kołobrzegu, na zamku książęcym w Darłowie, szukając śladów dawnych traktów, jak drogi Lota na południu ziemi bańskiej, czy dawnych szlaków kolejowych, chodząc po Puszczy Bukowej i podziwiając unikatowy, różnorodny krajobraz regionu, ukształtowany podczas ostatniego zlodowacenia czuję, że jestem w moim domu. Moje są: zabytki, przyroda, osiedla i postacie historyczne od np. Reinberna i Ottona z Bambergu, przez członków sekty waldensów z okolic Morynia, biskupa Erazma

³⁶ Cyt. za: R. Dahrendorf, *Wolność a więzi społeczne. Uwagi o strukturze pewnej argumentacji*, w: *Spółczesność liberalna. Rozmowy w Castel Gandolfo*, oprac. i przedmowa K. Michalski, tłum. A. Kopacki i in., Kraków 1996, s. 12.

³⁷ W odniesieniu do Pomorza Zachodniego istnieją badania Marzenny Giedrojć, które jednak nie odpowiadają wprost na postawione tu pytania, zob. M. Giedrojć, *Kształtowanie tożsamości kulturowej mieszkańców Pomorza Zachodniego w drugiej połowie XX wieku*, Szczecin 2005.

³⁸ P. Migdałski, *Jestem Pomorzanie*, „Przegląd Uniwersytecki. Pismo Uniwersytetu Szczecińskiego” 2012, nr 1–3, s. 18–19.

von Manteuffla, Dietricha Bonhoeffera, na Kazimierzu Majdańskim i Ignacym Jeżu kończąc. Zjeżdżając Pomorze, widzę oczami wyobraźni pod Cedynią bitwę Mieszka I, nad morzem walki słowiańsko-duńskie w XII wieku, w Trzebiatowie sejm z 1534 roku, który wprowadził na Pomorzu protestantyzm, pod Siekierkami forsowanie Odry w 1945 roku, w Szczecinie strajki grudnia '70 i porozumienia sierpniowe³⁹.

Cytowany badacz odnosi się przede wszystkim do historii. Jest ona (a właściwie pamięć dotycząca zdarzeń minionych i ludzi, którzy Pomorze Zachodnie zamieszkiwali) dla niego podstawowym składnikiem tożsamości. Przyrodnik, krajoznawca czy językoznawca mówiliby z pewnością o innych zjawiskach, ale wszyscy poruszałiby się w obrębie jednego. Tożsamość (zachodnio)pomorska jest bowiem efektem ciągłego namysłu i pracy. To „ruch”, w którym próbuje się połączyć/zestawić najróżniejsze wątki. Składa się nań spuścizna różnych narodów i języków, zdarzenia chwalebne, ale też takie, które budzić mogą politowanie. To również skutek nakładających się na siebie (a często wchodzących ze sobą w konflikt) polityk historycznych, tak centralnych, jak i lokalnych⁴⁰. Wszystko to potrzebuje jednej opowieści, tak jak potrzebują jej poszczególne miejscowości regionu. Również Drawsko Pomorskie, o którym swego czasu pisałem jako o miejscu krzyżujących się pamięci⁴¹. Cóż bowiem znaczy „być z Drawska”? Z jakich składników „drawskość” się składa? Wiem, co to znaczy dla mnie. Wiem też, że każdy ma o niej własne wyobrażenie. Średnio wierzę w znalezienie *ad hoc* wspólnych punktów, akceptowalnych przez wszystkich (lub tylko większość), bo konflikt jest nieodzownym elementem polityki pamięci. Bliska jest mi raczej agonistyczna wizja budowania tożsamości regionalnej, nawiązująca do myśli belgijskiej filozofki Chantal Mouffe⁴². Przeciwstawia się ona myśleniu w kategoriach „antagonistycznych” (służącemu, w omawianym kontekście, pozbawieniu kogoś możliwości zaprezentowania własnej opowieści o przeszłości) i „kosmopolitycznych” (wynikających z przekonania, że można ustalić jakąś „bezkolizyjną” opowieść o czasie minionym). Agonistyczna wizja zakłada demokratyczną deliberację, nieustanny dialog, starcie poglądów i wizji, które są jednak prowadzone w sposób cywilizowany i nie skutkują wojną, nawet jeśli tylko symboliczną. Ważnym elementem tej koncepcji jest wyraźne wychylenie ku przeszłości, odróżniające ją od mocno statycznych konkurentek. Pomysł Mouffe

³⁹ Tenże, *(Od)budujemy Pomorze. O potrzebie pomorskiej tożsamości i edukacji regionalnej*, „Refleksje. Zachodniopomorski Dwumiesięcznik Oświatowy”, wrzesień-październik 2013, s. 8–13.

⁴⁰ Tenże, *Czy potrzebna jest nam świadomość pomorska?*, „Rocznik Koszaliński” 2014, s. 11–18; tenże, *Pamięć pomorska po 1945 r.*, „Przegląd Uniwersytecki. Pismo Uniwersytetu Szczecińskiego” 2016, nr 10–12, s. 34–38.

⁴¹ E. Krasucki, *Drawsko Pomorskie – miejsce krzyżujących się pamięci*, w: *Drawsko Pomorskie i okolice po przez wieki. Studia i szkice*, red. E. Krasucki, Drawsko Pomorskie–Szczecin 2010, s. 203–234.

⁴² C. Mouffe, *Paradoks demokracji*, tłum. W. Jach, M. Kamińska, A. Orzechowski, wstęp L. Koczanowicz, Wrocław 2005, s. 97–124.

traktuję jako formę opisu i nie wartościuję jej (choć z nią sympatyzuję). W praktyce możliwe jest przecież zaistnienie dwóch innych typów zbiorowego samookreślenia, przy czym każdy nieść może wartościowe treści⁴³. Aby to lepiej wyjaśnić odwołać się chciałbym do przykładu nowych polskich muzeów, które bardzo mocno budują współcześnie poczucie dumy, będącej istotnym składnikiem tożsamości. Mamy więc „antagonistyczne” Muzeum Powstania Warszawskiego, „kosmopolityczne” Muzeum II Wojny Światowej⁴⁴ i „agonistyczne” Europejskie Centrum Solidarności⁴⁵. Każde z nich opowiada historię inaczej, każde też ma gorących zwolenników i przeciwników. Podobnie pewnie będzie w Drawsku Pomorskim. Przecież w związku z planowanym otwarciem w 2018 roku Muzeum Regionalnego, rozvodzić się będziemy nad jego kształtem, charakterem i przesłaniem. Będzie to jednocześnie, jak sobie wyobrażam, rozmowa o naszej zbiorowej tożsamości.

■ REGIONALIZM

Współczesny regionalizm jest na dyskusję otwarty. Więcej na niej zyskuje niż traci. Pisząc „regionalizm” mam na myśli pewnego rodzaju postawę i sposób myślenia (choć może on być również ideologią, nurtem badawczym i ruchem społecznym⁴⁶). W takim ujęciu „istotą regionalizmu jest troska o zachowanie w »małej ojczyźnie« wartości jej przeszłości i tradycji, dopełnienie wartości dzisiejszych i stwarzanie jej wartościowej przyszłości. Budzenie postaw szacunku dla dziedzictwa kultury lokalnej, jako jednego z wielu pełnoprawnych elementów wielkiego uniwersum kultury człowieka. Traktowanie dziedzictwa i tradycji jako źródła wskazań dla rozwoju i przyszłości, kształtowania i wzmacniania własnej tożsamości o niezależności kulturowej. Rozpoczęcie przemyślanej i trwałej pracy organicznej i u podstaw, na rzecz własnej, »małej ojczyzny« i na rzecz siebie – jej pełnoprawnego obywatela”⁴⁷. Sam regionalizm (zawsze warto zapytać, co się pod nim kryje, jednak podstawowy kościół jest niezmienny, tj. miłość do rodzinnej ziemi, zakorzenienie i tożsamość związana z miejscem) ma długą historię. Jego elementów doszukać się można już w myśli Jana

⁴³ Ciekawe, również przez swoje opowiedzenie się za jednym modelem tożsamości lokalnej, są opublikowane niedawno rozważania Olgi Tokarczuk w odniesieniu do Dolnego Śląska, zob. O. Tokarczuk, *Czy tożsamość lokalna ma sens? Może jest wylęgarnią ksenofobii?*, „Gazeta Wyborcza Wrocław” 2016, 16 września.

⁴⁴ Muzeum wciąż powstaje, jeśli idzie o ekspozycję, jednak jej planowany kształt jej znany, zob. *Muzeum II Wojny Światowej. Katalog Wystawy Głównej*, Gdańsk 2015.

⁴⁵ Por. R. Traba, *Epoka muzeów? Muzeum jako mediator*, w: *I Kongres Muzealników Polskich*, red. M. Wysocki, Łódź 2015, s. 47–56.

⁴⁶ O. Piechniczek, dz. cyt., s. 71–88.

⁴⁷ A.J. Omelaniuk, *Z regionalizmem...*, s. 15.

Amosa Komeńskiego, również u Johna Locke'a, ale czasem rozkwitu idei jest faktycznie wiek XIX, kiedy to w większym niż dotychczas stopniu zaczęto dostrzegać odrębność i wartość regionów. W Polsce regionalizm pojawił się w II połowie XIX wieku, ale formę dojrzałą przyjął w dwudziestoleciu międzywojennym, kiedy to określono jego najważniejsze cechy. Wtedy to również nastąpił rozkwit jego praktycznych form: towarzystw, instytucji, gazet, programów edukacji regionalnej, ale też literatury pięknej. Wszystko to skończyło się wraz z nastaniem PRL-u, który – szczególnie mocno w okresie stalinowskim – niechętnie patrzył na regionalizm, zarzucając mu nacjonalizm, separatyzm i izolacjonizm. Z potężnego ruchu ostać się miały szanse jedynie wybrane jego elementy, np. krajoznawstwo, często na Pomorzu powiązane z próbą „oswojenia” jego skomplikowanej historii, oraz te działania, które zmierzały do ochrony wybranych zabytków, zwłaszcza kultury ludowej⁴⁸. Z biegiem czasu jednak powstało sporo towarzystw regionalnych, pojawiły się monografie poszczególnych regionów, miast i miasteczek. Ich forma pozostawia dziś nierzadko wiele do życzenia, co dobrze uwiadaczniają wydane w 1972 roku dzieje ziemi drawskiej, przygotowane przez zespół pod kierunkiem Tadeusza Gasztolda⁴⁹. Sporo w tym wszystkim było ideologii, przemilczeń, czasem też zafałszowań, co nie zmienia faktu, że na Pomorzu Zachodnim były to nierzadko pierwsze polskie wydawnictwa regionalne.

Przełom przyszedł wraz z 1989 rokiem. Od tego momentu regionalizm znów ma szansę się rozwijać w sposób nieograniczony i chyba całkiem niezłe ją wykorzystał, choć nie wszystkie postulaty zgłoszone w 1994 roku w Karcie Polskiego Regionalizmu udało się zrealizować⁵⁰. Świadczy o tym wielość form, które przyjmuje, ale też skłonność do autorefleksji i umiejętność wchodzenia w ciągły dyskurs ze zmieniającym się światem. Nie jest więc skamieliną, którą zakurzona stoi w zapomnianej gablocie ekspozycyjnej, ale jest zjawiskiem żywym, potrafiącym poszerzać horyzonty myślenia o świecie i jego uniwersum. To przykład refleksji Józefa Borzyszkowskiego, historyka związanego silnie z ruchem kaszubskim, który tak swego czasu pisał o regionalizmie: „Osobiście mógłbym powiedzieć, że regionalizm a świat uniwersalnych wartości to dla mnie jedno i to samo. Nie wyobrażam sobie bowiem

⁴⁸ Por. Z. T. Gajowniczek, *Gmina wiejska i miejsko-wiejska w Polsce jako obszar odniesienia w edukacji regionalnej*, praca doktorska napisana w Uniwersytecie Warszawskim pod kierunkiem prof. F. Plity, Warszawa 2014, s. 23–32.

⁴⁹ *Dzieje ziemi drawskiej*, red. T. Gasztold, Poznań 1972. Na temat monografii zachodniopomorskich ziem powstających w latach 60. i 70. XX wieku, zob. T. Białecki, *Szczecin. Przystanek na całe życie*, cz. 2: *Wspomnienia z lat 1958–1975*, Szczecin 2012, s. 234–244; T. Ślepowroński, *Polska i wschodniomiejska historiografia Pomorza Zachodniego (1945–1970). Instytucje – koncepcje – badania*, Szczecin 2008, s. 341–372.

⁵⁰ *Karta Regionalizmu Polskiego. Uchwalona 25 września 1994 roku na V Kongresie Regionalnych Towarzystw Kultury we Wrocławiu*, http://www.malopolska.org/images/pliki/roczniki/rm_16_2014/rm_16_2014_p16.pdf (dostęp: 12 X 2016).

regionalizmu ani regionu – zamkniętego, wyizolowanego, izolującego się od otoczenia i reszty świata. (...) Idzie bowiem w regionalizmie o podmiotowość człowieka, o wolność i odpowiedzialność, o nasze pokrewieństwo. Stąd tak ważna rodzina, społeczność lokalna i ogólnoludzkie problemy świata, wrażliwość nie tylko na własne krzywdy i dobro, ale na równi o otwartość wobec innych, o utożsamianie się z innymi małymi i z większymi zbiorowościami⁵¹. Tak szeroko zarysowana wizja regionalizmu nie jest jedynie indywidualna fantazją historyka. Przypatrując się współczesnej edukacji regionalnej i jej celom, odnoszę wrażenie, że stała się ona obowiązująca. Nic dziwnego, bowiem to renesans regionalizmu zrodził potrzebę edukacji regionalnej. Jest ona silna, siłą całego ruchu.

■ EDUKACJA REGIONALNA I JEJ WYMIAR PRAKTYCZNY

Ale czym ona w końcu jest? Tak, jak i wszystkie pojawiające się w niej pojęcia, można ją zdefiniować na różne sposoby. Encyklopedia PWN podpowiada, że jest to „koncepcja pedagogiczna podkreślająca dydaktyczne znaczenie lokalnego dziedzictwa kulturowego jako niezbędnego elementu tożsamości jednostkowej i społecznej”. Podstawowe cele edukacji regionalnej określane są następująco: „rozwijanie wiedzy o kulturze danego regionu i jej związkach z kulturą narodową i europejską; ugruntowanie poczucia tożsamości narodowej przez rozwój tożsamości regionalnej; rozwijanie wiedzy o historii regionu w powiązaniu z tradycjami własnej rodziny; edukacja regionalna, sprzyjając zakorzenieniu w tzw. małej ojczyźnie, jest ważnym składnikiem procesu integracji europejskiej; stanowi ona czynnik równoważący wpływ tendencji globalnych w oświacie⁵². To synteza, która wzięła się z wieloletniej dyskusji, jaka toczyła się w Polsce właściwie od początku lat 90., wokół sposobów nauczania o najbliższym otoczeniu, a także na temat podstawowych terminów, które były z tym związane. Wcześniej, przez wzgląd na obowiązujący centralizm, była ona właściwie nieobecna. Stąd potrzebny był nowy język. Rzec można bez zbędnej przesady, że edukacja regionalna jest istotnym składnikiem polskich demokratycznych przemian. Jest też w jakimś stopniu szkołą demokracji. Dlatego ubolewać można, że dziś tak mało dla niej miejsca w szkolnych programach, bo podstawa programowa zatwierdzona w grudniu 2008 roku⁵³, zniósła międzyprzed-

⁵¹ J. Borzyszkowski, *Regionalizm a świat uniwersalnych wartości*, w: *Czym jest regionalizm*, red. S. Bednarek, Wrocław–Ciechanów 1998, s. 8.

⁵² *Edukacja regionalna*, w: *Encyklopedia PWN*, <http://encyklopedia.pwn.pl/haslo/edukacja-regionalna;3896552.html> (dostęp: 09 IX 2016).

⁵³ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 grudnia 2008 roku w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół. Dz. U. 2009, nr 4, poz.17.

miotową ścieżkę edukacyjną: „Edukacja regionalna – dziedzictwo kulturowe w regionie”, obecna w programach szkolnych od 1999 roku⁵⁴. Wątki regionalne, rzecz jasna, z polskiej szkoły nie znikły i pojawiać się mogą w obrębie wielu przedmiotów. Wszystko jednak zależy od chęci, a czasem i wyobraźni nauczyciela. Nie wszyscy nią dysponują. Niezmiennie jednak należy nawoływać, do tego, aby w trakcie zajęć wykorzystywać to, co jest dzieciom najbliższe i najlepiej znane. Mówiąc wprost: że edukacja regionalna jest sprzymierzeńcem pedagogów⁵⁵.

Warto to uzmysłowić szczególnie w tekście zamieszczanym w przewodniku, zachęcającym nauczycieli z gminy Drawsko Pomorskie do tego, aby w klasach najmłodszych wykorzystywali zeszyt ćwiczeń przygotowany przez Lucynę Jabłońską. Pojawia się w nim i matematyka, i przyroda, prace plastyczne łączy się ze śpiewem. Jest to też, co dla mnie szczególnie istotne, bardzo ciekawe wprowadzenie w poznanie przeszłości. Punktem wyjścia jest dla niego szkoła. To przestrzeń, w której uczniowie poruszają się niemal codziennie. Przez kilka lat jest ona drugim, zaraz po domu rodzinnym, miejscem spotkań, rozmów, zabaw, a więc wszelkiego rodzaju społecznych interakcji. Rozpoznanie tego miejsca i zachęta do utożsamiania się z nim, stanowi więc świetny punkt wyjściowy do nauki o „małej ojczyźnie”, której tak istotnym składnikiem jest pamięć/przeszłość. Warto jednocześnie zauważyć, że nie mówimy jeszcze o historii, bo historia zawiera pewien kod ustalony w wyniku badań, dyskusji i negocjacji. Na razie uzmysławiamy dzieciom istnienie czasu i jego upływ: czegoś co było, jest, ale też tego, co będzie. Stąd taki, a nie inny układ zeszytu ćwiczeń, w którym wychodzi się od świata dzieciom najlepiej znanego i poprzez okolicę, miejsca mniej lub bardziej znanej, dochodzi się do spraw „wielkich”. Zbyt wcześnie jeszcze na naukę stylu gotyckiego na przykładzie naszego kościoła, ale samo umiejscowienie go w przestrzeni i uzmysłowienie dzieciom, że jest to najstarszy i największy budynek w mieście, ma tę wartość, że później, w klasach starszych, łatwiej będzie nauczycielowi historii czy języka polskiego mówić o architekturze, ale też samej epoce średniowiecza z *sacrum* znajdującym się w jego centrum. Mam też silne przekonanie, że ten właśnie kościół ma szansę stać się w przyszłości dla dzisiejszych malców, niezwykle ważnym punktem na mapie poznawania kultury – regionalnej i ponadregionalnej. To samo dotyczy układu przestrzennego Drawska, dzieł Waltera Gropiusa zlokalizowanych na obszarze gminy, ale też rzeki Drawy, która opowiedzieć może nie jedną historię.

⁵⁴ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 15 lutego 1999 roku w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego. Dz.U. 1999, nr 14, poz. 129. Warto zauważyć, że w latach 1999–2008 Ministerstwo Edukacji Narodowej zatwierdziło 26 programów nauczania edukacji regionalnej, w tym 9 o charakterze ogólnopolskim, 16 traktujących region jako duży obszar (najczęściej województwo) oraz jeden program odnoszący się do niewielkiego obszaru, jakim jest gmina, por. Z.T. Gajowniczek, dz. cyt., s. 34.

⁵⁵ Por. P. Migdałski, *Moja mała ojczyzna. Przykładowe scenariusze lekcji oraz uwagi nad nauczaniem historii regionalnej na przykładzie powiatu Gryfino*, Chojna 2010, s. 9–13.

Rozpocząłem poniższy tekst od przywołania obrazu kasztanowców, jakie rosły na dziedzińcu mojej pierwszej szkoły. Nie jest to tylko wspomnienie. Są one dla mnie symbolem tego, czym jest edukacja regionalna. Przywołują bowiem coś, co jest trwałe, co jest dawne, a jednocześnie bliskie i namacalne, coś co budzi pozytywne skojarzenia, w końcu coś, co otwiera pamięć o danym miejscu. I nie ma większego znaczenia, że kasztanowców fizycznie już nie ma, bo ich fantomowe wyobrażenie w mojej świadomości trwa niezmiennie od dobrych kilkudziesięciu lat. Za chwilę jednak przejść ono może w inny trwały punkt, w inne wspomnienie, choć już naznaczone przez odmienne sensory. Bo kiedy dziś przechodzę ze swoimi dziećmi przez dziedziniec drawskiej Szkoły Podstawowej, widzę, że w miejscu „moich drzew”, posadzone zostało nowe. To wiśnia piłkowana, zwana też japońską (*Cerasus serrulata*), niezwykle pięknie kwitnąca w okresie wiosennym⁵⁶. Nie wiem, czym się ona stanie dla mojej córki i syna. Nie wiem, czy w ogóle stanie się dla nich czymś istotnym. Być może nie, ale jestem przekonany, że niejedno dziecko, które opuści wkrótce mury szkoły, wspomni kiedyś o różowych kwiatach wiśni. Może też o nauczycielu, który o nich zajmująco opowiadał, może o starym średniowiecznym murze, który stoi tuż obok. Właściwie to w to nie wątpię. Bo „mała ojczyzna” to przede wszystkim ciągłość, nawet jeśli mocno skomplikowana, jak to ma miejsce w przypadku drawskiej i zachodniopomorskiej historii oraz pamięci o niej. Ale czy to aby nie Immanuel Kant powiedział, że z pokrzywionego drzewa człowieczeństwa nie da się wyciosać nic prostego?⁵⁷

⁵⁶ Za informację o nazwie drzewa dziękuję Grzegorzowi Kruczkowi.

⁵⁷ Zob. I. Berlin, *Pokrzywione drzewo człowieczeństwa*, red. H. Hardy, tłum. M. Pietrzak-Merta, M. Tański, Warszawa 2004, s. 1–17.

Lucyna Jabłońska

PROGRAM EDUKACJI REGIONALNEJ MOJA GMINA DRAWSKO POMORSKIE

■ WSTĘP

Jako nauczyciel z wieloletnim stażem pracy dostrzegam konieczność przybliżenia i uporządkowania uczniom wiedzy dotyczącej własnego regionu. Właśnie na pierwszym etapie kształcenia najłatwiej i najsukuteczniej można ukształtować postawę młodego człowieka, aby nieobce były mu pojęcia takie jak: „mała ojczyzna” czy lokalny patriotyzm. Realizacja programu edukacji regionalnej jest dobrym przygotowaniem dzieci do rozpoczęcia przez nie nauki historii i przyrody w klasach starszych, a także rozwinięcia ich zainteresowań. Program edukacji regionalnej *Moja gmina Drawsko Pomorskie. Moje miejsce w Europie* został napisany z myślą o najmłodszych przedstawicielach szkolnej społeczności. Pierwotnym i najważniejszym celem edukacji regionalnej jest zainteresowanie i kształtowanie u uczniów poczucia więzi z najbliższym środowiskiem. Edukacja regionalna powinna być częścią procesu kształcenia ogólnego. Ważne jest, aby dziecko kończące pierwszy etap edukacji, miało na miarę swoich indywidualnych możliwości ukształtowane poczucie tożsamości regionalnej, znało obyczaje i tradycje oraz część historii własnego regionu.

Autorski program oparty jest na podstawie programowej kształcenia ogólnego dla szkół podstawowych. Jednym z jego celów edukacji jest „wspomaganie wszechstronnego rozwoju ucznia, w tym szczególnie poczucia przynależności do społeczności szkolnej, środowiska lokalnego, regionu i kraju”. Program daje możliwość poznania własnego regionu, wprowadza w życie kulturalne wspólnoty lokalnej, umożliwia kultywowanie tradycji regionalnych, wprowadza w zagadnienia dotyczące historii naszego miasta, postaci z nim związanych, najważniejszych miejsc, zabytków oraz legend.

■ CELE OGÓLNE:

1. Wyposażenie ucznia w zasób wiedzy o „małej ojczyźnie” poprzez:
 - oparcie znacznej części zajęć na bezpośrednich doświadczeniach w terenie, spotkaniach z ciekawymi ludźmi,

- udział w wydarzeniach kulturalnych i patriotycznych o zasięgu lokalnym, wystawach, konkursach tematycznych, quizach, questach itp.,
 - stwarzanie warunków i sytuacji sprzyjających integracji ze środowiskiem lokalnym.
2. Ukształtowanie w uczniach poczucia tożsamości regionalnej, będącej podstawą zaangażowania się w życie wspólnoty lokalnej poprzez:
- poznanie najbliższego środowiska i specyfiki swojego regionu,
 - zapoznanie z dziedzictwem kulturowym i historycznym, z tradycją i historią regionu,
 - zainteresowanie i kształtowanie w uczniach poczucia więzi z najbliższym środowiskiem,
 - kształtowanie pozytywnego stosunku do własnej miejscowości poprzez wskazywanie jej uroku, dorobku kulturowego oraz zasobów i potrzeb,
 - ukazywanie związków ucznia z najbliższym otoczeniem przyrodniczym i społecznym,
 - dostrzeganie zmian zachodzących w okolicy na przestrzeni wieków,
 - rozbudzanie zainteresowania „małą ojczyzną”,
 - zdobycie umiejętności dostrzegania wartości środowiska lokalnego,
 - rozbudzanie miłości i przywiązania do rodzinnej miejscowości,
 - kształtowanie wrażliwości na piękno regionu,
 - przygotowanie do udziału w korzystaniu i tworzeniu dóbr kultury,
 - poznanie niektórych dawnych zawodów (cieśla, snycerz, garncarz),
 - uświadamianie wkładu ludzi związanych z „małą ojczyzną” i regionem w rozwój kultury turystyki i wypoczynku,
 - uświadamianie uczniom, że są współtwórcami historii szkoły, miejscowości, regionu.

■ CELE SZCZEGÓŁOWE:

Uczeń:

- zna historię i tradycje swojej rodziny, opowiada o życiu i zajęciach swoich rodziców i dziadków, dostrzega i docenia wartości tkwiące w kulturze rodzinnej,
- zna historię swojej szkoły, jej symbole i patrona, potrafi zapisać pełną nazwę i adres szkoły,
- zna herb i flagę Drawska Pomorskiego, burmistrza miasta,
- na planie miast potrafi wskazać swoją ulicę, swoją szkołę, ważne instytucje w mieście,

- wskazuje na mapie gminy poznane miejscowości i rzekę Drawę,
- wskazuje ciekawe miejsca w swojej okolicy,
- zna zabytki i pomniki przyrody żywej w najbliższej okolicy,
- opowiada legendy związane z własną miejscowością i regionem,
- potrafi opowiedzieć o atrakcjach przyrodniczych i turystycznych w gminach: Złocieniec, Czaplinek, Kalisz Pomorski, Wierzchowo i Ostrowiec,
- wymienia zabytki Szczecina,
- potrafi zaznaczyć położenie Drawska Pomorskiego na mapie gminy, powiatu, województwa, Polski i Europy,
- potrafi określić krajobraz najbliższej okolicy,
- umie wyjaśnić potrzebę ochrony środowiska w swoim otoczeniu,
- czuje się częścią przyrody i lokalnego społeczeństwa,
- zdobywa i pogłębia wiedzę o własnej miejscowości regionie,
- doskonalą metody i techniki pracy związanej ze zbieraniem i opracowywaniem informacji o własnej miejscowości i regionie,
- jest przygotowany do aktywnego uczestnictwa w życiu społeczności lokalnej i regionalnej,
- rozumie potrzebę pielęgnowania tradycji oraz dziedzictwa kulturowego,
- przejawia szacunek w stosunku do symboli narodowych i miejsc pamięci narodowej.

■ FORMY:

- wycieczki pokazujące najatrakcyjniejsze miejsca Drawska Pomorskiego i okolic,
- spotkania z ciekawymi ludźmi, twórcami regionalnymi – wykonywanie zadań związanych ze znajomością poznawanych miejsc: karty pracy, krzyżówki, rebusy, puzzle, gry planszowe, zadania sprawnościowe, questy, pokazy zdjęć, folderów, publikacji, filmów związanych z miejscowością i regionem, autorskie prezentacje multimedialne.

■ TREŚCI DOTYCZĄCE ZDOBYWANIA PODSTAWOWEJ WIEDZY:

1. Symbole miasta: herb i flaga Drawska Pomorskiego.
2. Położenie geograficzne Drawska Pomorskiego w gminie, powiecie, województwie, Polsce i Europie.
3. Ciekawe obiekty: budynek szkoły, ratusz miejski, magazyn soli, budynek starostwa powiatowego, spichlerz w Jankowie.

4. Budownictwo ryglowe: najważniejsze informacje i przykłady budynków w najbliższej okolicy.
5. Kościoły, kaplice i kapliczki w regionie.
6. Pałace i dworki w regionie.
7. Miejsca pamięci narodowej.
8. Warunki przyrodnicze, flora i fauna, ochrona środowiska.
9. Tradycje i obrzędy – dożynki.
10. Sport i aktywny wypoczynek.
11. Turystyka.
12. Powiat drawski – informacje o gminach i miejscowościach.
13. Szczecin – stolica województwa.
14. Tradycje i historia własnej rodziny.
15. Legendy i wiersze o Drawsku Pomorskim i regionie.
16. Symbole narodowe.
17. Miejsce Drawska Pomorskiego w Zjednoczonej Europie.
18. Lokalna prasa, lokalne portale internetowe.
19. Udział w uroczystościach miejskich.
20. Udział w konkursach związanych z historią i kulturą regionu: „Drawsko dawniej i dziś”, „Wokół symboli narodowych”, „Kapliczki i krzyże przydrożne jako element identyfikacji społecznej i kulturowej na Pomorzu Zachodnim. Tradycje regionu” i inne.

■ EFEKTY:

Udział w zajęciach przyczyni się do poznania przez uczniów najbliższej miejscowości, ich historii, legend, zabytków, obrzędów i tradycji regionalnych, architektury, niektórych dawnych zawodów (kował, rymarz, garncarz). Uczniowie zapoznają się z zabytkami kultury materialnej (dwory, pałace, budynki sakralne) oraz wykształcą w sobie nawyk dbałości i szacunku dla dóbr kulturowych. Poznają charakterystyczne elementy regionu w tym: ukształtowanie terenu, florę i faunę oraz wykształcą w sobie postawę wdrażającą do aktywnej integracji ze środowiskiem. Uświadomią sobie znaczenie wkładu ludzi związanych z „małą ojczyzną” i regionem w rozwój kultury, turystyki i wypoczynku. Zrozumieją, że są współtwórcami historii szkoły, miejscowości i regionu.

Zdobyte w trakcie wycieczek wiadomości, spostrzeżenia i refleksje staną się początkiem świadomego uczestnictwa w życiu społecznym i kulturalnym. Przyczynią się do dalszego poznania, a także utożsamiania się z regionem poprzez stopnio-

we poznawanie historii i tradycji w swoim najbliższym otoczeniu, jakim jest dom rodzinny, szkoła, osiedle, własna miejscowość, aż do początków historycznej wiedzy na temat państwa.

■ TEMATYKA ZAJĘĆ:

Numer zajęć w trzy-letnim cyklu	Ośrodek tematyczny	Aktywność uczniów	Forma realizacji	Przewidywane osiągnięcia
1.	Moja szkoła	<ul style="list-style-type: none"> wypowiedzi dzieci dotyczące szkoły zapisywanie adresu szkoły kolorowanie rysunku szkoły 	<ul style="list-style-type: none"> wycieczka po szkole strona tytułowa karta pracy 1 prezentacja <i>Moja szkoła</i> 	Uczeń zapisuje adres szkoły, nazwisko wychowawcy i dyrektora.
2–3.	Historia mojej szkoły	<ul style="list-style-type: none"> poznanie historii miejsca, w którym znajduje się szkoła poznanie historii budowy i rozbudowy szkoły śpiewanie pieśni szkoły 	<ul style="list-style-type: none"> wycieczka wokół szkoły – tablice pamiątkowe przed szkołą karta pracy 2 nagranie z pieśnią szkoły prezentacja <i>Mury miejskie. Historia szkoły</i> 	Zna historię miejsca, w którym znajduje się szkoła i etapy jej rozbudowy. Rozpoznaje i śpiewa pieśń szkoły, przyjmuje stosowną postawę.
4.	Patron szkoły	<ul style="list-style-type: none"> poznanie historii Westerplatte i postaci mjr. Henryka Sucharskiego zapisywanie imienia szkoły kolorowanie logo szkoły 	<ul style="list-style-type: none"> wycieczka po szkole – oglądanie sztandaru i portretu patrona szkoły, logo szkoły prezentacja <i>Moja szkoła</i> karta pracy 2 	Wie, kim był mjr Henryk Sucharski. Zna historię Westerplatte. Wie, jak wygląda logo szkoły i strój galowy.

5–6.	Historia murów miejskich	<ul style="list-style-type: none"> • poznanie historii założenia miasta i murów miejskich • kolorowanie rysunku murów miejskich i znaku „Zabytek chroniony prawem” 	<ul style="list-style-type: none"> • wycieczka na dziedziniec szkoły i ulicę Cmentarną • karta pracy 3 • prezentacja <i>Mury miejskie. Historia szkoły</i> 	Zna historię murów miejskich, wie gdzie znajdują się ich fragmenty. Wie, co to są zabytki i jak należy je chronić.
7.	Symbole naszego miasta.	<ul style="list-style-type: none"> • oglądanie herbu i flagi miasta • kolorowanie herbu i flagi Drawska Pomorskiego • poznanie ich symboliki 	<ul style="list-style-type: none"> • herb i flaga Drawska Pomorskiego • karta pracy 4 • prezentacja <i>Herb i flaga Drawska Pomorskiego</i> 	Wie, jak wygląda herb i flaga Drawska Pomorskiego oraz gdzie i kiedy można je spotkać. Zna ich symbolikę.
8–9.	Ratusz miejski	<ul style="list-style-type: none"> • zwiedzanie ratusza • poznanie pracowników • poznanie burmistrza i jego pracy • oglądanie zdjęć ratusza i filmów o Drawsku Pomorskim • zapisywanie adresu urzędu miejskiego i nazwiska burmistrza 	<ul style="list-style-type: none"> • wycieczka do Urzędu Miejskiego w Drawsku Pomorskim • spotkanie z burmistrzem • zdjęcia ratusza • filmiki o Drawsku Pomorskim • karta pracy 5 • prezentacja <i>Moja gmina Drawsko Pomorskie</i> 	Zna burmistrza miasta i wybranych pracowników. Wie, na czym polega ich praca. Zna budynek ratusza. Potrafi zapisać adres Urzędu Miejskiego w Drawsku Pomorskim.

10–12.	Mapa mojej gminy	<ul style="list-style-type: none"> • rysowanie konturu Polski według szablonu, zaznaczanie na nim Drawsko Pomorskiego, Wisły i Warszawy • kolorowanie mapy gminy Drawsko Pomorskie, zaznaczanie kierunków świata, nazw miejscowości i atrakcji turystycznych w gminie • pisanie nazw miejscowości w gminie Drawsko Pomorskie 	<ul style="list-style-type: none"> • mapa gminy – tablica w szkole • mapa gminy • zdjęcia, foldery • karta pracy 6 (s. 8–10) • prezentacja <i>Moja gmina Drawsko Pomorskie</i> 	<p>Na mapie Polski potrafi zaznaczyć Drawsko Pomorskie, Wisłę i Warszawę.</p> <p>Wymienia kierunki świata, poprawnie zapisuje nazwy miejscowości w gminie Drawsko Pomorskie. Wymienia atrakcje turystyczne w swojej gminie.</p>
13–14.	Mój dom	<ul style="list-style-type: none"> • opisywanie swojego domu • zapisywanie swojego adresu • zaznaczanie na planie miasta ważnych obiektów 	<ul style="list-style-type: none"> • karta pracy 7 • plan miasta • prezentacja <i>Mój dom</i> 	<p>Potrafi zapisać swój adres, posługiwać się planem miasta, zaznaczyć na nim swoją drogę do szkoły i ważne obiekty w mieście.</p>
15.	Moja rodzina	<ul style="list-style-type: none"> • opowiadanie o swojej rodzinie • oglądanie albumów i pamiątek rodzinnych • pisanie imion i nazwisk członków rodziny • kolorowanie drzewa genealogicznego 	<ul style="list-style-type: none"> • albumy i pamiątki rodzinne • karta pracy 8 	<p>Uczeń potrafi zapisać imiona i nazwiska członków swojej rodziny oraz opowiadać o nich.</p>

16–18.	Magazyn soli	<ul style="list-style-type: none"> • poznanie dawnego sposobu budowania domów • oglądanie magazynu soli, cukierni, stodoły przy ulicy Bolesława Chrobrego, willi Metzlerów • poznanie budynków ryglowych w regionie 	<ul style="list-style-type: none"> • prezentacja <i>Magazyn soli, czyli jak dawniej budowano domy</i> • wycieczka szlakiem domów ryglowych w Drawsku Pomorskim • model domu ryglowego • karta pracy 9 	Wie, jak dawniej w naszym regionie budowano domy. Potrafi wskazać budynki ryglowe w mieście i regionie.
19–20.	Sport i wypoczynek w mojej gminie	<ul style="list-style-type: none"> • obserwacja obiektów sportowych i rekreacyjnych w parku: hali sportowej, Orlika, kortów tenisowych, skateparku, placu zabaw, muszli koncertowej, ścieżek rowerowych i pieszych itp. 	<ul style="list-style-type: none"> • wycieczka do parku miejskiego • prezentacja <i>Sport i wypoczynek w mojej gminie</i>. • karta pracy 10 	Potrafi wymienić obiekty sportowe i rekreacyjne w gminie. Rozumie potrzebę aktywnego wypoczynku.
21–22.	Rzeka Drawa	<ul style="list-style-type: none"> • obserwacja nurtu rzeki Drawy oraz flory i fauny nad jej brzegami • czytanie informacji o rzece • uzupełnianie danych na mapce Drawy • zaznaczanie na mapie Polski największych rzek oraz Drawska Pomorskiego, Szczecina i Warszawy 	<ul style="list-style-type: none"> • wycieczka nad rzekę Drawę • prezentacja <i>Rzeka Drawa</i> • Z. Mieczkowski, <i>Rzeka Drawa i 100-lecie elektrowni wodnej w Borowie</i>, Drawsko Pomorskie 2016 • karta pracy 11 	Rozpoznaje wybrane zwierzęta i rośliny wodne. Wie, przez jakie miejscowości i tereny przepływa rzeka Drawa. Rozumie pojęcia: źródło i ujście rzeki. Znajduje na mapie Polski największe rzeki oraz Drawsko Pomorskie, Szczecin i Warszawę.

23–25.	Nadleśnictwo Drawsko	<ul style="list-style-type: none"> • obserwacja flory i fauny leśnej • czytanie informacji o Nadleśnictwie Drawsko • pisanie nazw leśnictw • uzupełnianie krzyżówki 	<ul style="list-style-type: none"> • wycieczka do lasu • spotkanie z leśnikiem • prezentacja <i>Nadleśnictwo Drawsko</i> • karta pracy 12 	Rozpoznaje i nazywa popularne gatunki roślin i zwierząt, w tym także gatunki objęte ochroną. Jest świadomy znaczenia zdrowotnego i gospodarczego lasu. Potrafi odpowiednio zachować się w lesie.
26–27.	Park miejski	<ul style="list-style-type: none"> • obserwacja roślin i zwierząt parkowych, kamienno-kręgu • czytanie informacji dotyczącej parku miejskiego • układanie zdań na temat sposobów spędzania czasu wolnego • rozróżnianie drzew iglastych i liściastych 	<ul style="list-style-type: none"> • wycieczka do parku • prezentacja <i>Park miejski</i> • karta pracy 13 	Rozpoznaje i nazywa popularne gatunki roślin i zwierząt parkowych. Wie, co to jest pomnik przyrody. Rozumie znaczenie tworzenia terenów zielonych w mieście.
28–29.	Spichlerz w Jankowie	<ul style="list-style-type: none"> • obserwacja spichlerza w Jankowie • spacer ścieżką przyrodniczą • zapoznanie z historią budynku i architektem Walterem Gropiusem • obserwacja zbóż • rozmowa na temat święta plonów 	<ul style="list-style-type: none"> • wycieczka do Jankowa • prezentacja <i>Spichlerz w Jankowie</i> • zboża • karta pracy 14 	Rozpoznaje i nazywa budynek spichlerza w Jankowie. Wie, kto go zaprojektował. Rozróżnia podstawowe zboża. Opowiada o tradycjach dożynkowych w regionie.

30–32.	Miejsca pamięci narodowej	<ul style="list-style-type: none"> • uczestniczenie w świętach miejskich i narodowych w dniach 4 Marca, 11 Listopada, 2 Maja, 3 Maja i innych • obserwacja miejsc pamięci • próba odpowiedzi na pytanie: co to jest patriotyzm? • wykonuje kotylion 	<ul style="list-style-type: none"> • wycieczka na cmentarz komunalny • udział w uroczystościach • prezentacja <i>Miejsca pamięci narodowej</i> • karta pracy 15 • materiały do wykonania kotyliona 	Potrafi wymienić nazwy i daty świąt miejskich i państwowych. Przygotowuje się do ich obchodów, wykonuje, np. kotylion. Zachowuje się godnie i z szacunkiem podczas uroczystości, śpiewania hymnu i wciągania flagi na maszt.
33–34.	Drawskie legendy	<ul style="list-style-type: none"> • czytanie i opowiadanie drawskich legend • wskazywanie w nich wątków fantastycznych i realistycznych • ilustrowanie legend 	<ul style="list-style-type: none"> • J. Leszczelowski, <i>Legendy na szlankach Pojezierza Drawskiego</i>, Warszawa 2007 • J. Leszczelowski, <i>W krainie legend Pojezierza Drawskiego</i>, Drawsko Pomorskie 2016 • G. Bojar-Fijałkowski, <i>Legendy znad drawskich jezior</i>, Koszalin 1974 • prezentacja <i>Drawskie legendy</i> • karta pracy 16 	Opowiada legendy związane z miejscem, w którym mieszka. Wskazuje realistyczne postaci i miejsca występujące w legendach związanych z regionem.
35–36.	Kościoły w regionie	<ul style="list-style-type: none"> • obserwacja budynków sakralnych, ich wyglądu i detali architektonicznych oraz wyposażenia • czytanie informacji o nich 	<ul style="list-style-type: none"> • wycieczka do najbliższego kościoła • prezentacja <i>Kościół w regionie</i> • karta pracy 17 	Rozpoznaje poznane kościoły. Potrafi opisać ich wygląd i cechy charakterystyczne.

37–38.	Papieskie miejsca pamięci	<ul style="list-style-type: none"> • obserwacja miejsc poświęconych w Drawsku Pomorskim pamięci papieża Jana Pawła II: Kamienia Papieskiego, Dębu Papieskiego oraz drewnianej kapliczki 	<ul style="list-style-type: none"> • wycieczka szlakiem miejsc poświęconych pamięci papieża Jana Pawła II • prezentacja <i>Papieskie miejsca pamięci</i> • karta pracy 18 	Rozpoznaje i nazywa miejsca poświęcone pamięci papieża Jana Pawła II. Wie, gdzie się znajdują.
39.	Kapliczki	<ul style="list-style-type: none"> • obserwacja kapliczki poświęconej papieżowi Janowi Pawłowi II i innych kapliczek w powiecie drawskim • poznanie różnych rodzajów kapliczek • projektowanie własnej kapliczki 	<ul style="list-style-type: none"> • prezentacja <i>Kapliczki</i> • karta pracy 19 	Wie, gdzie można spotkać kapliczki i komu mogą być poświęcone. Potrafi powiedzieć, w jakim celu się je buduje.
40.	Pałace w regionie	<ul style="list-style-type: none"> • oglądanie zdjęć i albumów o dworach i pałacach w regionie • czytanie i uzupełnianie informacji o pałacach w Suliszewie i Karwicach 	<ul style="list-style-type: none"> • prezentacja <i>Pałace w regionie</i> • karta pracy 20 	Rozpoznaje i nazywa poznane pałace w swoim regionie. Wie, gdzie się znajdują. Rozumie znaczenie słowa zabytek i wie, dlaczego należy je chronić.

41–43.	Mój powiat – siedziba starostwa	<ul style="list-style-type: none"> • zwiedzanie budynku Starostwa Powiatowego • poznanie jego pracowników • poznanie starosty drawskiego i jego pracy • oglądanie zdjęć starostwa i filmów o powiecie drawskim • zapisywanie nazwiska starosty • pisanie nazw gmin powiatu drawskiego i zaznaczanie ich na mapie powiatu • edukacyjna gra planszowa 	<ul style="list-style-type: none"> • wycieczka do siedziby Starostwa Powiatowego w Drawsku Pomorskim • spotkanie ze starostą • zdjęcia i filmy o powiecie drawskim • karta pracy 21 • prezentacja <i>Mój powiat</i> • edukacyjna gra planszowa <i>Ekopodróż po Pojezierzu Drawskim</i> 	Zna starostę drawskiego i wybranych pracowników. Wie, na czym polega ich praca. Zna budynki starostwa. Potrafi zapisać nazwy gmin powiatu drawskiego i zaznaczyć je na mapie powiatu.
44.	Symbole powiatu	<ul style="list-style-type: none"> • oglądanie herbu i flagi powiatu drawskiego • poznanie ich symboliki • kolorowanie herbu, flagi i maskotki powiatu Podrawka • poznanie informacji o życiu bobrów 	<ul style="list-style-type: none"> • herb i flaga powiatu drawskiego • karta pracy 22 • prezentacja <i>Mój powiat</i> 	Wie, jak wygląda herb i flaga powiatu drawskiego oraz gdzie i kiedy można je spotkać. Zna ich symbolikę. Rozpoznaje maskotkę powiatu.

45–46.	Mój powiat – gmina Złocieniec	<ul style="list-style-type: none"> • oglądanie zdjęć i filmów dotyczących miasta i gminy Złocieniec • poznanie symboli Złocienca: herbu, flagi, hejnału i maskotki • czytanie i opowiadanie legendy o powstaniu miasta • poznanie położenia geograficznego i atrakcji turystycznych miasta i gminy Złocieniec • uzupełnianie informacji o mieście 	<ul style="list-style-type: none"> • zdjęcia i filmy, publikacje dotyczące miasta i gminy Złocieniec • herb, flaga i maskotka: zajączek Złocieniaszek • nagranie z hejnałem złocienieckim • mapa powiatu drawskiego • prezentacja <i>Mój powiat – gmina Złocieniec</i> • karta pracy 23 	Zna położenie geograficzne i wymienia atrakcje turystyczne miasta i gminy Złocieniec. Rozpoznaje symbole Złocienca: herb, flagę, hejnał i maskotkę Opowiada legendę o powstaniu miasta.
--------	-------------------------------	--	---	---

47–48.	Mój powiat – gmina Czaplinek	<ul style="list-style-type: none"> • oglądanie zdjęć i filmów dotyczących miasta i gminy Czaplinek • poznanie herbu Czaplinka • czytanie i opowiadanie wydawnego z postaciami rybaka Wasznika i zamkiem Drahim • poznanie położenia geograficznego i atrakcji turystycznych miasta i gminy Czaplinek: jeziora Drawsko, zamku Drahim i pałacu w Siemczynie • uzupełnianie informacji o mieście • spotkanie z pszczelarzem • degustacja miodów drahimskich 	<ul style="list-style-type: none"> • zdjęcia i filmy dotyczące miasta i gminy Czaplinek • herb Czaplinka • mapa powiatu drawskiego • miód drahimski • prezentacja <i>Mój powiat – gmina Czaplinek</i> • karta pracy 24 	<p>Zna położenie geograficzne i wymienia atrakcje turystyczne miasta i gminy Czaplinek. Rozpoznaje herb miasta. Opowiada legendę związaną z postacią rybaka Wasznika i zamkiem Drahim. Zna pracę pszczelarza. Wie, jak powstaje miód. Rozumie potrzebę ochrony pszczół. Rozumie znaczenie terminu „produkt lokalny”.</p>
--------	------------------------------	---	--	--

49–50.	Mój powiat – gmina Kalisz Pomorski	<ul style="list-style-type: none"> • oglądanie zdjęć i filmów dotyczących miasta i gminy Kalisz Pomorski • poznanie herbu Kalisza Pomorskiego i maskotki <i>Beczusia</i> • poznanie położenia geograficznego i atrakcji turystycznych miasta i gminy Kalisz Pomorski • uzupełnianie informacji dotyczącej tradycji kiszenia ogórków w mieście • czytanie i opowiadanie informacji o elektrowni w Borowie 	<ul style="list-style-type: none"> • zdjęcia i filmy, publikacje dotyczące miasta i gminy Kalisz Pomorski • Z. Mieczkowski, <i>Rzeka Drawa i 100-lecie elektrowni wodnej w Borowie</i>, Drawsko Pomorskie 2016 • herb, flaga i maskotka <i>Beczuś</i> • mapa powiatu drawskiego • prezentacja <i>Mój powiat – gmina Kalisz Pomorski</i> • karta pracy 25 	Zna położenie geograficzne i wymienia atrakcje turystyczne miasta i gminy Kalisz Pomorski. Rozpoznaje symbole Kalisza Pomorskiego: herb, flagę i maskotkę. Opowiada o tradycji kiszenia ogórków i o elektrowni w Borowie.
51.	Mój powiat – gmina Wierzychowo	<ul style="list-style-type: none"> • oglądanie zdjęć gminy Wierzychowo • poznanie herbu Wierzychowa i kościoła św. Wojciecha • poznanie położenia geograficznego i atrakcji turystycznych gminy Wierzychowo 	<ul style="list-style-type: none"> • zdjęcia gminy Wierzychowo • mapa powiatu drawskiego • prezentacja <i>Mój powiat – gmina Wierzychowo</i> • karta pracy 26 	Zna położenie geograficzne i wymienia atrakcje turystyczne gminy Wierzychowo. Rozpoznaje herb Wierzychowa i kościół św. Wojciecha.

52.	Mój powiat – gmina Ostrowice	<ul style="list-style-type: none"> • oglądanie zdjęć gminy Ostrowice • czytanie i opowiadanie legendy o ostrowickim herbie • poznanie położenia geograficznego i atrakcji turystycznych gminy Ostrowice 	<ul style="list-style-type: none"> • zdjęcia gminy Wierzchowo • mapa powiatu drawskiego • legenda o ostrowickim herbie • prezentacja <i>Mój powiat – gmina Ostrowice</i> • karta pracy 27 	Zna położenie geograficzne i wymienia atrakcje turystyczne gminy Ostrowice. Rozpoznaje herb Ostrowic. Opowiada legendę o jego powstaniu.
53.	Całodniowa wycieczka po powiecie drawskim	<ul style="list-style-type: none"> • udział w wycieczce • obserwacja miejscowości na Pojezierzu Drawskim • słuchanie opowieści o ciekawych miejscach w regionie • słuchanie legend z nimi związanych • korzystanie z map, tablic informacyjnych, przewodników, informatorów, materiałów promocyjnych 	<ul style="list-style-type: none"> • mapy • tablice informacyjne • informatory • przewodniki • materiały promocyjne 	Wymienia atrakcje turystyczne poznanych miejscowości na Pojezierzu Drawskim. Opowiada o ciekawych miejscach w regionie. Potrafi korzystać z map, tablic informacyjnych, przewodników, informatorów, materiałów promocyjnych.

54–57.	Moje województwo	<ul style="list-style-type: none"> • oglądanie zdjęć i filmów dotyczących Szczecina i województwa zachodniopomorskiego • poznanie herbu Szczecina: Gryfa Pomorskiego • poznanie położenia geograficznego i atrakcji turystycznych Szczecina • zaznaczanie na mapie Polski, Szczecina, Drawska Pomorskiego i województwa zachodniopomorskiego • czytanie i opowiadanie legend związanych ze Szczecinem i Pomorzem Zachodnim 	<ul style="list-style-type: none"> • całodniowa wycieczka do Szczecina • zdjęcia i filmy, publikacje dotyczące Szczecina i województwa zachodniopomorskiego • mapa Polski • prezentacja <i>Szczecin</i> • karta pracy 28 	Wymienia nazwę stolicy Pomorza Zachodniego i charakterystyczne dla niej obiekty. Wyjaśnia znaczenie Szczecina dla regionu. Wskazuje na mapie położenie geograficzne i wymienia atrakcje turystyczne Szczecina. Rozpoznaje jego herb. Opowiada legendy związane z Pomorzem Zachodnim.
58–59.	Moje miasto w Unii Europejskiej	<ul style="list-style-type: none"> • poznanie położenia Polski i jej sąsiadów na mapie Europy • zaznaczanie swojej miejscowości na mapie Europy • zaznaczanie państw należących do Unii Europejskiej 	<ul style="list-style-type: none"> • zdjęcia i filmy, publikacje dotyczące Europy, Unii Europejskiej • mapa Europy • prezentacja <i>Unia Europejska</i> • karta pracy 29 	Przedstawia położenie Drawska Pomorskiego na mapie Europy. Wskazuje Polskę i jej sąsiadów na mapie. Wymienia państwa należące do Unii Europejskiej.

60–61.	Symbole Unii Europejskiej	<ul style="list-style-type: none"> • oglądanie flagi, maskotki Syriusza i monet euro • czytanie informacji dotyczącej symboli Unii Europejskiej • kolorowanie i poznanie ich symboliki • śpiewanie hymnu <i>Oda do radości</i> • rozwiązywanie krzyżówki 	<ul style="list-style-type: none"> • flaga, maskotka Syriusz i monety euro • nagranie z hymnem Unii Europejskiej • karta pracy 30 • prezentacja <i>Unia Europejska</i> • krzyżówka 	Wie, jak wygląda flaga, maskotka Syriusz i monety Unii Europejskiej. Zna ich symbolikę. Rozpoznaje i śpiewa hymn Unii Europejskiej, opowiada historię jego powstania.
62–64.	Symbole narodowe	<ul style="list-style-type: none"> • poznanie historii godła polskiego • poznanie historii hymnu państwowego • śpiewanie wszystkich jego zwrotek • udział w uroczystościach szkolnych, miejskich obchodach Święta Niepodległości, świąt 2 i 3 Maja • czytanie i opowiadanie o symbolach narodowych • rozwiązywanie krzyżówek i rebusów tematycznych 	<ul style="list-style-type: none"> • legenda <i>O Lechu, Czechu i Rusie</i> • film IPN <i>Polskie Symbole Narodowe</i>, https://www.youtube.com/watch?v=DCwEJ-9tHt5c • gra edukacyjna <i>Polak mały</i> • puzzle <i>Polska</i> • nagranie z hymnem polskim • karta pracy 31 	Uczestniczy w świętach narodowych w dniach: 11 Listopada, 2 Maja, 3 Maja i innych ważnych dniach pamięci narodowej. Zachowuje się godnie i z szacunkiem podczas śpiewania hymnu i wciągania flagi na maszt. Rozpoznaje i śpiewa hymn Polski, przyjmuje stosowną postawę. Opowiada legendę o powstaniu godła polskiego i historię hymnu.

65–66.	Lokalna prasa, media, lokalne portale społecznościowe	<ul style="list-style-type: none"> • czytanie informacji dotyczących miasta i regionu • opowiadanie o aktualnościach i ciekawostkach związanych z miastem i regionem 	<ul style="list-style-type: none"> • lokalna prasa: „Głos Koszaliński”, „Głos Drawska”, „Wieści z nad Drawy i Gwdy”, „Gazeta Drawska”, „Pojezierze Drawskie” • lokalne media : TVP Szczecin, telewizja Gawex • portale miejskie: wdrowskupomorskim.pl, dsi.net.pl, magazyn-drawski.net 	Potrafi odszukać w różnych dostępnych zasobach, w tym internetowych, informacji o mieście i regionie.
67–68.	Udział w konkursach związanych z historią i kulturą regionu	<ul style="list-style-type: none"> • udział w konkursach „Drawsko dawniej i dziś”, „Wokół symboli narodowych”, „Kapliczki i krzyże przydrożne jako element identyfikacji społecznej i kulturowej na Pomorzu Zachodnim. Tradycje regionu” i inne • wykonanie prac plastycznych, fotograficznych, tworzenie wierszy i piosenek, uzupełnianie testów 	<ul style="list-style-type: none"> • regulaminy konkursów • materiały potrzebne do wykonania prac 	Bierze udział w konkursach związanych z historią i kulturą regionu. Tworzy prace plastyczne, fotograficzne, wiersze i piosenki, plakaty, uzupełnia testy.

69.	Drawskie zaułki	<ul style="list-style-type: none"> • przejście wyznaczonej w queście trasy • czytanie informacji o mieście zamieszczonych w queście • rozwiązanie zagadki 	<ul style="list-style-type: none"> • quest <i>Drawskie zaułki 2015</i> 	Pokonuje wyznaczoną w queście trasę. Zdobywa nowe informacje o swojej miejscowości. Zdobywa skarb.
70.	Jesteśmy przewodnikami po naszym mieście	<ul style="list-style-type: none"> • tworzenie propozycji ciekawych tras wycieczkowych po mieście • i regionie • tworzenie plakatów promujących miasto lub region • wyszukiwanie informacji o mieście i regionie 	<ul style="list-style-type: none"> • zdjęcia, rysunki • informacje • materiały plastyczne 	Tworzy plakaty, ulotki, notatki o mieście i regionie.

Lucyna Jabłońska

PRZYKŁADOWE KONSPEKTY ZAJĘĆ Z PROGRAMU EDUKACJI REGIONALNEJ *MOJA GMINA DRAWSKO POMORSKIE*

1. BLOK TEMATYCZNY: *MOJA GMINA*

■ CELE GŁÓWNE:

- zdobywanie, poszerzanie i pogłębianie wiedzy o własnej miejscowości oraz gminie Drawsko Pomorskie,
- doskonalenie metod i technik pracy związanej ze zbieraniem i opracowywaniem informacji o własnej miejscowości,
- przygotowanie do aktywnego uczestnictwa w życiu społeczności lokalnej i regionalnej,
- kształtowanie wrażliwości na piękno regionu,
- kształtowanie pozytywnego stosunku do własnej miejscowości poprzez wskazywanie jej uroku, dorobku kulturowego oraz zasobów i potrzeb,
- rozbudzanie miłości i przywiązania do rodzinnej miejscowości.

■ CELE OPERACYJNE:

uczeń:

- wie, przy jakiej ulicy znajduje się Urząd Miejski w Drawsku Pomorskim,
- zna imię i nazwisko obecnego burmistrza,
- wie, jak wygląda herb i flaga Drawska Pomorskiego,
- potrafi właściwie zachowywać się w urzędzie,
- zna mapę gminy Drawsko Pomorskie,
- zaznacza Drawsko Pomorskie na mapie konturowej Polski,
- zna kierunki świata,
- potrafi wymienić miejscowości w gminie Drawsko Pomorskie i ułożyć je w kolejności alfabetycznej,
- zna atrakcje turystyczne i przyrodnicze swojej gminy,
- dostrzega piękno otaczającej go przyrody.

■ METODY:

- wycieczka,
- obserwacja,
- pokaz,
- pogadanka,
- metody oparte na praktycznej działalności uczniów.

■ FORMY PRACY:

- indywidualna,
- grupowa.

■ ŚRODKI DYDAKTYCZNE:

- herb i flaga Drawska Pomorskiego,
- karta pracy nr 4: Herb i flaga mojego miasta,
- karta pracy nr 5: Ratusz miejski,
- karta pracy nr 6: Mapa mojej gminy,
- prezentacja multimedialna Symbole gminy,
- prezentacja multimedialna Moja gmina,
- prezentacja multimedialna Gmina Drawsko Pomorskie,
- film o Drawsku Pomorskim,
- mapa gminy Drawsko Pomorskie,
- mapki konturowe Polski,
- foldery, widokówki, zdjęcia,
- piosenka o Drawsku Pomorskim.

■ TEMATY ZAJĘĆ:

Temat 1 – Herb i flaga Drawska Pomorskiego

Przebieg zajęć:

- poznanie symboliki związanej z herbem Drawska Pomorskiego,
- oglądanie drawskiej flagi,
- prezentacja multimedialna Symbole gminy,
- uzupełnianie karty pracy nr 4: Herb i flaga mojego miasta.

4. HERB I FLAGA MOJEGO MIASTA

1. Dorysuj brakujące elementy w herbie Drawska Pomorskiego. Pokoloruj pierzchy herbu.

2. Napisz, co symbolizuje niebiesko wotoga w herbie miasta?

3. Gdzie i kiedy można spojrzeć flagę Drawsko?

Herb i flaga Drawska Pomorskiego

Lucyna Jabłońska

Temat 2 – Ratusz miejski

Przebieg zajęć:

- rozmowa na temat pobytu w ratuszu,
- oglądanie filmu o Drawsku Pomorskim,
- oglądanie zdjęć, widokówek i folderów związanych z Drawskiem Pomorskim,
- uzupełnienie karty pracy nr 5: Ratusz miejski,
- słuchanie piosenki *Ukochane Drawsko*, muzyka: Michael Jackson, słowa i wykonanie: Klaudia Zielińska (piosenka zdobyła I miejsce w kategorii „piosenka – klasy 0-III” w konkursie „Drawsko dawniej i dziś – Miasto nad Drawą”), zob. <https://vimeo.com/12848823>

*Piękne jest miasto me,
kolorowe jak we śnie,
zobacz je, przyjeźdź tu i zostań z nami.
Śpiewać chcę o nim wciąż,
głos swój oddać, serce bo,
to mój świat i mój dom, i moje szczęście.
Ukochane miasto, bardzo zadbane,
wciąż zachwyca nas
jego piękny blask!*

*Rzeka jest, nazwę Drawa ma,
jezioro, fontanna i piękny, duży park –
Park Chopina, gdzie często tutaj tak śpiewam.
Zawsze chcę tu być!
W nim do końca żyć!*

*Kościół też swą historie ma,
przepiękny, dostojny i dumny, tak jak ja.
Moje Drawsko – miasto me ukochane,
więc przyjeżdżaj i zostań tu też ... (2x)*

5. RATUSZ MIEJSKI

1. Przypisz dołbany adres Urzędu Miejskiego.

Urząd Miejski
ul. Generała Władysława Skarżynskiego 41
76-200 Drawsko Pomorskie

2. Podaj imię i nazwisko burmistrza Drawsko Pomorskiego?

3. Jaki pytanie zadasz burmistrzowi Drawsko Pomorskiego w czasie najbliższego spotkania?

2

Temat 3 – Urząd Miejski – wycieczka

Przebieg zajęć:

- zwiedzanie ratusza, spotkanie z pracownikami urzędu miejskiego,
- zapoznanie z organizacją urzędu miejskiego,
- spotkanie z burmistrzem miasta,
- oglądanie prezentacji multimedialnej Gmina Drawsko Pomorskie

2. BLOK TEMATYCZNY: *MAGAZYN SOLI*

■ CELE GŁÓWNE:

- kształtowanie wrażliwości na piękno regionu,
- kształtowanie pozytywnego stosunku do własnej miejscowości poprzez wskazywanie jej uroku, dorobku kulturowego, oraz zasobów i potrzeb,
- rozbudzanie miłości i przywiązania do rodzinnej miejscowości,
- poznanie dawnego sposobu budowania domów,
- poznanie zawodu architekta i cieśli,
- przybliżenie postaci Waltera Gropiusa,
- oglądanie magazynu soli, cukierni, stodoły przy ul. Bolesława Chrobrego, willi Metzlerów,
- poznanie innych budynków ryglowych w regionie.

■ CELE OPERACYJNE:

uczeń:

- wie, jak dawniej w naszym regionie budowano domy,
- wymienia elementy konstrukcji ryglowej,
- wie, na czym polega praca architekta i cieśli,
- wie, kim był Walter Gropius,
- potrafi wskazać budynki ryglowe w mieście i regionie,
- wie, co to są zabytki i jak należy je chronić,
- rozpoznaje znak „Zabytek chroniony prawem”.

■ METODY:

- wycieczka,
- obserwacja,
- pokaz,
- pogadanka,
- metody oparte na praktycznej działalności uczniów.

■ FORMY PRACY:

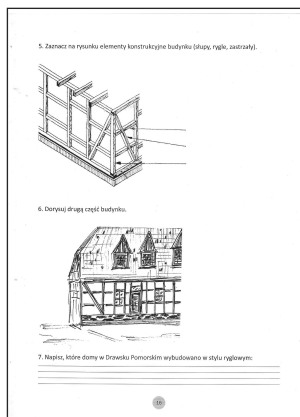
- indywidualna,
- grupowa.

- cukiernia pp. I.K. Pokutyńskich (ul. Józefa Piłsudskiego),
- stodoła (ul. Bolesława Chrobrego),
- willa Metzlerów (ul. Obrońców Westerplatte),
- szkoła.

Temat 3: Budownictwo ryglowe w regionie

Przebieg zajęć:

- rozmowa na temat wycieczki Szlakiem domów ryglowych w Drawsku Pomorskim,
- oglądanie drugiej części prezentacji multimedialna *Magazyn soli, czyli jak dawniej budowano domy*,
- poznanie przykładów budownictwa ryglowego w regionie: kościołów we wsiach Mielenko Drawskie, Rydzewo, Nętno, Woliczno, Siecino, Nowe Worowo, Lubieszewo, Cieszyn i Gronowo,
- oglądanie zdjęć budynków ratusza i remizy w nowym Warpnie, spichlerza w Jankowie i w Goleniowie, młyna w Głębozczku, szpitala w Kańsku, w Złocieńcu, pałacu w Siemczynie (wieżby dachowej), domów mieszkalnych i gospodarczych w Złocieńcu i Stawnie,
- uzupełnianie karty pracy nr 9: *Magazyn soli*, zadania 6–7,
- oglądanie zdjęć i widokówek przedstawiających przedwojenną zabudowę Drawska Pomorskiego.

3. BLOK TEMATYCZNY: *MÓJ POWIAT – GMINA ZŁOCIENIEC*

■ CELE GŁÓWNE:

- zdobywanie, poszerzanie i pogłębianie wiedzy o powiecie drawskim,
- kształtowanie wrażliwości na piękno regionu,
- oglądanie zdjęć i filmów dotyczących miasta i gminy Złocieniec,
- poznanie symboli Złocienca: herbu, flagi, hejnału i maskotki,
- czytanie i opowiadanie legendy o powstaniu miasta,
- poznanie położenia geograficznego i atrakcji turystycznych miasta i gminy Złocieniec,
- uzupełnianie informacji o mieście.

■ CELE OPERACYJNE:

uczeń:

- wskazuje na mapie powiatu drawskiego miasto i gminę Złocieniec,
- wie, jak wygląda herb i flaga Złocienca,
- po wysłuchaniu nazywa hejnał miasta,
- wie, jak wygląda maskotka Złocienca,
- zna położenie geograficzne i przyrodnicze gminy Złocieniec,
- wymienia atrakcje turystyczne i przyrodnicze miasta i gminy Złocieniec,
- opowiada legendę o powstaniu miasta.

■ METODY:

- wycieczka,
- obserwacja,
- pokaz,
- pogadanka,
- metody oparte na praktycznej działalności uczniów

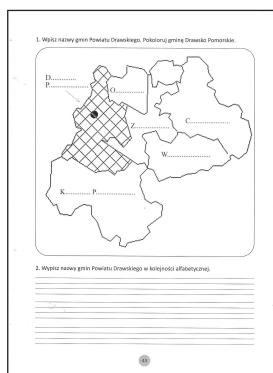
■ FORMY PRACY:

- indywidualna,
- grupowa.

Temat 2: Atrakcje turystyczne i przyrodnicze miasta i gminy Złocieniec

Przebieg zajęć

- zaznaczanie na mapie powiatu położenia gminy Złocieniec,
- wyszukiwanie na mapie gminy nazw miejscowości, jezior i rzeki Drawy,
- uzupełnianie karty pracy nr 21: Mój powiat – siedziba starostwa, s. 44,
- oglądanie zdjęć, widokówek i folderów związanych z miastem i gminą Złocieniec
- oglądanie drugiej części prezentacji multimedialnej *Mój powiat – gmina Złocieniec*,
- oglądanie publikacji, materiałów promocyjnych, dotyczących miasta i gminy Złocieniec,
- oglądanie filmów o Złocińcu:
Złocieniec – miasto z klimatem: <https://www.youtube.com/watch?v=x6YcPAK-je4>
Moje miasto – Złocieniec: <https://www.youtube.com/watch?v=1x2wgm-F1VBM>
Festiwal Ludzi 2015 – wyścigi smoczycich łodzi: <https://www.youtube.com/watch?v=XLB-DOFKbe8>
River of Colors: https://www.youtube.com/watch?v=arf72Ep7Auk&ebc=ANy-PxKrPr-exqoP2QVTH5AgarY6fQHtv-3Llah_-NAcooVgqYOID2M7ZR-IQOOQ-ti4Gp-wkd2lGd_I8uIAOJjNjwruoSeLV_Tg
- poznanie ciekawych obiektów w mieście i gminie Złocieniec: budynków ratusza, poczty, siedziby nadleśnictwa, remizy, zabytkowych kamieniczek, pałaców w Cieszynie, Bobrowie, Wąsoszu i Darskowie, szpitala w Kańsku, obiektów sportowych,
- poznanie innych atrakcji w gminie Złocieniec: parku miejskiego z aleją Grabową, jednostki wojskowej w Budowie, biogazowni,
- uzupełnianie karty pracy nr 23: Mój powiat – gmina Złocieniec, s. 47.

Eryk Krasucki

KOMPENDIUM TREŚCI OMAWIANYCH W PROGRAMIE EDUKACJI REGIONALNEJ *MOJA GMINA DRAWSKO POMORSKIE*

Kompedium zostało pomyślane, jako rodzaj niezbędnika dla nauczycieli, którzy realizować będą program edukacyjny *Moja gmina Drawsko Pomorskie*. Przynosi ono podstawowe informacje odnoszące się do poszczególnych tematów i bloków tematycznych. Byłoby znakomicie, gdyby poza swoją podstawową funkcją, stało się też zachętą do dalszych poszukiwań i pogłębiania wiedzy o mieście oraz regionie.

■ MOJA SZKOŁA

Szkoła Podstawowa w Drawsku Pomorskim

Tradycje szkolnictwa w Drawsku Pomorskim (nazywającym się wówczas Dramburg) sięgają najprawdopodobniej czasów średniowiecznych. Niestety, możemy się jedynie domyślać, że przy potężnym drawskim kościele działała szkoła parafialna. Źródła bowiem milczą na ten temat. Pierwsze wzmianki o miejskim szkolnictwie pochodzą więc dopiero z wieku XVI, ale też są to drobne zapisy dotyczące głównie kwestii rozliczeniowych pomiędzy miastem a nauczycielami oraz pewnych spraw administracyjnych. Więcej informacji przynosi dopiero XVIII stulecie. To wówczas, w Prusach miały miejsce reformy wprowadzające powszechny obowiązek szkolny (1717 rok) i kładące podwaliny pod nowoczesne szkolnictwo (1736 rok). Drawskie szkoły wciąż jednak borykały się z rozlicznymi trudnościami, m.in. lokalowymi. Ich rozwiązanie przyszło dopiero w XIX wieku, kiedy to ujednociono system szkolny (w Drawsku stało się to w 1818 roku), a nauczyciele zyskali w końcu względną materialną stabilizację. Rok 1842 przyniósł też ważne decyzje w sprawach lokalowych. To wówczas zdecydowano o budowie nowego budynku szkolnego. Powstał on w latach 1844–1845 w miejscu, gdzie dawniej znajdował się klasztor franciszkański. Zwiększająca się systematycznie liczba uczniów powodowała, że budynek w trakcie kolejnych dziesięcioleci był jeszcze trzykrotnie przebudowywany, aż w 1916 roku, wraz z podniesieniem dachu, drawska szkoła uzyskała swój cha-

rakterystyczny wygląd. Na kolejną rozbudowę czekać należało do lat 80. XX wieku. Wówczas to jednak szkoła była już placówką polską.

II wojna światowa i rok 1945 przyniosły historyczną zmianę. Szkoła przy dawnej Klosterstraße, przemianowanej już wówczas na ulicę Klasztorną (później Bohaterów Stalingradu, w końcu Obrońców Westerplatte), w naturalny sposób weszła w krwioobieg polskiego systemu edukacyjnego. Choć nie bez trudności. Problemem był brak kadry nauczycielskiej. Przyjazd na tzw. Ziemię Odzyskane wiązał się bowiem z niepewnością. Kłopoty kadrowe były zmorą tutejszego szkolnictwa aż do lat 50. W niewielkim stopniu uszkodzona była natomiast sama szkoła. Wystarczyło lekko wyremontować dach, usunąć gruz, szkło i można było od 3 września 1945 roku rozpocząć naukę. Odbywała się ona w ośmiu izbach klasowych, w których umieszczono zarówno uczniów szkoły powszechnej, jak i licealistów (przez moment również gimnazjalistów – było ich zaledwie dwudziestu pięciu). Lokalowe połączenie szkół trwać będzie zresztą aż po lata 70., kiedy to liceum przeniesie się do budynku na ulicy Złocienieckiej. Formalnie obie szkoły rozejdą się nieco wcześniej, bo w 1966 roku, po reformie likwidującej tzw. jedenastolatkę i wprowadzającej podział na 8-letnią szkołę podstawową i 4-letnie liceum. Odejście licealistów poprawiło nieco sytuację lokalową placówki, tak samo, jak i przenosiny części uczniów szkoły podstawowej do nowego budynku, powstałego przy ulicy Dworcowej, będącego szkołą-pomnikiem, wybudowaną z okazji 1000-lecia państwa polskiego. „Jedynka” i „Tysiąclatka” – te dwa określenia wejdą powszechnie do języka drawszczan, opisując dwie duże placówki oświatowe, funkcjonujące na terenie miasta przez ponad trzydzieści lat.

Sama szkoła oczywiście ulegała nieustannym zmianom. Pojawiły się w jej obrębie dwa nowe obszerne budynki (dziś oznaczone literami C i D), oddane w latach 80. i 90. oraz łącznik, w którym mieszczą się: pokój nauczycielski, gabinety dyrekcji i sekretariat. W 2016 roku oddano do użytku nową salę gimnastyczną. Zgodnie z reformą oświatową z 1997 roku nastąpił podział na sześcioletnią szkołę podstawową i trzyletnie gimnazjum, który wymusił kolejną istotną zmianę. Jej skutkiem, od roku 2002 szkoła przy ulicy Obrońców Westerplatte jest jedyną w mieście „podstawówką”. Za sprawą rozmaitych czynników, m.in. likwidacją wiejskich szkół w Suliszewie czy Gudowie, stała się ona bardzo dużą placówką. Obecnie zatrudnia 74 nauczycieli i liczy ok. 750 uczniów. Na obecny kształt placówki i jej pozycję pracowali przez dziesięciolecia liczni pedagodzy, którymi w różnych okresach kierowali kolejni dyrektorzy: Józef Rogalski, Franciszek Wieczorek, Edward Stuczyński, Franciszek Pawelec, Stanisław Żurek, Ryszard Kwaśniewski, Feliks Szoltun, Eleonora Rękas, Eugeniusz Poniatowski, Edward Mejger, Teresa Winnicka, Bogdan Hryniewicz, Zbigniew Ptak, Leszek Talko i Joanna Szewczyk.

Szkoła Podstawowa w Mielenku Drawskim

Szkoła w Mielenku Drawskim była jedną z najwcześniej założonych placówek oświatowych powiatu drawskiego i pierwszą szkołą wiejską. Została powołana do życia już 15 czerwca 1945 roku, a jej pierwszą i wówczas jedyną nauczycielką była Janina Man. W trakcie dziesięcioleci swej działalności szkoła mieściła się w różnych budynkach na terenie wsi, posiadała też filie w Konotopie i Wolicznie. W 1979 roku, w związku z koniecznością przebudowy ustroju szkolnego i oparciu go na modelu 10-letniej powszechnej średniej szkoły ogólnokształcącej, placówkę zlikwidowano. Reforma, w obliczu trudności finansowych, została jednak szybko cofnięta i w roku 1982 uczniowie mogli ponownie rozpocząć edukację w szkole w Mielenku Drawskim. Budynek, w którym placówka obecnie realizuje kształcenie oddany został do użytku w latach 90. W roku 2011 wybudowano z kolei salę gimnastyczną. Szkoła jest systematycznie modernizowana. Obecnie pracuje w niej kilkunastu nauczycieli, a do szkoły uczęszcza około 100 uczniów z kilkunastu okolicznych miejscowości. Najlichniesz grupa dojeżdża z Jankowa. W trakcie kolejnych dziesięcioleci szkołę prowadzili następujący kierownicy i dyrektorzy: Antonina Siemianowska, Jolanta Bocińska, Zdzisław Paluch, Jan Gierszewski, Wiesław Ozdoba, Irena Woźniak, Jan Spychalski, Barbara Kosiorek oraz Wiesława Hnatewicz.

Szkoła Podstawowa w Nętnie

Szkoła została oddana do użytku w październiku 1963 roku. Jest pierwszą tzw. Tysiąclatką na terenie powiatu drawskiego, czyli szkołą wybudowaną dla uczczenia obchodów 1000-lecia państwa polskiego. Placówka przez kilka dziesięcioleci nosiła imię porucznika Henryka Drożdżarza, zastępcy dowódcy 2. Pułku Ułanów w 1. Warszawskiej Brygadzie Kawalerii, który poległ pod Wielbokami podczas walk w lutym 1945 roku. W kwietniu 2005 zyskała nowego patrona – Jana Pawła II. Na placówkę składają się: dwukondygnacyjny budynek mieszczący klasy lekcyjne, sekretariat i pokój nauczycielski, kuchnia ze stołówką oraz sala gimnastyczna. Szkoła jest pięknie położona w środku wsi, pomiędzy dwoma jeziorami: Gęgnowo i Będargowo. Pierwszym kierownikiem placówki był Józef Nagórski. Przynależność formalna szkoły zmieniała się w trakcie kolejnych lat. Początkowo samodzielna, w 1973 roku, po reformie wprowadzającej tzw. szkoły gminne, weszła w skład Zbiorczej Szkoły Gminnej w Drawsku Pomorskim. Od 1984 roku funkcjonuje już jednak nieprzerwanie jako placówka autonomiczna. Obecnie w szkole kształci się ok. 100 uczniów. Działa przy niej oddział przedszkolny. W trakcie ponad 50 lat istnienia, kierownikami lub dyrektorami szkoły byli: Jerzy Lauersdorf, Jan Jędrzejewski, Irena Woźniak, Beata Zabrzycka, Edmund Olesiński, Daniela Olszewska, Zbigniew Ptak, Teresa Krochmal oraz Grażyna Kapuścińska.

■ SZTANDAR I PATRON SZKOŁY

Szkoła Podstawowa w Drawsku Pomorskim

Sztandar został szkole wręczony 14 października 1986 roku, podczas uroczystości na Cmentarzu Wojennym. Jego fundatorem był Pomorski Okręg Wojskowy w Bydgoszczy. W sprawę zaangażowani byli szczególnie ówczesny dowódca okręgu – gen. Zbigniew Blechman oraz jego zastępca gen. Marian Sobolewski. Wzięli oni udział we wręczeniu szkole weksylium. Uroczystościom towarzyszyła orkiestra wojskowa i kompania honorowa przybyła z Elbląga. Sztandar trafił do specjalnie w tym celu urządzonej Izby Pamięci, mieszczącej się w gabinecie historycznym.

Na błękitnym płacie sztandaru wyszyty został wizerunek gdańskiego Pomnika Obrońców Westerplatte, zaprojektowanego przez Adama Haupta, Franciszka Duszeńkę i Henryka Kitowskiego, który odsłonięto w 1966 roku. Pomnik przywołuje skojarzenie z patronem szkoły, a jednocześnie dowódcą polskiej składnicy tranzytovej we wrześniu 1939 roku – mjr. Henrykiem Sucharskim. Pod wizerunkiem monumentu umieszczony został herb Drawska, od którego odchodzą laurowe wieńce. Tę stronę sztandaru uzupełnia pełna nazwa szkoły. Drugi płat weksylium to flaga Polski z wyszytym na środku godłem.

✱

Patronem szkoły jest mjr Henryk Sucharski (1898–1946), urodzony w chłopskiej rodzinie, służył podczas I wojny światowej w armii austriackiej, m.in. we Włoszech. Do wojska polskiego wstąpił w 1919 roku. Brał udział w wojnie polsko-bolszewickiej i za tę kampanię otrzymał Krzyż Srebrny Orderu Wojskowego Virtuti Militari oraz Krzyż Walecznych. Po wojnie ukończył szkołę oficerską, służył m.in. Krakowie i Brześciu. W 1938 roku, awansowany jednocześnie na stopień mjr., objął stanowisko dowódcy polskiej placówki na Westerplatte. To atak na nią stał się symbolicznym początkiem II wojny światowej. Licząca sobie 182 osoby placówka, broniła się bohaterstwo w dniach 1–7 września 1939 roku. Faktycznym dowódcą polskiej stacji tranzytovej był jednak od 2 września, w obliczu załamania nerwowego mjr. H. Sucharskiego, kpt. Franciszek Dąbrowski. Westerplatte zostało poddane, kiedy wyczerpane zostały możliwości kontynuowania walki. Henryk Sucharski trafił do niewoli niemieckiej i do końca wojny przebywał w oflagach, m.in. w Choszczynie (Arnswalde) i Bornem Sulinowie (Gross Born). Po wojnie wstąpił do 2. Korpusu Polskiego. Po krótkiej chorobie zmarł w 1946 roku. Pochowano go pierwotnie w Bari, a w 1971 roku urnę z prochami dowódcy przeniesiono na Westerplatte.

Szkoła Podstawowa w Mielenku Drawskim

Sztandar został nadany szkole 29 maja 2015 roku. Otrzymała ona imię Orła Białego. Uroczystości wręczenia sztandaru, którego fundatorem były lokalne instytucje, przedsiębiorcy oraz osoby prywatne, patronowały władze państwowe i samorządowe: Prezydent RP – Bronisław Komorowski, Burmistrz Drawska Pomorskiego – Zbigniew Ptak oraz Starosta Drawski – Stanisław Kuczyński. Rodzicami chrzestnymi weksylium zostali: Brygida Rosa - Dyrektor Ośrodka Wspierania Dziecka i Rodziny w Drawsku Pomorskim i Zbigniew Łukomski - Nadleśniczy Nadleśnictwa Drawsko. W trakcie uroczystości młodzież szkolna przedstawiła, w nawiązaniu do postaci patrona, inscenizację legendy o Lechu, Czechu i Rusie.

Na błękitnym polu sztandaru szkolnego, przedstawiono wizerunek gotowego do lotu Orła Białego z rozpostartymi skrzydłami. Swoje szpony opiera on na białym piórze. Całość uzupełniają dwa skalne kamienie oraz napis mieszczący pełną nazwę szkoły. Druga, czerwona strona sztandaru, zaopatrzona jest w wizerunek godła państwowego oraz hasło: „Bóg, Honor, Ojczyzna” wraz z oficjalną nazwą państwa polskiego.

Orzeł Biały towarzyszy państwowości polskiej niemal od początku. Po raz pierwszy pojawia się na denarach bitych w mennicy Bolesława Chrobrego (992–1025). Regularnie pojawia się na monetach, pieczęciach, tarczach i chorągwiach władców piastowskich od XII wieku. Legenda o białym orle pojawia się w *Kronice wielkopolskiej* (XIII wiek), gdzie mówi się o Lechu, legendarnym założycielu państwa Polan, i ustanowieniu przez niego siedziby władztwa w Gnieźnie (nazwa miasta ma pochodzić od orlego gniazda). Jako oficjalny herb państwowy orzeł jest używany od czasu koronacji Przemysła II (1279–1296) w 1295 roku. Wówczas to jego wizerunek pojawia się na pieczęci majestatycznej. Przez kolejne stulecia orzeł zmieniał swój kształt. Nie zniknął nawet w okresie zaborów, zakazany był jedynie w okresie okupacji niemieckiej i radzieckiej w okresie II wojny światowej. Dzisiejszy kształt godła Polski przybrało w 1927 roku. W okresie PRL-u z głowy orła zniknęła korona, przywrócona ponownie w 1989 roku.

Szkoła Podstawowa w Nętnie

Uroczyste przekazanie sztandaru szkole odbyło się 12 października 2006 roku. Jego fundatorami było kilka podmiotów: Rada Miejska w Drawsku Pomorskim, Rada Sołecka w Rydzewie, Koło Łowieckie „Cyranka” i Firma Ochroniarska „Szabel”. W uroczystościach, oprócz dyrekcji szkoły, grona pedagogicznego, uczniów oraz

rodziców, udział wzięły również władze samorządowe oraz Biskup Diecezji Koszalińsko-Kołobrzeskiej – Kazimierz Nycz. Nieco wcześniej, bo 27 kwietnia 2005, szkoła otrzymała nowego patrona, którym został papież Jan Paweł II. Na pamiątkę tego wydarzenia w dniu przekazania sztandaru, odsłonięta została pamiątkowa tablica, umieszczona na jednej ze ścian szkolnego budynku.

Jedna strona sztandaru szkoły w Nętnie jest ukośnie podzielona między dwa kolory – żółty i biały, będące odniesieniem do barw Watykanu. Na środku tej części weksylium umieszczony został wizerunek papieża Jana Pawła II w zielonym ornaty. W rękę trzyma on charakterystyczny pastorał autorstwa Lello Scorzelliego. U dołu znajduje się cytat z przemówienia-apelu papieża, jakie wygłoszone zostało na Jasnej Górze w 1983 roku (i w nieco zmienionej formie powtórzone na Westerplatte w 1987 roku): „Wymagajcie od siebie, choćby inni od was nie wymagali”. Na drugiej, biało-czerwonej stronie sztandaru, również dzielonej ukośnie, znajduje się umieszczone centralnie godło Rzeczypospolitej Polskiej oraz pełna nazwa szkoły.

✱

Jan Paweł II (Karol Wojtyła) był papieżem kościoła rzymskokatolickiego w latach 1978–2005. Urodził się w Wadowicach w 1920 roku. Studiował filologię polską na Uniwersytecie Jagiellońskim oraz filozofię i teologię na Uniwersytecie św. Tomasa z Akwinu w Rzymie. Świecenia kapłańskie przyjął w 1946 roku. Był wykładowcą teologii na Uniwersytecie Jagiellońskim i filozofii na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. Nominację biskupią uzyskał w 1958 roku, zostając biskupem pomocniczym w Krakowie. Arcybiskupem metropolitą krakowskim został w 1963 roku, a kardynałem od 1967 roku. Uczestniczył w pracach Soboru Watykańskiego II. W filozofii był przedstawicielem personalizmu chrześcijańskiego i fenomenologii, oprócz tego był poetą i dramaturgiem. Jego pontyfikat charakteryzują cztery główne kierunki: odnowa moralna wspólnoty chrześcijańskiej, dialog ekumeniczny, troska kulturę oraz dialog ze współczesnością, wobec którego był bardzo krytyczny. Zmarł w 2005 roku.

■ MURY MIEJSKIE I LOKACJA DRAWSKA POMORSKIEGO

O murach miejskich Drawska

Drawskie mury miejskie zaczęto budować na przełomie XIII/XIV wieku. Wznoszone były one z kamieni oraz cegieł, choć wykluczyć nie można również użycia, przynajmniej w części, jako budulca drewna. Mury obejmowały tzw. stare miasto. Pełny kształt uzyskały ok. 1430 roku, kiedy w ich obręb włączono również

tw. nowe miasto, a więc część znajdującą się pomiędzy rzeką a przekopanym kanałem, zwanym później sukienniczym. Wytyczone na planie prostokąta, mieściły w sobie obszar ok. 18 ha. Długość murów wynosiła ok. 1700 m, a miały one wysokość od 1 do 1,9 m. W narożach wznosiły się wieże, pełniące funkcje obserwacyjne i strażnicze, pomiędzy nimi umieszczono baszty zwane też czatowniami. Ze światem zewnętrznym łączyły miasto dwie bramy, z których jedna wychodziła na południe (Brama Niska – *Niederer Thor* lub Gudowska – *Baumgartisch Thor*), a druga na zachód (Brama Wysoka – *Hohes Thor*). Trzecia brama, otwierająca drogę na północ, powstała w początkach wieku XVII. Nazwano ją Nową (*Neues Thor*). Jej powstanie było elementem radykalnej przebudowy średniowiecznych umocnień. Mury wzmocniono i podwyższono (dla przykładu zachowany przy ulicy Cmentarnej fragment ma wysokość od strony zewnętrznej 5,4 m, a wewnętrznej 3,2 m, natomiast jest szeroki na 1,2 m w przyziemiu i 0,6 u szczytu), zwiększono też liczbę baszt, których było teraz ok. 25. Drawskie mury były otoczone podwójnym systemem fos, zasilanych przez Drawę oraz przekopany w XIV wieku kanał rzeczny. Fosi otoczone były wałami ziemnymi.

Liczne wojny w wieku XVII były powodem stopniowej degradacji drawskich umocnień. Na rycinie Daniela Petzolda, pochodzącej z początku wieku XVIII, da się zauważyć liczne ubytki, wypełniane drewnianymi palami i deskami. W 1782 roku rozpoczęła się rozbiórka i wyprzedaż murów miejskich, która trwała aż do roku 1840. Stopniowo zasypano fosi i rozparcelowano teren. Likwidacja umocnień pozwoliła na rozbudowę miasta. W 1916 roku pojawił się pomysł odbudowy i rewitalizacji zachowanych wciąż jeszcze fragmentów murów, ale nie został on nigdy zrealizowany. Dziś oglądać można dwie pozostałości drawskich murów: przy ulicy Cmentarnej oraz na dziedzińcu Szkoły Podstawowej przy ulicy Obrońców Westerplatte. Elementem mogącym zobrazować kształt murów w przestrzeni miejskiej są dziś uliczki Cmentarna i Słowiańska oraz kanał w centrum miasta, biegnący wcześniej wzdłuż dawnych murów. Pozostałości murów są dziś prawnie chronionym zabytkiem.

Lokacja Drawska

Drawsko Pomorskie zostało założone na podstawie dokumentu lokacyjnego wystawionego 8 marca 1297 roku w Prenzlau. Wystawcą dokumentu byli margrabiowie brandenburscy Otton IV (1266–1308) i Konrad I (1266–1304) wraz z synami Janem i Ottonem, którzy założenie miasta powierzyli trzem braciom z rodu Goltz: Arnoldowi, Konradowi i Janowi. Jego nazwa w dokumencie to Dravenborch. Inicjatywa wybudowania miasta wyszła najpewniej od samych Goltzów, którzy jak się przypuszcza, chcieli uregulować w ten sposób istniejące już kwestie własnościowe, ale cel ten współgrał idealnie z polityką margrabiów, liczących na umocnienie swe-

go władztwa na danym obszarze. Powstanie Drawska widzieć należy w kontekście procesu określanego mianem kolonizacji na prawie niemieckim, jaki miał miejsce w Europie Środkowo-Wschodniej w XII-XIV wieku. Polegał on na planowym osadnictwie ludności pochodzącej głównie z obszarów Niemiec zachodnich, ale też np. z terenów dzisiejszej Holandii. W ten sposób zwiększało się zaludnienie danego obszaru, a sami osadnicy wprowadzali na nim nowe, wydajniejsze systemy rolnictwa, pobudzali rozwój rzemiosła i handlu, a tym samym przyczyniali się do rozwoju gospodarczego ziem. Osadnictwo na prawie niemieckim w oczywisty sposób zmieniało strukturę etniczną na danym obszarze.

Drawscy Goltzowie pochodzili z Marchii Wkrzańskiej, z okolic dzisiejszego Eberswalde, i przybyli na obszar nad Drawą jakiś czas przed 1297 rokiem. Konkretną datę nie można jednak określić. Na podstawie dokumentu lokacyjnego Arnold otrzymał tytuł wójta i wszelkie związane z nim przywileje. Sprawował swą władzę wspólnie z braćmi. Wójt był w mieście średniowiecznym przedstawicielem właściciela miasta, w tym przypadku margrabiów brandenburskich. Zarządzał nim w ich imieniu i sprawował władzę sędziowską według prawa magdeburskiego, bo to ono stało się podstawą drawskiej lokacji. Wójt pobierał też trzecią część czynszów należnych władcom i trzecią część pieniężnych kar sądowych. Jego pozycja była więc znacząca. Samo miasto otrzymało w dokumencie lokacyjnym 184 łany ziemi (ówczesny łan brandenburski to ok. 17 ha), z czego 50 łanów przypadało na obszar położony na lewym brzegu Drawy, który miał być wykorzystany do celów rolniczych. Pozostałe 134 łany położone były na prawym brzegu rzeki. One również mogły służyć mieszkańcom Drawska do celów rolniczych. Z ogólnego nadziału wydzielone były 4 łany na rzecz kościoła oraz 10 łanów, które przynależały do wójta. On też otrzymał w dzierżawę młyn wraz z jazem. Prawo do jego użytkowania mieli zachować jego dziedzice.

Miasto otrzymało za sprawą dokumentu z 1297 roku kilka lat wolnizny, czyli przywilej umożliwiający jego mieszkańcom użytkowanie ziemi bez konieczności ponoszenia opłat na rzecz właściciela. Służyć on miał szybszemu zagospodarowaniu się mieszczan. Po ustaniu okresu wolnego od opłat drawszczanie byli zobowiązani do wnoszenia podatku w wysokości pół srebrnego grosza od łana. Wolnizna nie była jedynym przywilejem. Miasto miało swobodę w organizowaniu i korzystaniu z rynków, budynków, punktów kontroli mięsa i jatek, czerpało dochody z terenów położonych poza jego granicami. Drawsku przekazane zostały również jeziora: Lubie, Okra i Czaple wraz z jego dopływami aż po jeziora Wilże, Jelenie oraz Mielenkie, które również zostały przekazane miastu. Poza tym, Drawsko otrzymało bagna leżące w górnym jej biegu aż do granicy wsi Dalewo. Mieszkańcy, ale też przybywający do miasta kupcy, byli zwolnieni z wszelkich opłat handlowych. Ciekawostką jest, że drawszczanom nadano w akcie lokacyjnym prawo polowania na zające, ale wyłącznie w okresie bezśnieżnym.

Brak innych dokumentów uniemożliwia precyzyjne określenie obszaru objętego lokacją, trudno też nakreślić jego pierwotne granice. Centralnym punktem miasta stał rynek, mający znaczenie gospodarcze i administracyjne. Został on wytyczony na prawym, a więc wyższym brzegu Drawy. Ulice średniowiecznego miasta wyznaczone zostały, jak mówi dokument lokacyjny, wedle upodobania mieszczan, nie były brukowane. Te większe, a co za tym idzie, częściej uczęszczane, mogły być wyłożone drewnianymi podkładami. Wzdłuż ulic ciągnęły się jednopiętrowe domy, których ściana szczytowa zwrócona była ku ulicy. Zbudowano je z drewna i gliny, były kryte trzciną, słomą lub gontem. Dlatego ogień wzbudzał tak wielki strach w mieście średniowiecznym (w późniejszym również, czego najlepszym przykładem są wielokrotne pożary Drawska już w okresie nowożytnym). Wielu pierwszych drawszczan trudniło się rybołówstwem, co oczywiste, w kontekście bliskości rzeki oraz wymienionych w lokacji jezior.

Oryginalny dokument lokacyjny z 1297 roku nie przetrwał do naszych czasów. Znany jest z pochodzącego z XVIII wieku odpisu.

■ HERB I FLAGA DRAWSKA POMORSKIEGO

Herb Drawska pojawia się po raz pierwszy na pieczęciach miejskich z XIV wieku. Przedstawia otwartą bramę miejską z dwiema wieżami połączonymi łukiem, na którym z kolei osadzona jest wieżyczka z trzema blankami. Brama oraz wieże mają kolor czerwony. Wewnątrz bramy, w centralnej części herbu, widnieje czerwony orzeł ze złotym (żółtym) dziobem, nogami i szponami – symbol margrabiów brandenburskich, założycieli miasta. Brama osadzona jest na czerwonej podstawie. Pod nią widoczne są błękitne fale rzeki Drawy.

W 2000 roku Rada Miejska Drawska Pomorskiego ustanowiła flagę gminną, która składa się z trzech poziomo biegnących prostokątów: górnego – czerwonego, środkowego – białego, dolnego – niebieskiego oraz herbu miasta umieszczonego na górnym i środkowym prostokącie.

■ RATUSZ MIEJSKI

Dzisiejszy ratusz, a więc budynek urzędu miejskiego pochodzi z początku XX wieku. To dwukondygnacyjny ceglany gmach, tynkowany, z ceglanymi ryzalitami i gzymsami. Nakryty jest 4-spadowym dachem. Elewacje ścian długich są wielosiowe, rytmiczne, opięte w narożnikach filarami ze sterczynkami, a pośrodku fasady

z dwoma ryzalitami, zwieńczonymi trójkątnymi szczytami. Okna i drzwi, choć współczesne, nawiązują do historycznych form i kształtów. Pierwotnym przeznaczeniem budynku był szpital i dom starców. W okresie powojennym pełnił on funkcję m.in. internatu drawskiego liceum ogólnokształcącego. Od 2000 roku budynek jest siedzibą burmistrza i urzędu miejskiego.

Pierwszy historyczny ratusz w Drawsku Pomorskim został zbudowany ok. 1315 roku i zlokalizowany był na miejskim rynku, czyli obecnym placu Konstytucji. Był to, zgodnie ze średniowieczną praktyką, najważniejszy świecki budynek w mieście – siedziba miejskiego samorządu, ale też gmach mający olbrzymie znaczenie przez wzgląd na bezpieczeństwo. O pierwszym drawskim ratuszu wiadomo niewiele. Niektóre przekazy mówią, że była to „budowla wykonana z kamienia”, ale nie wiemy ani ile pięter sobie liczyła, ani czy była podpiwniczona. Najpewniej była to budowla, którą na różne sposoby przez lata rozbudowywano, dostosowując ją do potrzeb magistratu. Te przebudowy miały dobiec końca w drugiej połowie XVI wieku, kiedy to ratusz przybrał kształt piętrowego gmachu w dominującym ówczesnie stylu gotyckim. Wejście do niego znajdowało się od strony południowej, a sam budynek był podpiwniczony. W piwnicach znajdowały się pomieszczenia gospodarcze oraz cele więzienne. Na parterze ratusza mieściły się gabinety dostojników miejskich, a także pomieszczenie, w którym obradował sąd. Na pierwszym piętrze mieściła się z kolei sala obrad rady miejskiej i było to, jak można przypuszczać, najbardziej reprezentatywne wnętrze ratusza. Posiadał on także poddasze pełniące funkcję magazynu. Ratusz w tej formie uległ zniszczeniu podczas wielkiego pożaru miasta w roku 1620.

Odbudowa budynku magistratu miała miejsce dopiero w 1707 roku. Nowy ratusz ponownie stanął pośrodku rynku, jednak nie wiadomo czy został on wpisany w plan starego, spalonego gmachu. Nie wiadomo też, w jakim stylu został zbudowany. Na pewno wyróżniał się wielkością na tle ówczesnej zabudowy miejskiej, co poświadcza jego wizerunek na rysunku Daniela Petzolda. Istnieje sporo wątpliwości, co do jakości wykonania tej budowli, ponieważ już w 1846 roku groziło jej zawalenie. W związku z tym podjęto decyzję o rozbiórce ratusza. Magistrat przeniesiono wówczas poza rynek miejski, choć w miejsce niezbyt odległe, bo na dzisiejszą ulicę Ratuszową (ówcześnie Kleine Marktstraße, później Nettelbeckstraße) do nowo wybudowanej kamienicy, która dotrwała do naszych czasów. Po II wojnie światowej magistrat mieścił się w Drawsku Pomorskim w kilku budynkach, m.in. w budynku Starostwa Powiatowego przy placu Elizy Orzeszkowej i przy placu Konstytucji, w narożnej kamienicy u zbiegu rynku z ulicą Ratuszową.

■ GMINA DRAWSKO

Gmina Drawsko Pomorskie jest gminą miejsko-wiejską, zajmującą zachodnią część powiatu drawskiego. Liczy sobie 344 km², a zamieszkuje ją ok. 16,5 tys. mieszkańców. Tereny leśne zajmują 36% jej powierzchni, rolne stanowią 42%.

Siedzibą gminy jest miasto Drawsko Pomorskie, oprócz którego w skład jednostki administracyjnej wchodzi jeszcze następujące wsie i osady: Cianowo, Dalewo, Gajewko, Gajewo, Golina, Gudowo, Jankowo, Karwice, Konotop, Krzynno, Kumki, Lasocin, Linowo, Łąbędzie, Mielenko Drawskie, Nętno, Olchowiec, Oleszno, Roztoki, Rydzewo, Suliszewo, Ustok, Woliczno, Zagozd, Zagórki, Zarańsko, Zbrojewo, Ziemsko, Żołędowo, Żółcin i Żółte.

Gmina znajduje się od roku 1999 w województwie zachodniopomorskim. Wcześniej, od 1950 roku, przynależała do województwa koszalińskiego. Na czele gminy stoi rada miejska jako organ uchwałodawczy oraz burmistrz, który jest organem wykonawczym. Jednostkami pomocniczymi gminy są sołectwa, których na obszarze gminy Drawsko Pomorskie jest 13.

■ MAGAZYN SOLI

Magazyn solny jest najstarszym świeckim budynkiem w Drawsku Pomorskim. Zbudowany został ok. 1700 roku, co miało związek z uzyskaniem przez miasto w 1686 roku prawa składu soli kołobrzeskiej, którą dostarczano do Drawska drogą wodną. Zmiana koniunktury i nieopłacalność handlu solą, doprowadziła do tego, że obiekt swoją pierwotną funkcję pełnił stosunkowo krótko, raptem kilka-kilkanaście lat. W kolejnych dziesięcioleciach budynek pełni rolę magazynu, w którym swój oręż przechowywał miejski garnizon, był również siedzibą straży ogniowej oraz magazynem znajdującej się naprzeciwko szkoły.

W 1935 roku, po generalnym remoncie, budynek stał się siedzibą Muzeum Regionalnego w Drawsku (*Heimatkreismuseum*), którego pomysłodawcą i kierownikiem był dr Bernhard Faust, nauczyciel łaciny w gimnazjum, pełniący ponadto funkcję powiatowego opiekuna zabytków. Komitet mający na celu utworzenie muzeum powstał już w 1924 roku, a samo muzeum „na papierze” powstało już dwa lata później, jednak przez lata nie udało się dla niego znaleźć stosownego lokum. Po 1945 roku placówka nie została ponownie powołana do życia, większość eksponatów skradziono, a te które się ostały, zostały rozdysponowane pomiędzy muzea w Koszalinie, Szczecinku i Szczecinie. Przez dziesięciolecia budynek niszczał, stanowiąc w części magazyny kościelne. W 2004 roku Rada Miejska w Drawsku Pomorskim podjęła uchwałę o utworzeniu w nim Muzeum Regionalnego.

Magazyn solny jest klasycznym przykładem architektury ryglowej, stanowiącej istotny składnik krajobrazu kulturowego na Pomorzu Zachodnim. Technika ta zaczęła być stosowana już w XV wieku, ale w największym stopniu upowszechniła się w XVIII i XIX wieku. Stosowano ją powszechnie, zarówno na wsi, jak i w mieście. Konstrukcję ryglową dzieli się, jeśli idzie o technologię wykonania, na dwie grupy: mur pruski, gdzie drewniany szkielet wypełniany jest cegłą, oraz na szachulec, w którym drewniany szkielet uzupełnia wypełnienie gliniano-słomiane lub gliniano-trzcinowe. Wypełnione powierzchnie były częstokroć bielone wapnem, a drewniane belki impregnowano smołą. W efekcie powstawał wyrazisty wzór, za sprawą którego mówi się dziś nierzadko o Pomorzu Zachodnim, jako o „krainie w kratę”. Podstawowe terminy, jeśli idzie o architekturę ryglową to: rygiel – pozioma belka wiążąca słupy; słup – pionowa belka połączona z podwaliną i oczepem; podwalina – najniższa belka zamykająca ścianę, przejmująca ciężar belek stropowych lub krokwi; oczep – górna belka, zamykająca ścianę, przejmująca ciężar belek stropowych lub krokwi; zastrzał – belka ułożona ukośnie, usztywniająca konstrukcję.

Drawski magazyn solny, będący przykładem zastosowania technologii „muru pruskiego”, nie jest jedynym przykładem architektury ryglowej w gminie. Inne to: kościoły w Mielenku Drawskim, Nętnie i Wolicznie, technika ryglowa została wykorzystana częściowo również w projektach Waltera Gropiusa, w przypadku drawskiego domu Metzlerów, znajdującego się przy ulicy Obrońców Westerplatte oraz w Jankowie przy spichlerzu.

■ RZEKA DRAWA

Nazwa rzeki wciąż pozostaje dla językoznawców tajemnicą. Niektórzy wywodzą ją z indoeuropejskiego rdzenia *dreu* lub *drou*, oznaczającego „bieg” lub „płynięcie”, za czym przemawiać miałyby podobieństwo nazwy do nazw rzeki Drawa, będącej dopływem Dunaju, czy norweskiej Driwy. Zwolennicy słowiańskiego pochodzenia nazwy widzą w niej z kolei podobieństwo do przymiotnika *dravy*, oznaczającej „szybki” lub „gwałtowny”. Obie interpretacje nietrudno połączyć z rwącym nurtem rzeki. Nazwa rzeki po raz pierwszy została odnotowana w źródłach w XIII wieku. W języku niemieckim używana jest nazwa *Drage*. W historii stanowiła wielokrotnie rzekę graniczną, oddzielającą władztwo polskie od brandenburskiego czy pruskiego. Stąd na jej brzegu znaleźć można było liczne umocnienia.

Rzeka ma 185,9 km długości, a powierzchnia jej dorzecza wynosi 3296,1 km². Źródło Drawy znajduje się w pobliżu wsi Zdroje w gminie Połczyn Zdrój, na obszarze Drawskiego Parku Krajobrazowego. Płyne następnie przez Dolinę Pięciu Jezior

(Krzywe, Krąg, Długie, Głębokie, Małe), jeziora Prosono, Żerdno, Drawsko, Rzepowskie, Krosino i Wilczkowo, miasta Złocieniec i Drawsko Pomorskie, jeziora Lubie i Wielkie Dębno, Poligon Drawski, wieś Prostynia, miasto Drawno, po czym przepływa środkiem Drawieńskiego Parku Narodowego. Następnie rzeka wyznacza granicę województw lubuskiego i wielkopolskiego i kończy swój bieg, wpadając do Noteci w okolicach Krzyża Wielkopolskiego (Nowe Bielice).

Drawa posiada niezaprzeczalne walory krajoznawczo-przyrodnicze, dlatego jest chroniona prawnie na niemal całej swej długości, a to za sprawą Drawskiego Parku Krajobrazowego w górnej części jej biegu oraz Drawieńskiego Parku Narodowego w części środkowej i dolnej. Szczególnie lubią rzekę kajakarze, doceniając zmienność, jaką niesie ze sobą, przechodzenie od szerokiego do wąskiego koryta, różną głębokość i różnorodny nurt, także krajobraz, wyznaczany w największym stopniu przez lasy Puszczy Drawskiej. Na odcinku prowadzącym od Czaplinka do Noteci znajduje się szlak kajakowy im. ks. kardynała Karola Wojtyły, nazwany tak na pamiątkę jego kilkukrotnych wypraw kajakowych po Drawie. Miały one miejsce w latach 1955–1978. Na rzece znajdują się również dwie zabytkowe, pochodzące z XIX wieku, elektrownie wodne: Borowo i „Kamienna” w Głusku.

■ NADLEŚNICTWO DRAWSKO

Nadleśnictwo Drawsko zostało utworzone w 1962 roku w rezultacie połączenia dotychczasowych, powołanych już w 1946 roku Nadleśnictw: Ińsko, Karwice oraz Stary Potok. Podlega Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Szczecinku, a jego powierzchnia to 35540,5 ha. Siedziba Nadleśnictwa Drawsko znajduje się na ulicy Starogrodzkiej.

Podstawowym zadaniem drawskich leśników jest hodowla i ochrona lasu. Odnawiają więc grunty leśne i zalesiają pozostałe w zgodzie z zasadami racjonalnej gospodarki. Hodowla lasu obejmuje także zbieranie i gromadzenie nasion drzewnych, produkcję sadzonek w szkółkach, zakładanie i pielęgnację upraw leśnych oraz drzewostanów. Na obszarze Nadleśnictwa Drawsko znaleźć można dwa wyłączone drzewostany nasienne: daglezjowy, położony w Leśnictwie Dzikowo oraz dębu bezszypułkowego znajdujący się w Leśnictwie Borowo. Ponadto w leśnictwach Konotop i Murzynka znajdują się zachowawcze drzewostany dębu bezszypułkowego i buka, a w leśnictwach Borowo i Jaworze zachowawcze drzewostany sosnowe.

Najistotniejszym zagrożeniem lasów drawskiego nadleśnictwa są szkodniki pierwotne, czyli owady, które atakują zdrowe drzewostany. Szczególnie zagrożone są przez nie sosny. Innego rodzaju zagrożeniem jest występowanie huby korzeniowej,

obecnej na niemal całym obszarze gruntów porolnych. Niebezpieczeństwo dla upraw i młodników stanowi z kolei zwierzyna łowna, a specyficznym problemem drawskich leśników są odbywające się na terenie poligonu ćwiczenia wojskowe, w trakcie których dochodzi do zniszczeń upraw, uszkodzeń drzew i naruszenia naturalnego układu ziemnego.

Nadleśnictwo Drawsko prowadzi ponadto gospodarkę łowiecką. W jego skład wchodzi cztery obwody łowieckie. Szczególną atrakcją dla myśliwych jest pięknie położona kwatery turystyczna w Dzikowie. Nadleśnictwo opiekuje się też obiektami podlegającymi ochronie przyrody, m.in. obszarem chronionego krajobrazu „Pojezierze Drawskie”, obszarami Natura 2000: „Lasy Puszczy nad Drawą”, „Ostoja Drawska” i „Jezioro Lubie i Dolina Drawy”, strefami ochrony gatunkowej bielika, bociana czarnego i kani czarnej, a także licznymi pomnikami przyrody.

■ PARK MIEJSKI

Park noszący dziś imię wielkiego kompozytora doby romantyzmu – Fryderyka Chopina, nazywany był pierwotnie Gajem Luizy (*Luisenhain*). Nazwa ta została mu nadana cześć królowej pruskiej Luizy (1797–1810), małżonki Fryderyka Wilhelma III (1797–1840). Para królewska odwiedziła Drawsko w 1809 roku.

Miejsce, w którym dziś znajduje się park, leżało poza miejskimi murami. Znajdowało się tu miejsce straceń (*Galgen-Anger*), które zaznaczone zostało na miejskim planie z 1724 roku. Mieścił się tu również cmentarz żydowski. Porządkowanie terenu rozpoczęło się w drugiej połowie XIX wieku za sprawą powstałego w 1865 roku Drawskiego Związku Upiększania (*Dramburger Verschönerungsverein*). Towarzystwo zajmowało się głównie porządkowaniem terenów zielonych, tak aby mogły one służyć wypoczynkowi mieszczan i pod jego opieką znajdowały się drawskie pomniki. Obszar, zanim stał się parkiem, wymagał osuszenia, nowych nasadzeń, a w końcu wytyczenia spacerowych alejek. Wśród przewodniczących drawskich „upiększaczy” wymienić warto Juliusa Nossa i dr. Ludwiga Jahna. Ich aktywność została uhonorowana w postaci niewielkich pomników, które na ich cześć ufundowali wdzięczni mieszkańcy. Były to zresztą nie jedyne monumenty w parku. Doczekała się go również królowa Luiza.

Park był miejscem niezwykle żywym. W znacznej mierze dzięki efektownemu kompleksowi gastronomiczno-rozrywkowemu, którego właścicielem był Bruno Sauer. Składała się na niego obszerna restauracja zaopatrzona w nieodzowną werandę, kępielnia i ogród z altaną. Kompleks uzupełniony został w latach 20. XX wieku o muszlę koncertową, z której latem pobrzmiwała muzyka. Zimą, na placu między

restauracją a sceną, urządzone było lodowisko. Kompleks Sauera mieścił się na dzisiejszym placu parkowym i jedynym po nim śladem pozostaje muszla koncertowa, choć i ona po prawdzie, ma już dziś zupełnie inny kształt.

Park, podobnie jak w czasach niemieckich, zachęca do odpoczynku, a to głównie za sprawą swojej zieleni. Obsadzony jest drzewostanem, w którym wyróżnić można buki, brzozy, dęby, świerki, kasztanowce, lipy i inne drzewa. Charakterystycznym elementem drawskiego parku są zadbane polany z licznymi ławeczkami, wśród nich ta najbardziej okazała, na której rośnie dąb „Oskar”, przez większość mieszkańców mylnie nazywany „Bartkiem”. Ów dąb szypułkowy o obwodzie pnia liczącym sobie 505 cm został uznany za pomnik przyrody. Przed wojną nazywał się „Sedan”, na pamiątkę wielkiego zwycięstwa pruskiego w wojnie z Francuzami w 1870 roku, które zwieńczone zostało kapitulacją cesarza Napoleona III Bonaparte (1852–1871).

Tuż obok potężnego drzewa znajduje się kamienny półokrąg złożony z głazów narzutowych, zwanych też megalitami. Pomysłodawcą tej konstrukcji jest Eugeniusz Pieciewicz, zasłużony dla miasta amator jego piękna i historii. Pod jednym z głazów umieszczono kapsułę czasu. Pretekstem do tego był jubileusz milenijny. W kapsule znalazły się pamiątki świadczące o aktywności, zainteresowaniach i pragnieniach drawszczan żyjących na progu dwóch tysiącleci.

Park Chopina to nie tylko zieleń, ale też wiele miejsc, gdzie można aktywnie wypocząć. To boisko „Orlik 2000”, skatepark, korty tenisowe, place zabaw i infrastruktura służąca różnym ćwiczeniom gimnastycznym.

■ SPICHLERZ W JANKOWIE

Jednym z najciekawszych zabytków na terenie gminy Drawsko Pomorskie jest spichlerz we wsi Jankowo. Ten wybudowany w 1906 roku przykład architektury gospodarczej, poza interesującą formą, pozwala również zapoznać się z historią jednego z największych architektów XX wieku. Projektantem spichlerza jest bowiem Walter Gropius, niemiecki inżynier, którego nazwisko związane jest z modernistyczną szkołą projektowania, znaną na całym świecie jako Bauhaus. Budynek w Jankowie (Janikow) pochodzi jednak z okresu poprzedzającego jego wielką karierę i związany jest z pobytem studenta Waltera Gropiusa u swego stryja Ericha, który był właścicielem tutejszego majątku. To właśnie w nim, w latach 1904–1905, młody architekt zrealizował swoje pierwsze projekty, jakimi były domy dla robotników pracujących u stryja i w pobliskiej fabryce krochmalu. Gropius projektował w okolicach Drawska również w latach następnych. Mowa nie tylko o spichlerzu, który wraz z budynkami kuźni i pralni, stanowiły architektoniczną całość, ale też o budynkach w Żołędowie,

Gudowie i samym Drawsku. W mieście szczególną uwagę warto zwrócić na tzw. willę Metzlerów, znajdującą się do dziś przy ulicy Obrońców Westerplatte.

Jankowskiemu spichlerzowi daleko do nowatorstwa przyszłych projektów bauhausowskich. Z tej perspektywy jest to budynek zachowawczy, ale uwzględnić należy, że zaprojektował go student po raz pierwszy sprawdzający się w poważnej roli architekta. Dlatego też spichlerz utrzymany jest w konwencji ówczesnie obowiązującej, nazywanej stylem ojczyznianym (*Heimatstil*), czerpiącej z tradycyjnego niemieckiego budownictwa, wykorzystującego szachulec/pruski mur i stosującego spadziste dachy. Budynek wykonany jest z jasnoszarej cegły na rzucie złożonym z trzech przenikających się prostokątów. W centrum znajduje się pięciokondygnacyjna część z ryzalitem (to wysunięta do przodu część elewacji), której przedłużenie stanowi trzykondygnacyjna bryła. Najbardziej charakterystycznym elementem spichlerza jest wyciągnięta ponad linię dachu części centralnej klatka schodowa. Zwieńczona jest ona pruskim murem oraz tarczą zegarową. Spichlerz posiadał ręczne windy do transportu pionowego oraz zbiornik wyrównawczy o pojemności 5 m³, czyniący z wieży również wieżę ciśnień, zasilającą cały folwark. Każda z części spichlerza zwieńczona jest dwuspadowymi dachami. Spichlerz swą pierwotną funkcję pełnił aż do lat 60. XX wieku. Później był wykorzystywany przez miejscowe Państwowe Gospodarstwo Rolne, jako magazyn nawozów sztucznych. Od 1975 roku wyłączony został z eksploatacji. Już wówczas był w kiepskim stanie. W 1977 roku, wraz z przyległym parkiem, został wpisany do rejestru zabytków. W 2004 roku spichlerz przejęła Gmina Drawsko Pomorskie i budynek został zabezpieczony przed dalszą dewastacją. Udało się wówczas wyremontować m.in. zwieńczenie klatki schodowej.

Walter Gropius (1883–1969) to światowej sławy architekt, założyciel i dyrektor modernistycznej szkoły Bauhaus. Studiował architekturę w Monachium i Berlinie, jednak studiów nigdy nie ukończył. Pracował jako asystent Petera Behrensa, w tym czasie poznał najważniejszych XX wiecznych architektów: Ludwiga Miesa van der Rohe i Le Corbusiera. Interesowała go początkowo architektura przemysłowa. W latach 1910–1925 pracował nad rozbudową fabryki Fagus w Alfeld, której projekt stał się jednym z kamieni milowych współczesnego projektowania. W 1919 roku Gropius założył szkołę rzemiosła, budownictwa i wzornictwa przemysłowego, która nazwana została Bauhaus. Działała najpierw w Weimarze, aby później przenieść się do Dessau. Nowatorski program i praktyczne podejście do nauki spowodowało, że szkoła stała się sławna, przyciągała mnóstwo talentów z różnych dziedzin sztuki. Lewicowość większości wykładowców i studentów zrodziła wrogość nazistów. Z tego powodu Gropius w 1934 roku opuścił Niemcy, przenosząc się do Wielkiej Brytanii, a potem do Stanów Zjednoczonych. Był tam dziekanem wydziału architektury na Uniwersytecie Harvarda, ale też stworzył własną pracownię (wspólnie z Marcellem Brauerem). W 1945 roku utworzył TAC – The Architects' Collaborative, studio dzia-

lające na zasadzie demokratycznego kolektywu. Projekty powstające w TAC przyczyniły się do popularyzacji bauhausowskiego stylu. Najbardziej znane prace Gropiusa to m.in. fabryka obuwia Fagus w Alfeld, siedziba Bauhausu w Dessau, dom Lewina w Berlinie, Harvard Graduate Center w Cambridge w stanie Massachusetts i biurowiec Pan Am w Nowym Jorku.

Gropius wierzył, że architektura jest w stanie zmieniać ludzkie życie na lepsze. W swoim dziele *Pełnia architektury* (Kraków 2014) pisał: „Dziś w stopniu większym niż kiedykolwiek wcześniej, to właśnie na nas, architektach, spoczywa zadanie pokierowania ludzi tak, by wiedli rozsądne, zgodne z naturą życie, a nie bili pokłony przed fałszywymi bożkami iluzji. Sprostamy tym wymaganiom pod warunkiem, że nie będziemy się obawiali spojrzeć na naszą pracę w jak najszerszym ujęciu. Dobra architektura powinna być odwzorowaniem samego życia, co zakłada dogłębną znajomość zagadnień biologicznych, społecznych, technicznych i artystycznych. Choć to i tak wciąż jeszcze za mało. Zjednoczenie tak różnorodnych dziedzin ludzkiej aktywności wymaga siły charakteru, czyli czynnika częściowo wymykającego się możliwościom edukacji. Naszym najistotniejszym celem powinno być jednakże ukształtowanie człowieka zdolnego do wyobrażenia sobie pewnej całości, niezbaczącego zbyt wcześnie na wąskie ścieżki specjalizacji. Nasz wiek produkuje miliony ekspertów; czas zrobić miejsce dla ludzi z wizją”.

■ MIEJSCA PAMIĘCI NARODOWEJ

Miejsca pamięci rozumiane są tutaj, w zgodzie z tym jak rozumiał je francuski historyk Pierre Nora, jako zinstytucjonalizowane formy zbiorowych wspomnień na temat przeszłości, których depozytariuszem jest w naszym przypadku grupa naroduwa. Mogą one przybierać najróżniejsze formy: pomników, muzeów, wydarzeń, dzieł literackich czy malarskich, ale też symbolicznych dat. Oba zaproponowane w zeszycie „miejsca pamięci” odnoszą się do wydarzeń związanych z II wojną światową. To pomnik ku czci żołnierzy poległych w czasie II wojny, umiejscowiony na drawskim cmentarzu wojennym oraz data 4 marca 1945 roku.

Istotność obu „miejsc pamięci” bierze się z momentu przełomowego, jakim dla Drawska Pomorskiego była II wojna światowa, a właściwie moment jej zakończenia. Zdobycie miasta 4/5 marca 1945 roku otworzyło nowy rozdział jego historii, rozpoczynając jego polską historię (świadomie pominięto tu słabe i trudne do uchwycenia źródłowo związki Polski z ziemiami, na których później lokowano Drawsko, sięgające wieków X–XII; wszak nie jest to w istocie historia miasta). Przyznanie Polsce Pomorza Zachodniego było odczytywane przez ogół społeczeństwa, jako akt dziejo-

wej sprawiedliwości i wyrównanie krzywd wyrządzonych Polakom w trakcie lat wojennych. W retoryce, jaka pojawiała się w okresie Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, uważano wręcz, że przejęte tereny są Ziemiąmi Odzyskanymi, a jednym z naczelnych haseł tej wizji dziejów było: „Byliśmy. Jesteśmy. Będziemy”. Ideologiczne widzenie procesu historycznego, nie unieważnia oczywiście w żaden sposób wysiłku, jaki w zdobycie Drawska Pomorskiego włożyli żołnierze polscy i radzieccy walczący w jego rejonie w 1945 roku.

W historiografii używa się określenia „bitwa o Drawsko”. Było to jedno ze strąc w ramach tzw. operacji pomorskiej, a więc wielkiego manewru 1. i 2. Frontu Białoruskiego, mającego za zadanie rozbicie niemieckich wojsk na obszarze Pomorza. Jednostką, której przypadło zdobycie miasta była 4. Pomorska Dywizja Piechoty, która wcześniej przełamała obronę Niemców w rejonie Żabina oraz Wierzchowa i podeszła pod wieś Stawno. Drawsko było umocnione i gotowe do obrony przez 310. Pułk Piechoty (wchodzący w skład 163. Dywizji Piechoty) wspierany przez artylerię polową. 4 marca rozpoczęło się natarcie. Udało się zdobyć południowo-wschodnią część miasta, ale mocno broniona była przez wojska niemieckie jego część północna. Kolejne natarcia nie przyniosły spodziewanych skutków. Dopiero atak z trzech stron: od północy przez 11. Pułk Piechoty, od północnego-wchodu przez 10. Pułk Piechoty oraz z południa przez 12. Pułk Piechoty, spowodował okrążanie Niemców i ich stopniowe wycofywanie się. Walki trwały do godzin porannych 5 marca. Trudno precyzyjnie określić, ilu żołnierzy zginęło podczas walk o miasto. Podaje się liczby od 16 do 40 zabitych żołnierzy polskich i radzieckich oraz ok. 130 żołnierzy niemieckich. Bitwa o Drawsko została upamiętniona napisem na jednej z tablic przy warszawskim Grobie Nieznanego Żołnierza. W mieście wydarzenia z roku 1945 przywoływane są przez nazwy ulic: 11. Pułku Piechoty oraz 4 Marca.

Istotnym miejscem upamiętnienia walk jest również cmentarz wojenny. Należy on do największych nekropolii na Pomorzu Zachodnim, gromadzących prochy polskich żołnierzy. Złożono na nim ciała ok. 3450 poległych w walkach o ziemię drawską i podczas innych działań w trakcie operacji pomorskiej. Pochówki na drawskim cmentarzu trwały aż po lata 50. Ostateczny kształt uzyskał on w roku 1968, kiedy to odsłonięto okazały pomnik ku czci żołnierzy walczących podczas II wojny światowej (braterstwo broni symbolizowane przez dwie lufy karabinów z zatkniętymi bagnetami), którego projektantami byli koszalińscy rzeźbiarze Melchior Zapolnik i Romuald Grodzki. Oni też byli autorami projektu usytuowania w tle pomnika 200 krzyży nawiązujących swym wyglądem do Orderu Krzyża Grunwaldzkiego. Uroczyste odsłonięcie pomnika miało miejsce 13 października 1969 roku w rocznicę bitwy pod Lenino. Dwa lata później w cokół pomnika wmurowana została urna z prochami żołnierzy poległych właśnie podczas tej batalii.

■ DRAWSKIE LEGENDY

Z legendami w Drawsku Pomorskim czy na Pojezierzu Drawskim i w ogóle na Pomorzu Zachodnim jest ten kłopot, że w większości nie były one przekazywane w naturalny sposób z pokolenia na pokolenie, co miało związek z niemal całkowitą wymianą ludności tych ziem po 1945 roku, a więc i zmianą kodu kulturowego. Legendy pomorskie, brandenburskie czy niemieckie były polskim osadnikom kompletnie nieznane. Jeśli do nich sięgano, wszak można je było znaleźć w ponemieckich bibliotekach, czy też usłyszeć od ludzi, którzy na Pomorzu w pewnej liczbie pozostali, to nie po to, aby docenić ich swoiste piękno czy mądrość z nich płynącą, ale po to, by uzasadnić prawa do polskości tych ziem, co było – warto dodać, działaniem karkołomnym. Dopiero przełom ustrojowy z 1989 roku, a także normalizacja w stosunkach polsko-niemieckich, pozwoliły przyjrzeć się dawnej spuściznie, obejmującej rozmaite legendy, podania i mity, w sposób wolny od ideologicznego balastu. Okazało się, że świetnie uzupełniają one wiedzę o regionie, mogą też służyć jako ciekawe narzędzie edukacyjne. Na Pojezierzu Drawskim adaptacji dawnych legend podjął się Jarosław Leszczyński, który zaprezentował je w publikacji *Legendy na szlakach Pojezierza Drawskiego*, zamieszczonej w wydaniu specjalnym „Tygodnika Pojezierze Drawskie” w 2006 roku. Wspomniany autor podkreśla: „Opowiadanie o legendach starych i nowych jest jednocześnie pretekstem do rozmowy o historii naszej wspólnej małej ojczyzny”. Poniżej znaleźć można niektóre z opracowanych przez niego legend.

✱

Idąc na południe od Zajezerza, zbliżamy się do najstarszego miasta naszego regionu, noszącego nazwę pochodzącą od najważniejszej rzeki pojezierza. Drawsko Pomorskie to miasto o fascynującej historii. Kiedy spoglądam z daleka na potężną bryłę miejscowego kościoła, staje mi przed oczyma siedemnastowieczny miedzioryt Szwajcara Meriana, przedstawiający starą panoramę miasta. Miedzioryt powstał w czasie, kiedy ziemia drawska nawiedzana była przez hordy rozpasanego żołdactwa, grabiącego i pustoszącego całą okolicę. Wojska te walczyły w wojnie trzydziestoletniej. Nowa Marchia pustoszona była przez wszystkie strony tego konfliktu, gdyż archaicznie zorganizowana armia brandenburska nie przedstawiała sobą siły zdolnej zapewnić bezpieczeństwo mieszkańcom regionu. Kiedy patrzę na solidne mury obronne Drawska, widoczne na grafice Meriana, przypomina mi się dość zabawna historia związana z końcową fazą wojny trzydziestoletniej. Był to jedyny epizod, kiedy wojska brandenburskie podjęły śmiałą próbę przeciwstawienia się na ziemi drawskiej wojskom szwedzkim uchodzącym za niepokonane. Otóż w nocy

23 kwietnia 1639 pułkownik Goldacker na czele oddziału wojsk brandenburskich, które walczyły po stronie katolickiej, zlikwidował ubezpieczenia stacjonujących w Drawsku Szwedów. Brandenburscy żołnierze, poruszając się bezszelestnie, weszli między zewnętrzną a wewnętrzną bramę murów miejskich. Pułkownik był przekonany, że za chwilę zaskoczy śpiący garnizon szwedzki. Niestety, jeden z jego żołnierzy przez nieuwagę oddał strzał z muszkietu. Załoga zerwała się ze snu, doświadczeni weterani szwedzcy szybko zorientowali się w sytuacji i z impetem zaatakowali słabo wyszkolonych Niemców. Brandenburczycy musieli się wycofać. Ten wypadek spowodował zwiększenie czujności szwedzkich oddziałów. Trudno tę opowieść nazwać legendą, bo wydarzenia rzeczywiście miały miejsce na przedmieściach miasta. Dziś po murach zostały żałosne resztki, więc możemy bez obawy wejść do miasteczka, ażeby wśród jego uliczek poszukać starych legend.

✱

Na ulicy 11 Pułku Piechoty mieszkańcy dziewiętnastowiecznego miasta spotykali złowrogi powóz-widmo. Powóz pojawiał się zawsze w porze duchów między północą a godziną pierwszą. Pędził od strony dawnej Bramy Zarańskiej. Pojazd ciągnęły czarne jak smoła konie, których sapanie i rżenie złowrogo rozlegało się w uspionym mieście. Spóźnieni przechodnie ratowali się przed stratowaniem, trwożliwie przytulając się do ścian domów. Konie poruszały się w niesamowity i nienaturalny sposób: pomimo głośniejszych uderzeń podków o bruk wydawały się płynąć w powietrzu. Powóz ostro zakręcał w ulicę Zamkową (Burgstrasse) i pędził przez ulice: Klasztorną (dzisiaj Obrońców Westerplatte), Wielkorynkową (Wł. Sikorskiego) i Starogardzką do majątku Goltzów w pobliżu parku Chopina (dawniej Gaj Królowej Luizy). Tam pojazd zatrzymywał się, by za chwilę ruszyć w dalszą drogę w kierunku Węgorzyna. Wiele osób widywało ten sam straszliwy powóz, który pędził w kierunku odwrotnym: od Bramy Stargardzkiej do 11 Pułku Piechoty. Powóz rozpływał się wtedy w powietrzu w pobliżu mostu na Drawie, który nazywany był na cześć dawnego burmistrza Drawska mostem Steobanusa. Niektórzy dziewiętnastowieczni drawszczanie opowiadali, że na koźle siedział bezgłowy woźnica. Inni twierdzili, że jednak miał głowę, a jego twarz przypominała oblicze dawnego właściciela majątku von Goltzów. Ta ostatnia wiadomość wyjaśnia, dlaczego powóz zatrzymuje się przy tym dworze.

✱

Dwór von Goltzów zajmuje wyjątkowe miejsce w historii miasta. Właśnie tutaj w 1809 roku spędziła noc uwielbiana przez mieszkańców królowa pruska Luiza. To historyczne wydarzenie uwieczniono w nazwie miejskiego parku – Luisenhain. W parku ustawiono też mały pomniczek upamiętniający królową Luizę. Królowa,

która uchodziła za jedną z najpiękniejszych kobiet epoki, spędziła dzień w budynku mieszkalnym majątku Goltzów, gdzie później mieściło się drawskie seminarium nauczycielskie.

✱

Ulica Zamkowa, po której pędził powóz-widmo, jest również znana z powodu innej legendy. Jeszcze przed II wojną światową mieszkańcy Drawska opowiadali o krasnoludkach, które widywano na tej ulicy. Podobnie jak czyniły to złocienieckie skrzaty, drawskie krasnoludki pomagały w pracy pewnemu mieszkańcowi miasteczka, który żył z uprawy ziemi. Gospodarz był człowiekiem skromnym i pracowitym, czym zasłużył sobie na takie nadprzyrodzone wsparcie.

✱

W 1380 roku zbudowany został średniowieczny klasztor franciszkanów w Drawsku Pomorskim. Klasztor ten zlikwidowano w XVI wieku po zwycięstwie reformacji. Franciszkanie musieli wtedy opuścić miasteczko. Tradycja głosi, że w mieście pozostał jedyny zakonnik – Faustynus Schliepe, który stał się pierwszym duchownym ewangelickim. Od tej pory nabożeństwa Faustynus odprawiał w języku niemieckim. Zabudowania klasztorne znajdowały się u zbiegu ulic Obrońców Westerplatte i Pocztovej, w miejscu dzisiejszej szkoły. Dlatego do 1945 roku ulica Obrońców Westerplatte nosiła nazwę Klasztornej. Drawsko Pomorskie również może się pochwalić legendą o tunelu. Takie podziemne przejście miało prowadzić ze starego klasztoru pod Drawą do drawskiego kościoła. Mnisi korzystali z niego, udając się do kościoła. Tunel zapadł się po likwidacji klasztoru. Podobno byli śmiałkowie, którzy wchodzili do tych podziemi, musieli jednak zawrócić, gdyż natrafiali na odcinki zalane wodą.

✱

Wróćmy jednak do drawskich uliczek. Poszukiwaczy skarbów zainteresuje legenda, która związana jest z okolicą obecnej ulicy T. Kościuszki: Od setek lat żądni łatwego wzbogacenia mieszkańcy grodu udawali się w to miejsce w poszukiwaniu skarbu. Aby go zdobyć, należało tam dotrzeć w godzinę duchów i kopać, nie wypowiadając ani jednego słowa. Najmniejszy dźwięk wydany przez poszukiwacza niweczył całe przedsięwzięcie. Po chwili kopania można było dotrzeć do żelaznej skrzyni wypełnionej złotymi monetami. Ale zabranie skarbu nie było łatwe. Natychmiast pojawiały się przeróżne zjawy i upiory, które swoim zachowaniem usiłowały skłonić śmiałka do porzucenia zdobyczy. Gdy i to nie skutkowało, pojawiał się diabeł we własnej postaci, a jemu trudno było się przeciwstawić. Pojawienie się diabła wywoły-

wało najczęściej okrzyk przerażenia. Tym samym łamany był warunek absolutnego milczenia. Skarb wymykał się z rąk i znikał głęboko w ziemi. W okolicy rozlegał się wtedy złowieszczy i triumfalny śmiech znikającego diabła.

✱

Ciekawa legenda związana jest z monumentalnym kościołem w Drawsku Pomorskim. Świątynia padła ofiarą wielkiego pożaru w 1696 roku. Temperatura w płonącym kościele była tak wielka, że stopiły się nawet dzwony. Pożar zaskoczył mieszkańców o świcie 8 października 1696. Płomienie objęły najpierw jeden z domów kupieckich na ulicy Targowej. Na nieszczęście silne poddmuchy wiatru dokonały reszty dzieła zniszczenia. Ofiarą czerwonego kura padły niemal wszystkie budynki starego miasta. Spłonęły kościół, plebania i szkoła. Mieszkańcy nowego miasta, położonego po drugiej stronie Drawy, patrzyli ze zgrozą na kataklizm, który w zastraszającym tempie zbliżał się do ich domostw. Jedynym ratunkiem było powstrzymanie żywiołu na rzece. Jeśli spłonąłby stojący nad rzeką młyn, nic nie uratowałoby nowego miasta. Należący do burmistrza Fryderyka Wilhelma Steobanusa młyn był pokryty dachówką i stał nad rzeką, co ostatecznie umożliwiło zatrzymanie pożaru. Ciekawostką jest fakt, że do 1701 roku funkcję spalonego kościoła spełniał właśnie młyn miejski. Paradoksalnie, pożar spowodował, że wystrój kościoła zyskał wiele atrakcyjnych elementów. Szczególną hojność wykazywali mieszkańcy z nowego miasta, wdzięczni stwórcy za ocalenie domostw. David Sonnenberg ufundował w 1706 roku ambonę. Mieszkający w Szczecinie drawszczanin Caspar Nitard podarował piękny barokowy ołtarz, na którym wyryto daty trzech straszliwych pożarów miasta: 1620, 1664 i 1696. Na obu skrzydłach ołtarza umieszczono portrety małżeństwa Caspara i Doroty Nitard. Fundator był osobą zamożną, gdyż pracował na dworze króla szwedzkiego jako zegarmistrz. Pomorze Szczecińskie należało w tym okresie do królestwa Szwecji. W 1707 roku piastujący obowiązki burmistrza Steobanus sfinansował nowy chór. Rok później kolejny burmistrz, Andrzej Gruenberg, ufundował organy, a pastor Lademann chrzcielnicę. I w taki sposób powstawał przepiękny barokowy wystrój surowego gotyckiego kościoła.

Przejdźmy teraz do legendy: Wspomniany powyżej burmistrz Fryderyk W. Steobanus wniósł wielkie zasługi dla odbudowy świątyni, uzyskał nawet wsparcie księcia elektora. Burmistrz zmarł w 1725 roku, a wdzięczni mieszkańcy postanowili pochować go w krypcie kościelnej, gdzie miejsce spoczynku znalazło wielu zasłużonych obywateli miasta. Jednakże w 1854 przeprowadzono w kościele szeroko zakrojone prace modernizacyjne. W trakcie tej przebudowy usunięto wszystkie grobowce i zasypano je. Prochy rodziny Steobanusów zostały przeniesione na drawski cmentarz. Koszty związane z ponownym pochówkiem pokryła administracja kościelna.

Jednakże duchy zmarłej rodziny odebrały ten postępek jak zakłócenie ich spokoju. Od tej pory zaczęły się dziać rzeczy dziwne i niesamowite. Każdej noworocznej nocy widziano czarny powóz, który po okrążeniu kościoła podjeżdżał pod dawny młyn nad Drawą, gdzie mieszkał niegdyś burmistrz Steobanus. Niekiedy powóz pojawiał się w okolicach Bramy Zarańskiej i jechał ulicą Zamkową. We wnętrzu pojazdu widziana była rodzina Steobanusów, za powozem pędziła zaś niezliczona sfera psów-duchów.

■ KOŚCIOŁY W MOJEJ GMINIE

Kościół w Zarańsku

Zarańsko (Sarranzig) ma długi rodowód, sięgający wieków średnich. Po raz pierwszy w źródłach pisanych pojawia się już w 1254 roku, jako własność premonstratensów z Białobuku (Belbuck), przekazana im przez księcia pomorskiego (dymińskiego) Warcisława III (1219–1264). Domniemywać można, że już w średniowieczu istniał w Zarańsku kościół, a dziś stojąca we wsi świątynia została zbudowana w miejscu poprzedniego. Wybudowano ją w połowie XIX wieku. Znajduje się w centralnym punkcie wsi, na niewielkim wzniesieniu. Kościół jest kamienną, nietynkowaną świątynią salową, zbudowaną w stylu neoromańskim, stąd jej charakterystyczna półkolista absyda i specyficznie osadzone otwory okienne. W miejscu wież ustawiona została drewniana dzwonnica, którą odrestaurowano w roku 2010. Wisi na niej dzwon z roku 1843. Obok stoi drugi, odlany w 1923 roku. Kościół wzniesiony jako ewangelicki, od 1946 roku jest własnością wspólnoty rzymskokatolickiej, a jego patronem jest św. Stanisław.

Kościół w Mielenku Drawskim

Pierwsze wzmianki o świątyni w Mielenku (Klein Mellen) pochodzą z XIV wieku, choć w istocie niewiele można na jej temat powiedzieć. Najprawdopodobniej była ona drewniana i uległa spaleniowi podczas najazdu na ziemię drawską wojsk polskich, dowodzonych przez Stefana Czarnieckiego, który miał miejsce w 1657 roku. Nowa świątynia zbudowana została w 1662 roku. Usytuowana jest w południowo-zachodniej części wsi. Jest to niewielka świątynia salowa, z dwuspadowym dachem i czworoboczną wieżą nakrytą barokowym hełmem. Do dziś zachował się na niej jeden z dzwonów, podarowanych kościołowi w 1664 roku. Nawa o konstrukcji ryglowej wzniesiona została na ceglany cokole, później zastąpionym wysokim murywanym cokołem. Wypełnienie konstrukcji stanowiła cegła. Świątynia była pierwotnie otynkowana. Wielokrotnie podlegała przebudowie, z największą intensywnością

w XX wieku, niespecjalnie dbano przy tym o zachowanie wierności pierwotnej formie. Kościół będący w fatalnym stanie został w latach 2015–2016 zmodernizowany ze szczególną pieczołowitością. Przywrócony mu został historyczny kształt. Świątynia, pierwotnie zbudowana dla wspólnoty ewangelickiej, została w 1946 roku przysposobiona przez rzymskich katolików. Jej patronką jest Matka Boża Królowa Polski.

Kościół w Drawsku Pomorskim

Początki drawskiego kościoła sięgają momentu założenia miasta. W dokumencie lokacyjnym znajduje się zapis o przyznaniu kościołowi 4 łanów. Jak można się domyślać, miały być one, przynajmniej częściowo, wykorzystane pod budowę świątyni. Jednak tego, kiedy się ona rozpoczęła nie wiadomo. Kościół istniał już na pewno w 1312 roku, bo z tego roku pochodzi dokument z imieniem jego plebana – Henryka. W 1320 roku kościół został oddany pod opiekę pyrzyckich augustianek, zaś w roku 1341 przekazano go cysterkom z Recza, które zyskały potwierdzenie swych praw patronackich w 1404 roku.

Nie ma pewności, czy ówczesna świątynia jest tożsama z obecną. Przyjmuje się, że była to raczej budowla drewniana, bądź murowana w niewielkim tylko stopniu, którą na przełomie XIV/XV wieku zastąpiono nową. Zbudowano wówczas zachowany do dziś korpus nawowy z prezbiterium i zakrystią. W dalszym etapie rozbudowy wzniesiona została wieża, a całą budowę ukończono przed 1491 rokiem. W 1534 kościół po raz pierwszy mocno ucierpiał od pożaru. W następnych dziesięcioleciach ogień atakować będzie drawską farną jeszcze kilkukrotnie – w 1620, 1664 i w 1692, kiedy to zostanie zniszczony niemal całkowicie.

W wyniku zbiórki pieniędzy prowadzonej nie tylko lokalnie, ale również w Szczecinie i Berlinie, udało się stosunkowo szybko odbudować świątynię. W 1714 roku miała się ona już znajdować w dobrym stanie. To wtedy wykonano nowy ołtarz i organy, a także odnowiono wieżę. Świetność kościoła nie trwała długo i już pod koniec wieku pisano o konieczności jego remontu. Udało się wówczas jednak naprawić jedynie zwieńczenie wieży. Świątynia otrzymała wówczas nowy dach. Generalny remont przeszła dopiero w połowie XIX wieku. Wówczas to uporządkowano przyziemie, likwidując m.in. znajdujące się pod posadzką groby, barokowe sklepienia zastąpione zaś zostały drewnianym stropem. Wnętrze kościoła otynkowano. Remontowi podano też wieżę i zmieniono jej hełm na stożkowy.

W tym wyglądzie kościół drawski przetrwał do kolejnego remontu z lat 1913–1914, kiedy to wieżę kościoła zaopatrzone w charakterystyczny wysmukły hełm sięgający 75 metrów. To forma, którą można oglądać współcześnie. Podczas remontu zlikwidowano też drewniane sklepienie świątyni, odtwarzając pierwotne sklepienia sieciowe w nawie głównej i krzyżowo-żebrowe w nawach bocznych. Pojawiły się na

nich polichromie, a w oknach witraże. Po II wojnie światowej świątynia, która od okresu reformacji służyła wspólnocie ewangelickiej, stała się ponownie kościołem katolickim. Nie przywrócono jej jednak pierwotnego maryjnego patronatu i dziś jest to kościół pod wezwaniem Zmartwychwstania Pana Naszego Jezusa Chrystusa.

Kościół drawski jest typowym przykładem architektury gotyckiej. Jego cechą charakterystyczną są, niespotykane w innych kościołach Pomorza Zachodniego (choć występują w „nowomarchijskim” Dobiegniewie w kościele św. Chrystusa Króla), zdobienia ostrołukowych portali bocznych. To bestiarusze, które w tym przypadku mają formę płaskorzeźb wypalonych w cegle, przywołujące postacie smoków, mantykor, syren, diabłów i rycerzy. W środku uwagę zwraca wyposażenie kościoła pochodzące z XVIII i XIX wieku, m.in. barokowy ołtarz z balustradą, neobarokowe empory, organy, ambona oraz ławy kolatorskie.

■ KAPLICZKI W REGIONIE

Kapliczki są od dawien dawna istotnym elementem krajobrazu kulturowego. W czasach starożytnych *lararia*, miały służyć zdobyciu przychylności duchów zmarłych i stawiono je na skrzyżowaniach dróg oraz w domach. Można przypuszczać, że na ziemiach polskich pojawiły się wraz z wprowadzeniem chrześcijaństwa, choć najstarsze zachowane do dziś obiekty pochodzą dopiero z XVI i XVII wieku. Przybierają najróżniejsze formy. Mogą być rzeźbione w drewnie i kamieniu, przybijane do drzew, usadowione na palach lub murowanych cokołach. Ich form jest mnóstwo. Powstają zresztą nowe. Fundatorami kapliczek mogły być lokalne społeczności, parafie, ale też rodziny chłopskie i szlacheckie, również indywidualni mecenas. Tak zresztą dzieje się do dziś, bo tradycja stawiania kapliczek jest wciąż żywa, również na obszarze Pomorza Zachodniego i w naszym regionie. Biuro Dokumentacji Zabytków w Szczecinie realizuje nawet w ostatnich latach projekt zatytułowany *Kapliczki i krzyże przydrożne jako element identyfikacji społecznej i kulturowej na Pomorzu Zachodnim. Tradycje regionu*. Wśród opisanych w nim obiektów znalazły się również kapliczki z powiatu drawskiego.

Kapliczka św. Jana Pawła II w Drawsku Pomorskim

Obiekt znajdujący się przy drawskim dużym kościele na placu Jana Pawła II, przy ścianie szczytowej budynku, na której namalowana została panorama miasta według szkicu z dzieła Matthaëusa Meriana. Kapliczka ufundowana została w 2008 roku przez osobę prywatną oraz firmę Meblökwen. Jej autorem jest Witold Wysoki. Nieco ponad dwumetrowa kapliczka ma formę frontonu budynku ukrytego pod

dwuspadowym dachem. Po obu stronach oskrzydla ją sękaty, masywne w swej fakturze lipowe pnie. One też podtrzymują zadaszenie. Pomiędzy nimi umieszczona została płaskorzeźba przedstawiająca popiersie papieża Jana Pawła II. Poniżej widać odwzorowaną dość schematycznie postać kajakarza, która przywołuje kilkukrotne pobyty patrona kapliczki na spływach kajakowych rzeką Drawą.

Kapliczka Matki Bożej Niepokalanej w Stawnie

Kapliczka typu obeliskowego powstała w 2008 roku. Położona jest w południowo-zachodniej części wsi przy drodze wylotowej w kierunku Lubieszewa. Fundatorem obiektu jest para nowożeńców, którzy postawili ją w intencji udanego małżeństwa. Budowniczymi były osoby prywatne. Kapliczka ma formę prostopadłościennego domku, przykrytego dwuspadowym dachem. Została wykonana z nietynkowanej cegły. W środkowej części obiektu znajduje się nisza, w której ustawiona jest figura Matki Bożej Niepokalanej. Dekorację kapliczki stanowią ponadto dwa medaliony, zawieszone na ścianie za figurą. Jeden z nich przedstawia Matkę Boską Karmiącą, drugi zaś Jezusa Chrystusa. Obiekt ma ponad 3 m wysokości i zwieńczony jest niewielkim krzyżem.

Kapliczka Matki Bożej Różańcowej w Żołędowie

Kapliczka typu kłodowego, wzniesiona w 2002 roku w lesie, przy skrzyżowaniu dróg prowadzących do Żołędowa. Jej fundatorami były osoby prywatne. Kapliczka ma formę stojącej kłody dębowej. W części górnej znajduje się wnęka, w której ustawiona została gipsowa figura Matki Bożej Różańcowej, portret Jana Pawła II oraz porcelanowy wizerunek Serca Jezusowego. Kapliczkę przykrywa wysoki, ośmiopłóciowy dach namiotowy z uskokiem w jego części górnej. Zwieńczeniem obiektu jest drewniany krzyż. Kapliczka wraz z dachem liczy sobie ok. 5 m, a obwód dębowej kłody to ponad 4 m.

Kapliczka św. Antoniego w Starym Worowie

Obiekt wzniesiony został w 2005 roku, a jego fundatorem był jeden z mieszkańców wsi. Usytuowany jest na wzgórzu kościelnym przy drodze biegnącej w kierunku Nowego Worowa. To typowa brogowa kapliczka, która w tym przypadku przyjęła formę półotwartego oszklonego domku. Przykrywa go dwuspadowy dach. Ustawiona została na prostopadłościennym cokole z kostki granitowej. Wewnątrz kapliczki znajduje się figura św. Antoniego z Dzieciątkiem Jezus. Dekorację obiektu stanowią sztuczne kwiaty oraz taśma LED umieszczona na konstrukcji kapliczki. Liczy sobie ona 120 cm.

■ PAŁACE W MOJEJ GMINIE

Pałac w Karwicach

Pałac w Karwicach (Karwitz) jest pięknie położony na brzegu jeziora Lubie w typowym ziemiańskim kompleksie rezydencjalnym. Został zbudowany przez rodzinę Brockhausenów, panów na Żołędowie, która nabyła majątek w 1818 roku. Na fundamentach wcześniejszej budowli w latach 1865–1866 został wybudowany pałac w popularnym wówczas stylu neogotyckim (angielskim). Obiekt później wielokrotnie rozbudowywano i przebudowywano, m.in. w 1971. To trójkondygnacyjny budynek o rzucie prostokąta, z dwoma ryzalitami i wieżą widokową, zaopatrzone w bogate detale architektoniczne. Jego wizerunek utrwalony został m.in. na chromolitografii zamieszczonej w obszernej kolekcji wydanej przez Alexandra Dunckera, przedstawiającej wiejskie dwory, pałace i rezydencje szlachty pruskiej (Berlin 1857–1883).

Obecnie w pałacu w Karwicach mieści się Wojskowy Ośrodek Szkoleniowo-Wypoczynkowy. To tu 30 września 1994 roku miał miejsce słynny „obiad drawski”, w trakcie którego prezydent Lech Wałęsa próbował w pozakonstytucyjny sposób, przy udziale generalicji Wojska Polskiego, odwołać ministra obrony narodowej Piotra Kowalczyka.

Pałac w Suliszewie

Pałac powstał w związku ze sprzedażą w 1838 roku majątku ziemskiego w Suliszewie (Zülshagen). Sprzedającym była wdowa po ostatnim członku rodu Borcków ze Złocieńca, a kupującym Georg von Knebel-Döberitz, urodzony w Darskowie (Friedrichsdorf) i mający swą siedzibę w Dalewie (Dalow). To on właśnie w latach 1858–1860 podjął się budowy okazałego pałacu. Został on wzniesiony na niedużym wzgórzu oddalonym kilkaset metrów od ówczesnych zabudowań gospodarczych, pośrodku rozległego, nowo założonego parku (8 ha). To eklektyczna budowla, stylizowana na neogotycki zamek, murowana, dwukondygnacyjna, zaopatrzone w pięciokondygnacyjną wieżę. Pałac liczył sobie 25 pokoi (nie licząc różnych pomieszczeń gospodarczych) i ogromny salon. Jego wizerunek można również znaleźć w wydawnictwie Dunckera.

Po II wojnie światowej, od 1964 roku, w pałacu mieściła się szkoła podstawowa, w której uczyły się dzieci z Suliszewa, Dalewa i Zagórek. Placówka została zamknięta w 2012 roku. Od tej pory pałac stoi opuszczony.

■ MÓJ POWIAT – SIEDZIBA STAROSTWA

Siedziba starostwa mieści się w budynku wybudowanym w latach 1908–1909. To okazały, eklektyczny (łączy w sobie elementy neobarokowe i neoklasycystyczne), dwukondygnacyjny obiekt z zagospodarowanym poddaszem. Zbudowany jest na planie prostokąta, a przykrywa go mansardowy dach z facjatkami i charakterystycznymi oknami. Fasadę budynku zdobi trzyosiowy ryzalit z trójkątnymi naczółkiem, w który wpisany jest wizerunek pomorskiego gryfa podpartego dwoma fryzami. Pośrodku kalenicy znajduje się półkolisty świetlik, na szczycie którego umieszczono ażurową balustradę. Okna budynku zaopatrzone są w neoklasycystyczne obramienia. W elewacji tylnej ryzalit wsparty jest na kolumnach. Elewacje boczne posiadają ganki ze schodami. Do dziś zachowana została pierwotna stolarka okienna i drzwiowa oraz charakterystyczna klatka schodowa. Oryginalny wystrój posiada również sala obrad.

Budynek został wybudowany jako siedziba dla władz powiatowych (*Kreishaus*). Mieścił w sobie zresztą nie tylko biura administracji lokalnej, ale też mieszkanie landrata oraz jęgo szofera. Po II wojnie światowej budynek został siedzibą władz okręgu, a potem powiatu drawskiego. Działo się tak do roku 1975 kiedy to, za sprawą reformy administracyjnej, zlikwidowano trójstopniowy podział terytorialny, a tym samym i powiaty. Od tego czasu aż po lata 90. obiekt użytkowany był przez władze miejskie. Reforma administracyjna z 1999 roku przywróciła tradycyjny ustrój terytorialny. Nowe władze powiatowe ponownie rozlokowały się w budynku przy placu Elizy Orzeszkowej.

Dzisiejszy powiat drawski składa się z czterech gmin miejsko-wiejskich: Czaplinek, Drawsko Pomorskie, Kalisz Pomorski i Złocieniec, oraz dwóch gmin wiejskich: Ostrowice i Wierzchowo, które zamieszkuje ok. 58 tys. mieszkańców. Zajmuje on powierzchnię 1772 km², z czego 46% stanowią obszary leśne, 34% użytki rolne, a 6% wody powierzchniowe. Pozostałe 14% to rozmaite grunty zabudowane i niezabudowane, drogi oraz nieużytki. Na obszarze powiatu znajduje się wiele jezior (największe to Drawsko i Lubie) oraz rzek, wśród których największa jest Drawa. Charakter terenu decyduje o kształcie gospodarki, w której dominuje rolnictwo i przetwórstwo rolno-spożywcze oraz przemysł drzewny. Ważnym składnikiem lokalnej gospodarki jest turystyka.

■ SYMBOLE POWIATU

Herb powiatu złożony jest z dwóch półorłów, umieszczonych na tarczy dzielonej w słupek. W jej prawej części widnieje srebrny (biały) orzeł wielkopolski, bez korony na czerwonym tle. W części lewej tarczy znajduje się czerwony orzeł brandenburski ze złotą (żółtą) przepaską na srebrnym (białym) tle. Dzioby oraz szpony

ptaków mają kolor złoty (żółty). Poniżej półorłów umieszczona jest błękitna wstęga, dzieląca tarczę w poprzek, symbolizująca przepływającą przez cały powiat drawski rzekę Drawę. Herb w takim kształcie został przyjęty uchwałą Rady Powiatu Drawskiego w dniu 19 maja 2000 roku.

Tego samego dnia podjęto również decyzję o wyglądzie flagi powiatu. Jest ona prostokątem o wymiarach zachowujących proporcje długości i szerokości 8:5. Składa się z trzech różnobarwnych trójkątów. Równoramienny trójkąt wewnętrzny ma kolor biały, zewnętrzne – prostokątne – są koloru niebieskiego (u góry) i czerwonego (u dołu). Urzędowa flaga powiatu drawskiego zaopatrzona jest ponadto w wizerunek herbu powiatu, który umieszczony jest na białym trójkącie.

Oficjalnym symbolem powiatu drawskiego jest również maskotka, której nadano imię Podrawek. To bóbr, który ubrany jest w białą koszulkę z herbem powiatu oraz w militarne spodnie i wysokie wojskowe buty. Na głowie z kolei nosi czółgowy hełmofon. Podrawek wykonuje lewą ręką gest uniesionego kciuka. Wybór bobra na maskotkę podyktowany został tym, że obecność tego ssaka na obszarze powiatu stała się w ciągu ostatnich kilkunastu lat coraz intensywniejsza. Świadczy to o czystości lokalnych wód, nade wszystko zaś Drawy. Bóbr symbolizuje również pracowitość, która ma być ważną cechą ludności zamieszkującej powiat. Militarne elementy stroju maskotki to z kolei nawiązanie do drawskiego poligonu, który jest jednym z najważniejszych elementów powiatowego krajobrazu, zarówno naturalnego, jak i gospodarczego, społecznego i kulturowego.

■ MÓJ POWIAT – GMINA ZŁOCIENIEC

Pozostałości archeologiczne wskazują, że na terenie dzisiejszego Złocieńca osadnictwo istniało już w epoce kamienia (3500–2500 lat p.n.e.), ale pierwsze osady plemienne zaczęły się na tym obszarze pojawiać w VIII–IX wieku. Powstanie miasta właściwego związane jest, podobnie jak w przypadku Drawska, z rządami margrabiów brandenburskich, którzy, stopniowo w XIII wieku, opanowywali ziemie leżące nad Drawą, poszerzając w ten sposób obszar Nowej Marchii. W 1333 roku został wystawiony akt lokacyjny miasta, które otrzymało nazwę Falkenburg. Wystawcami byli bracia Hasso i Lüdecke von Wedel. Miasto miało charakter prywatny i należało do rodziny Wedłów, którzy osadzili w nim głównie przybyszów z Niemiec. W mieście został wzniesiony zamek, który przez lata poddawany był najróżniejszym przebudowom, a w XVII wieku przybrał kształt renesansowego pałacu (niestety, nie dotrwał do dziś, rozebrano go bowiem w 1976 roku). Miasto było w latach 1401–1454 w rękach Krzyżaków, choć warto powiedzieć, że w 1433 roku złożyło ono hołd lenny

Władysławowi II Jagielle (1386–1434), kiedy wojska polskie i husyckie stanęły pod zamkiem. Od 1454 roku miasto ponownie znalazło się w granicach Nowej Marchii. W 1519 roku właścicielami zamku i miasta została rodzina Borków. Kolejne stulecia to lata upadku miasta, które było trapiione wojnami, epidemiami i pożarami. Rozwój Złocieńca nastąpił dopiero w drugiej połowie XVIII wieku, co wiązać należy z rozwojem sukiennictwa i płóciennictwa. W XIX wieku miasto staje się również ważnym lokalnym ośrodkiem włókienniczym. To tu uruchomiona została pierwsza na Pomorzu mechaniczna przędzalnia o napędzie parowym. W tym czasie powstają również w Złocieńcu cegielnie, tartaki, młyny, garbarnia, czyniąc z miasta najlepiej rozwinięty przemysłowo ośrodek na terenie powiatu drawskiego. Okres prosperity utrzymywał się również po I wojnie światowej. Swój przemysłowy charakter miasto utrzymało w okresie powojennym, kiedy weszło już w obszar państwa polskiego. Rozbudowano wówczas zakłady włókiennicze i ceramiczne, ponadto w Złocieńcu działały zakłady odzieżowe, drzewne i maszynowe. Dziś mocno inwestuje się w miście w rozwój infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej i sportowej.

✱

Już na pieczęciach z XIV/XV wieku widnieje wizerunek zamku z unoszącym się do lotu sokołem. Jest to nawiązanie do niemieckiej nazwy miasta – Falkenburg, którą przetłumaczyć można jako Sokoli Gród. W aktualnie obowiązującym herbie widać srebrny (biały) fronton zamku z bramą i dwiema basztami o czerwonych szczytach oraz czarnych otworach okiennych i wejściowych. Środkowa brama w kolorze czarnym zasłonięta jest złotymi (żółtymi) zaporami, które układają się w krzyż św. Andrzeja. Nad murami, pomiędzy dwiema basztami, przedstawiony jest wizerunek wznoszącego się do lotu złotego (żółtego) sokoła.

✱

Gmina Złocieniec jest gminą miejsko-wiejską, zajmującą powierzchnię 194,9 km² i liczącą sobie ok. 15,5 tys. mieszkańców. Składają się na nią następujące wsie i osady: Błędno, Bobrowo, Cieszyno, Darskowo, Jadwiżyn, Jarosław, Kosobudki, Kosobudy, Lubieszewo, Małobór, Rzęśnica, Skąpe, Stare Worowo, Stawno, Sułoszyn, Uraz, Warniłęg, Wąsosz i Zatonie.

Wśród atrakcji turystycznych gminy na uwagę zasługują m.in. wybudowany w XIX wieku pałac w Cieszynie, położony bezpośrednio nad jeziorem Siecino i otoczony parkiem w stylu angielskim, oraz park Żubra, znajdujący się w samym Złocieńcu, powstały w XVIII wieku w okolicach wzgórza zamkowego, którego główną atrakcją przyrodniczą jest aleja grabowa, na którą składają się 83 zabytkowe drzewa (oprócz alei warto zobaczyć w parku również potężne dęby szypułkowe i olbrzymie lipy drobnolistne).

■ MÓJ POWIAT – GMINA CZAPLINEK

Najstarsze ślady osadnictwa w rejonie miasta pochodzą z wyspy Bielawa na jeziorze Drawsko i ze Starego Drawska. Sięgają one 2,5 tys. lat wstecz. W średnio-wieczu w okolicach Czaplinka przebiegały granice polsko-pomorska i pomorsko-wielkopolska. W 1286 r. książę wielkopolski Przemysław II sprowadził na ten teren rycerzy templariuszy, którzy w pobliżu istniejącej już osady rybackiej zbudowali tu Świątynny Gród (Tempelborh, Tempelburg). Ok. 1300 roku okolice Czaplinka zostały włączone najpierw do Nowej Marchii, a potem do biskupstwa kamieńskiego. W 1345 roku dobra rozwiązanego zakonu templariuszy przejęli joannici, którzy w obliczu zagrożenia pomorskiego rozpoczęli budowę zamku obronnego w Drahimiu. W 1368 roku Czaplinek i okoliczne ziemie, stały się lennem polski, bowiem Kazimierz Wielki odkupił miasto od zakonu. Sytuacja po śmierci króla i konflikty z Pomorzana mi spowodowały, że joannici weszli z zakonem krzyżackim w sojusz, który jednak nie trwał długo, ponieważ sprzeciwił się mu Władysław Jagiełło. W 1407 roku usunął on z Czaplinka joannitów, zastępując ich starostą grodowym. Stan ten przetrwał do połowy XVII wieku, choć miasto pozostawało w tym czasie w cieniu zamku drahimskiego. Jego rozwój nastąpił dopiero w XVII wieku wraz powstaniem młynów, wiatraków, cegielni, tartaku i rzemiosła sukienniczego. Po 1657 roku starostwo przechodzi w ręce brandenburskie, potem w pruskie, a po I rozbiórce Polska oficjalnie zrzekła się swoich roszczeń do ziemi czaplineckiej. Miasto było w obrębie państwa pruskiego typowym prowincjonalnym ośrodkiem bez szczególnego znaczenia gospodarczego czy politycznego. Rozwijało się jednak sukcesywnie. W okresie II wojny światowej w Czaplunku istniał obóz pracy dla jeńców radzieckich, a samo miasto leżało na linii obronnej Wału Pomorskiego. Zostało zdobyte 3 marca 1945 roku. Po wojnie, już jako miasto polskie, Czaplinek był niewielkim ośrodkiem miejskim, stanowiącym zaplecze dla okolicznego rolnictwa, w którym z czasem rozwinął się przemysł elektryczny, a także turystyczny.

✱

W herbie Czaplinka znajduje się sylwetka srebrnego (białego) zamku z trzema blankowanymi wieżami i zamkniętą bramą w kolorze złotym (żółtym). Na środkowej, niższej, baszcie umiejscowiona jest złota (żółta) czapla, skierowana na prawo (w rozumieniu zasad heraldycznych). Całość osadzona jest na błękitnym tle. Herb nawiązuje do historycznych i geograficznych odnośników: jest wyobrażeniem zamku templariuszy, a umieszczona w nim czapla nawiązuje do nazwy miasta i jeziora Czaplino.

✱

Gmina Czaplunek jest gminą miejsko-wiejską liczącą sobie 364,9 km². Zamieszkuje ją ok. 11,7 tys. osób. Gmina składa się w 40% z terenów leśnych i 40% terenów rolnych. Północną część jej obszaru zajmuje Drawski Park Krajobrazowy, na terenie gminy znajduje się też najgłębsze jezioro regionu Drawsko (79,7 m). W skład czaplunekiej gminy wchodzi następujące wsie i osady Broczyno, Brzezinka, Byszkowo, Cichorzecze, Czarne Małe, Czarne Wielkie, Dobrzyca Mała, Drahimiek, Głębocek, Kamienna Góra, Karsno, Kluczewo, Kołomąt, Kosin, Kuszewo, Kuźnica Drawska, Łazice, Łąka, Łysin, Machliny, Miłkowo, Motarzewo, Niwka, Nowa Wieś, Nowe Drawsko, Ostroróg, Piaseczno, Piekary, Pławno, Podstrzesze, Prosinko, Prosino, Psie Głowy, Rzepowo, Siemczyno, Sikory, Stare Drawsko, Stare Gonno, Stare Kalańsko, Studniczka, Sulibórz, Trzciniec, Turze, Wełnica, Wrześnica, Zdziersko, Żeliszawie i Żerdno.

Wśród wielu ciekawych miejsc w gminie na pewno warto odwiedzić ruiny zamku Drahim w Starym Drawsku, świadectwo joannickiej bytności na tym obszarze. Zbudowany na wąskim przesmyku pomiędzy jeziorami Żerdno i Drawsko, w miejscu, gdzie stało wcześniej słowiańskie grodzisko, przyciąga dziś miłośników średniowiecza, organizowane są w nim bowiem turnieje rycerskie i rozmaite imprezy rekonstrukcyjne. Warto podkreślić, że zamek drahimski jest jedynym na obszarze naszego powiatu ocalałym (nawet jeśli tylko w części) warownym obiektem.

Mnóstwo atrakcji proponuje również okazały zespół pałacowy w Siemczynie, który zbudowany został w początkach XVIII wieku przez Henninga Berndta von Goltz. Niszczący przez lata, powoli odzyskuje świetność, stał się też miejscem tętniącym życiem za sprawą cyklicznych imprez kulturalnych i edukacyjnych, którym patronuje Henrykowskie Stowarzyszenie w Siemczynie.

Gmina Czaplunek to również specyficzne smaki. Najbardziej rozpoznawalnym jest miód drahimski, wpisany w 2006 roku na Listę Produktów Tradycyjnych, a w 2011 do unijnego rejestru Chronionych Oznaczeń Geograficznych. Nazwę stosuje się do miódów zebranych na terenie gmin: Czaplunek, Wierzchowo, Barwice oraz Borne Sulinowo, wykorzystujących jednakową etykietę, której dysponentem jest Stowarzyszenie Producentów Miodu Drahimskiego. Produkcji przysmaku sprzyja to, że na obszarze pozyskiwania pyłku nie ma właściwie zanieczyszczeń. Służą mu również warunki naturalne, takie jak długi okres wegetacji i łagodny klimat.

Atrakcją Czaplunka jest niewątpliwie pomnik Pawła Wasznika, stojący na miejskim rynku. Drewniana figura, wykonana w 1986 roku przez Edwarda Szatkowskiego, nawiązuje do legendy z czasów wojen polsko-krzyżackich, choć może też wprowadzać w błąd. Wyrzeźbiony Wasznik jest bowiem przedstawiony jako rybak z siecią pełną ryb. W rzeczywistości był to niemiecki rycerz w służbie zakonu krzyżackiego, mieszkający na zamku w Drahimiu, który, najpewniej dla własnej korzyści, pomógł wojskom polskim zdobyć zamek w 1422/1423 roku.

■ MÓJ POWIAT – GMINA KALISZ POMORSKI

Kalisz Pomorski powstał na miejscu istniejącego od VIII wieku grodu, choć ślady osadnictwa w jego okolicy znane są jeszcze z epoki brązu. Gród był znakomicie usytuowany pomiędzy jeziorami i bagnami, otoczony lasami zapewniającymi wyżywienie i materiał budowlany. Zagospodarowanie ziemi kaliskiej w epoce średniowiecza wiąże się z działalnością ośrodka wielkopolskiego i planami Przemysła I (1220–1257), który osiedlił nad Drawicą przybyszów z rejonu Kalisza nad Prosną. W ten sposób powstała Nova Calisia, mająca bronić pogranicza przez ekspansją brandenburską. Z planów tych niewiele wyszło, bowiem już pod koniec XIII wieku ziemie wokół Kalisza zostały zajęte przez margrabiów. W 1303 roku dokonali oni lokacji miasta Calies, które zostało dobrze uposażone w 104 łany ziemi uprawnej i 50 łanów łąk, do tego dochodziło prawo składu smoły i węgla drzewnego. Wkrótce po ustanowieniu prawa magdeburskiego miasto oddane zostało w lenno rodu Wedel, którzy rozpoczęli budowę zamku obronnego. Ich władztwo nad Kaliszem nie trwało długo, bo już w 1378 roku stał się on miastem prywatnym rodziny Güntersbergów, którzy panowali w nim aż do XVIII wieku. Miasto zostało otoczone murami obronnymi, w których umieszczono trzy bramy: Kamienną, wychodzącą w kierunku Białego Zdroju i Mirosławca; Recką, która prowadziła na drogę do Drawna i Recza oraz Młyńską, którą można było wyjść na trakt prowadzący do Drawska.

W okresie średniowiecza Kalisz Pomorski rozwijał się jako ośrodek rolniczo-rzemieślniczy, w pewnym momencie również sukienniczy, korzystający z bliskości wobec Wielkopolski. Wielkie znaczenie miało to, że miasto położone było na trasie drogi królewskiej łączącej Myślibórz z Tuczmem, ale rozwój miasta utrudniały liczne działania wojenne oraz pożary. W czasach kiedy Nowa Marchia należała do Krzyżaków, Kalisz oblegali trzykrotnie Polacy łupiąc go każdorazowo, z kolei w okresie wojny trzydziestoletniej (1618–1648) kwaterowały w nim wojska cesarskie, bezlitośnie je drenując poprzez kontrybucję. Sytuacja ta doprowadziła do tego, że w XVIII wieku miasto było zrujnowane i mocno wyludnione. Jego pomyślny okres przypadł dopiero na drugą połowę XIX wieku, kiedy to zbudowane zostały linie kolejowe łączące miasto z Choszczem, Stargardem, Wąlczem i Złocińcem. Umożliwiły one swobodniejszą wymianę handlową. Rozwinął się przemysł sukienniczy, drzewny, garbarski. W Kaliszu działało kilkadziesiąt zakładów szewskich. Miasto stało się też popularną miejscowością wypoczynkową, do której chętnie przybywali zwłaszcza mieszkańcy Berlina.

W 1945 roku Kalisz wszedł w obręb Polski. Był mocno zniszczony, bo aż w 75%, szczególnie w części centralnej. Silnie ucierpiał również przemysł, który z trudem odbudowywano. Począwszy od lat 60. zaczęły się w mieście pojawiać zakłady budowlane, drzewne i rolnicze. Rozpoczęła się również odbudowa i rozbudowa miasta,

którego gospodarka opiera się dziś głównie na drobnym handlu, usługach transportowych, hotelarskich i produkcji galanterii drzewnej. Mocno inwestuje się w turystykę i działania proekologiczne.

✱

Herb Kalisza Pomorskiego pojawiał się już na XIV wiecznych pieczęciach miejskich. W niezmienionej formie przetrwał do dziś. Przedstawia czerwonego (brandenburskiego) orła chwytającego czerwonego zająca. Szpony i dziób ptaka są koloru złotego (żółtego). Całość umieszczona jest na srebrnym (białym) tle. Elementem uzupełniającym jest zielona murawa, po której biegnie zając. Herb, jak się przypuszcza, miał odwzorowywać zasobność okolicznych lasów w zamieszkującą je zwierzynę.

✱

Gmina Kalisz Pomorski jest gminą miejsko-wiejską, liczącą sobie 480 km². Jest to największa gmina powiatu drawskiego, a jednocześnie gmina o najniższym stopniu zaludnienia (ok. 7400 osób, 15 osób na 1 km²). Wynika to z faktu, iż połowę jej obszaru zajmuje Poligon Drawski. 59% powierzchni terytorium zajmują lasy, 20% użytki rolne. W całej gminie znajduje się ponad 50 jezior, w samym tylko Kaliszu Pomorskim są aż 4. W jej skład wchodzi 15 sołectw, w obrębie których znajdują się następujące wsie i osady: Biały Zdrój, Borowo, Bralin, Cybowo, Dębsko, Giżyno, Głębokie, Jasnopole, Jaworze, Karwiagać, Krężno, Łowno, Pomierzyn, Pożrzadło Wielkie, Pępółwek, Prostynia, Pruszcz, Suchowo, Sienica, Skotniki, Stara Korytnica, Stara Studnica, Ślizno, Tarnice i Wierzchucin.

Kalisz Pomorski od 2005 roku stara się budować swoją markę wokół tradycji związanej z kiszeniem ogórków. Nawiązuje się w ten sposób do istnienia w powojennym mieście Zakładów Przetwórstwa Owocowo-Warzywnego, które swoje produkty eksportować miały do wielu krajów tzw. bloku wschodniego. Miały być one kiszone wedle specjalnej receptury w drewnianych beczkach, które zatapiano następnie w Jeziorze Młyńskim (zwanym dziś również Ogórkowym). Corocznie w lipcu odbywa się w Kaliszu Pomorskim fejen atrakcji Jarmark nad Jeziozem Ogórkowym, a maskotką gminy jest ogórek Beczuś, którego projektantką jest Aleksandra Marcinkowska.

Niedaleko od Kalisza Pomorskiego, na skraju Poligonu Drawskiego, znajduje się elektrownia wodna w Borowie (Alte Springe), która została oddana do użytku w 1918 roku. Wybudowano ją na miejscu dawnego młyna. Jest to niewielka elektrownia przepływowa, wybudowana na rzece Drawie, wykorzystująca możliwość retencji wodnej w ciągu jezior Mielno i Zły Łęg. W elektrowni uzyskano średnią różnicę wody na poziomie 8,6 m. Zainstalowane zostały w niej dwie bliźniacze turbiny o mocy 550 kW, obracające się prędkością 250 obrotów na minutę. Obie są eksploatowane

do dziś. W przyszłości planowane jest zastąpienie starych bloków energetycznych nowymi i bardziej wydajnymi. Ma to związek z rosnącą popularnością alternatywnych źródeł pozyskiwania energii.

■ MÓJ POWIAT – GMINA WIERZCHOWO

Pierwsze ślady osadnictwa na terenie gminy Wierzchowo datowane są na epokę kamienną. Po raz pierwszy nazwa wsi (Virchow) pojawia się w akcie lokacyjnym Złocieńca z 1333 roku. Wspomina się w nim o istnieniu probostwa we wsi. Osadnictwu na terenie gminy sprzyjały bogate w zwierzynę i surowiec budowlany tereny leśne. Najtrudniejszym czasem dla tego obszaru był okres wojen z XVII wieku: trzydziestoletniej (1618–1648) i II północnej (1655–1660), w trakcie których był on wielokrotnie płańdowany. Swoje zrobiły również liczne epidemie z XVII i XVIII wieku. W 1815 roku Wierzchowo wraz z okolicznymi miejscowościami weszło w obręb powiatu drawskiego. Na drugą połowę XIX wieku przypada szybszy rozwój ekonomiczny gminy. Główną gałęzią gospodarki było wciąż rolnictwo, które sporo zyskało za sprawą przeprowadzonych wówczas działań melioracyjnych i dokonanej częściowo parcelacji majątków ziemskich. Na teren gminy zaczęła wówczas napływać w większym stopniu ludność z innych rejonów Prus, również z Wielkopolski. Wielkie znaczenie dla rozwoju obszaru miało uruchomienie linii kolejowej, łączącej Wierzchowo bezpośrednio z Choszcznem i Złocieńcem. Stało się to w 1900 roku. Po II wojnie światowej gmina weszła w skład państwa polskiego. W 1975 roku w Wierzchowie powstał zakład karny, w którym w latach 1981–1982 przetrzymywano również internowanych podczas stanu wojennego działaczy „Solidarności”.

✱

Herb gminy Wierzchowo został ustanowiony decyzją Rady Gminy w 2003 roku. Przedstawia on umieszczoną po heraldycznej stronie prawej czerwoną wieżę kościelną oraz drzewo lipy o naturalnym pniu (brązowym), znajdujące się po heraldycznej stronie lewej. Oba elementy usadowione są na zielonym trójwzgórzu. Całość umieszczona została na złotym (żółtym) polu.

✱

Gmina Wierzchowo jest gminą wiejską i zajmuje powierzchnię 229 km², zamieszkałą przez ok. 4350 mieszkańców. Lasy zajmują 61% obszaru gminy (przez większą jej część przechodzi obszar leśny nazywany Borami Kajeńskimi), a użytki rolne 32%. W gospodarce dominuje rolnictwo i przemysł drzewny. Istotny udział

mają również usługi. Gminę Wierzchowo tworzy 11 sołectw, które składają się z następujących wsi i osad: Będolino, Bonin, Danowice, Dębniewice, Garbowo, Nowe Laski, Knowie, Króle, Osiek Drawski, Otrzep, Radomyśl, Sośnica, Świerczyna, Wielboki, Wierzchowo, Wierzchówko, Żabin, Żabinek.

Najciekawszymi obiektami w gminie są kościoły: św. Antoniego Padewskiego w Osieku Drawskim (ryglowy budynek z II poł. XVIII wieku) i św. Wojciecha w Wierzchowie (wybudowany w latach 1889–1891 w miejscu starej XVI-wiecznej świątyni, dwunawowy w stylu neogotyckim z cegły z pięciokondygnacyjną wieżą) oraz brukowana droga wiodąca przez Osiek Drawski, która zbudowana była w czasach potopu szwedzkiego (1655–1660).

■ MÓJ POWIAT – GMINA OSTROWICE

Osadnictwo na terenie dzisiejszych Ostrowic datuje się na okres brązu. Nie wielka osada istniała tu również w okresie wczesnego średniowiecza. Pierwsza pisana (i pewna) informacja o wsi Ostrowice (Wusterwitz) pochodzi z roku 1499. Pojawia się ona w wykazie majątków należących do rodziny Borków. Sama wieś powstała jednak znacznie wcześniej, choć nie jest pewne czy wzmiankowana częstokroć w dokumentach brandenburskich nazwa Wusterwitz odnosi się właśnie do niej. W XVI wieku skonfliktowany z Borkami margrabia brandenburski Johan z Kostrzyzna (1535–1571) przekazał Ostrowice Jakubowi von Hornowi i odtąd to Hornowie byli właścicielami wsi, o czym świadczy choćby inskrypcja w kościele wzniesionym pod koniec XVII wieku, wymieniająca jego fundatorów – Ernsta von Horna i jego małżonkę Eleonorę z Kleistów. Ta bezdzietna para sprzedała w 1715 roku Ostrowice, które odtąd, co kilkanaście-kilkadziesiąt lat zmieniały właścicieli. Ówczesna wieś była niewielka. Mieszkało w niej 11 chłopów, 5 bezrolnych, leśniczy, kowal oraz sołtys. We wsi działała kuźnia oraz młyn wodny. Dalece zamożniejszy był majątek ziemski należący do właścicieli wsi, na który składały się pałac, zabudowania dworskie oraz ziemia. Liczył on sobie 420 ha ziemi uprawnej, 140 ha łąk i pastwisk, 81 ha lasów oraz jezioro Ostrowiec. Począwszy od XIX wieku zaczął on jednak mocno podupadać. Ostatecznie został rozparcelowany przez Szczeciński Bank Rentowy po jego sprzedaży w 1895 roku przez Kurta von Brockhausena. Rozebrano wówczas zabudowania dworskie. Pałac, którego właścicielem był Max von der Dollen spłonął w 1908 roku (na jego miejscu po wojnie wybudowano przystanek autobusowy). Według spisu z lat 30. w Ostrowicach mieszkały 534 osoby. W wyniku II wojny światowej wieś weszła w obręb Polski. W 1949 roku działało w niej 75 gospodarstw, ale ich liczba stopniowo malała, na co wpływ miała najpierw forsowna kolektywizacja, a później proce-

sy migracyjne. W latach 80. XX wieku wieś liczyła sobie już tylko 30 gospodarstw. W okresie Polski Ludowej we wsi powstały budynki urzędu gminy, ochotniczej straży pożarnej, ośrodka zdrowia, a także szkoły. We wsi funkcjonuje parafia pod wezwaniem Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny.

✱

Herb gminy Ostrowice został ustanowiony w 1999 roku na podstawie uchwały Rady Gminnej. Stanowi go wizerunek dwóch złotych (żółtych) dzwonów umieszczonych na niebieskim polu. Są one ułożone poprzecznie, a przedziela je srebrna (biała) toń fali. Taki wygląd herbu wiąże się z miejscową legendą, dotyczącą sporu o dzwony pomiędzy Ostrowicami a Chlebowem. W latach 70. opublikował ją w zbiorze pomorskich legend Gracjan Bojar-Fijałkowski.

✱

Gmina Ostrowice należy do gmin wiejskich, a jej powierzchnia wynosi 150 km². Tereny leśne zajmują w niej 29% obszaru, a rolne aż 57%. Wschodnia część gminy jest położona w granicach Drawskiego Parku Krajobrazowego i mieści 2 rezerwy przyrody: Zielone Bagna (torfowiska, bory, lasy bagienne) i Brunatna Gleba (leśna gleba brunatna). Na obszarze gminy znajdują się dwa jeziora: Dołgie i Ostrowiec, a przepływa przez nią rzeka Kokna, jeden z dopływów Drawy. Gmina Ostrowice liczy obecnie ok. 2,5 tys. mieszkańców. Na gospodarkę gminy składa się głównie handel, usługi, rolnictwo i budownictwo. Ostrowice od lat borykają się z kłopotami finansowymi. W 2016 roku doszło do odwołania wójta i rady gminnej oraz powołania zarządu komisarycznego. W planach jest przyłączenie gminy do Drawska Pomorskiego. Na gminę Ostrowice składa się 14 sołectw i 31 miejscowości: Bolegorzyn, Borne, Chlebowo, Cieminko, Dobrosław, Dołgie, Donatowo, Drzeńsko, Grabinek, Gronowo, Grzybno, Jelenino, Jutrosin, Kania Górka, Karpno, Kiełpin, Kolno, Kosobądź, Nowe Worowo, Ostrowice, Płocice, Przystanek, Przytoń, Siecino, Smoldzięcino, Szczycienko, Szczytniki, Śmidzięcino, Śródlesie, Tęczyn i Węglin.

■ MOJE WOJEWÓDZTWO I SZCZECIN

Województwo zachodniopomorskie powstało w wyniku reformy administracyjnej z 1999 roku, która w jeden organizm połączyła obszary wchodzące dotąd w skład województw: szczecińskiego, koszalińskiego, gorzowskiego, pilskiego i słupskiego. Liczy sobie blisko 22,9 tys. km², a zamieszkuje je ok. 1,7 mln osób, które

w większości mieszkają w miastach (ok. 70%). Województwo podzielone jest na 18 powiatów (białogardzki, choszczeński, drawski, goleniowski, gryficki, gryfiński, kamieński, kołobrzeski, koszaliński, łobeski, myśliborski, policki, pyrzycki, sławieński, stargardzki, szczecinecki, świdwiński, walecki) i 3 miasta na prawach powiatu (Koszalin, Szczecin, Świnoujście). Obszar charakteryzuje się bogactwem lasów i pojezierzy oraz fauny i flory; jego wyróżnikiem jest też 185-kilometrowy pas Wybrzeża Bałtyckiego. Gospodarka Pomorza Zachodniego jest zresztą nierozzerwalnie związana z morzem. To ono wpływa na rozwój takich jej gałęzi, jak rybołówstwo, przemysł portowy i stoczniowy, ale też na turystykę. Duży udział w ekonomice regionu ma przemysł chemiczny, handel i usługi, również rolnictwo, w którym zatrudnione jest ok. 10% populacji.

Województwo zachodniopomorskie obejmuje w większej części historyczny obszar Pomorza Zachodniego (Pommern), zwanego również Pomorzem Nadodrzańskim. Kraina ta, której tradycyjnym herbem był czerwony gryf, rozciągała się pomiędzy rzeką Reknica (Reknitz) na granicy z Meklemburgią i rzeką Łebą na wschodzie. Od południa graniczyła ona z Brandenburgią i Wielkopolską. Centralna część regionu leżała nad dolną Odrą, a jej jego stolicą był Szczecin (Stettin). Funkcję stolicy miasto spełnia również w ramach województwa zachodniopomorskiego. Zdecydowała o tym wielkość oraz historyczne i gospodarcze znaczenie Szczecina. Liczy on sobie obecnie ok. 400 tys. mieszkańców i jest największym ośrodkiem miejskim w regionie. To miasto z bogatą historią, w której doszukać się można wpływów pomorskich, polskich, niemieckich, francuskich, szwedzkich i duńskich. Znajdują one odzwierciedlenie w architekturze, zabytkach i instytucjach, spośród których należy wymienić choćby kilka.

Zamek Książąt Pomorskich usytuowany na Wzgórzu Zamkowym, pamiętającym czasy pierwszej osady, jest renesansowym, pięknie odrestaurowanym kompleksem budynków. Był siedzibą Gryfitów, którzy od XII do XVII wieku władali Pomorzem Zachodnim. Dziś obiekt mieści w sobie wiele instytucji, m.in. urząd marszałkowski, operę, galerię sztuki i muzeum.

Wały Chrobrego, które swoją nazwę otrzymały po II wojnie światowej, wcześniej były Tarasami Hakena (*Hakenterrasse*), a zbudowano je w początkach XX wieku na wzgórzu nad Odrą, dla podkreślenia chwały będącego wówczas w rozkwicie miasta. Swoje imię otrzymały na cześć ówczesnego nadburmistrza miasta. Dziś mieszczą się na nich m.in. Muzeum Narodowe z niezwykle ciekawym oddziałem, jakim jest Muzeum Morskie, Urząd Wojewódzki, Teatr Współczesny i Akademia Morska. To atrakcyjne miejsce dla spacerów.

Cmentarz Centralny, największy cmentarz w Polsce i trzeci pod względem wielkości w Europie. Założony pod koniec XIX wieku i przez kolejne dziesięciolecia rozbudowywany, traktować można jako olbrzymi park. To również miejsce groma-

dzące wiele pomników i miejsc, odsyłających spacerujących ku różnym wydarzeniom z przeszłości, m.in. zsyłek syberyjskich Polaków, lat pionierskich Szczecina czy rewolty Grudnia '70.

Pełen zieleni jest również największy w Szczecinie park, noszący imię Jana Kasprowicza, który przed wojną nazywał się Quistorp Park na cześć Johanna Heinricha Quistorpa, majątnego przedsiębiorcy, który przekazał miastu część swego majątku ziemskiego pod tereny zielone, m.in. Lasek Arkoński. Rozległy park mieści m.in. teatr letni, place zabaw, rzeźbę „Ogniste ptaki” Władysława Hasióra, ale też urocze jezioro Rusałka. W pobliżu Parku Kasprowicza znajdują się Jasne Błonia, imponujący zieleńiec, który przyciąga szczecinian i turystów, chcących odpocząć w otoczeniu imponujących grabów czy pięknie zakwitających wiosną magnolii, które dla wielu są symbolem miasta. Jasne Błonia to również pomniki: Jana Pawła II, Węgierskiego Chłopca-Powstańca z roku 1956 i ten największy – Pomnik Czynu Polaków z trzema imponującymi orłami, nawiązującymi do kolejnych pokoleń budujących po wojnie Szczecin.

Ważnymi miejscami na mapie stolicy Pomorza Zachodniego są również dwie bramy: Portowa i Królewska. Obie zbudowano w latach 20. XVIII wieku jako świadectwo pruskiego władztwa nad miastem, które w 1719 roku Szwedzi sprzedali królowi Prus. Barokowe, pięknie rzeźbione i zaopatrzone w bogate inskrypcje, powstały w miejscu, gdzie wcześniej stały mury miejskie, systematycznie rozbierane przez nowych władców, wbrew lokalnemu samorządowi.

O randze Szczecina świadczą również nowe obiekty kulturalne, spośród których na uwagę zasługuje Teatr „Pleciuga”, Muzeum Techniki i Komunikacji oraz Filharmonia Szczecińska im. Jana Karłowicza. Szczególnie wyróżnia się ostatni z nich, wielokrotnie nagradzany za nowatorską, bardzo odważną bryłę. Mieści się on przy placu Solidarności, obok równie ciekawego, jeśli idzie o walory architektonicznego, Centrum Dialogu Przełomy, a więc muzeum przybliżającego powojenną historię miasta.

■ SYMBOLE UNII EUROPEJSKIEJ

Unia Europejska jest unią gospodarczą i polityczną, która obejmuje obecnie 28 krajów (Austria, Belgia, Bułgaria, Chorwacja, Cypr, Czechy, Dania, Estonia, Finlandia, Francja, Grecja, Hiszpania, Holandia, Irlandia, Litwa, Luksemburg, Łotwa, Malta, Niemcy, Polska, Portugalia, Rumunia, Słowacja, Słowenia, Szwecja, Węgry, Wielka Brytania i Włochy). Powstała po II wojnie światowej jako wyraz nadziei na zbudowanie wspólnoty znoszącej tradycyjne antagonizmy, których skutkiem były dwa wielkie XX-wieczne konflikty wojenne. Początkowo pomysł na integrację

polegał na stopniowym rozszerzeniu współpracy gospodarczej. W efekcie w 1958 roku powstała Europejska Wspólnota Gospodarcza, która dała początek stworzeniu wspólnego rynku. W ciągu następnych dekad organizacja zaczęła też decydować o wybranych obszarach polityki, m.in. ochronie środowiska, zdrowiu, klimacie, ale też o kwestiach bezpieczeństwa. W efekcie, w 1993 roku EWG przekształciła się w Unię Europejską. Jej podstawą są traktaty przyjęte dobrowolnie i demokratycznie przez wszystkie państwa członkowskie. Unia jest projektem dynamicznym, nie tylko jeśli idzie o powiększanie się jej terytorium o kolejne państwa (lub zmniejszanie, co może się zdarzyć w związku ze spodziewanym wyjściem z UE Wielkiej Brytanii), ale przede wszystkim dlatego, że wciąż dyskutuje się w niej nad tym, w jakiej zależności powinny funkcjonować jej instytucje i prawa wobec instytucji oraz praw poszczególnych państw członkowskich. Mottem UE jest: „Zjednoczona w różnorodności”. Polska należy do organizacji od 1 maja 2004 roku.

Flaga Unii Europejskiej składa się z okręgu ułożonego z dwunastu złotych (żółtych) gwiazd umieszczonych na błękitnym tle. Symbolizują one jedność, solidarność i harmonię pomiędzy europejskimi narodami. Flaga powstała w 1955 roku, na zlecenie Rady Europy – instytucji stojącej na straży praw człowieka – jako symbol służący identyfikacji europejskiej. W 1983 roku Parlament Europejski zdecydował, że flaga będzie również flagą Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej, na co zgodziły się państwa członkowskie. Uchwała weszła w życie w 1985 roku. Instytucje unijne m.in. Parlament Europejski, Rada Europejska czy Komisja Europejska oprócz flagi posługują się jeszcze własnymi logotypami.

Maskotką Unii Europejskiej, a więc jednym z jej symboli mających podkreślać integrację, jest Syriusz. Jej nazwa pochodzi od najjaśniejszej z gwiazd, a jest to uśmiechnięta niebieska stonoga. Syriusz jest ubrany w granatową koszulkę z gwiazdkami unijnymi i ma rozłożone dłonie w białych rękawiczkach, co podkreślać ma jego otwartość i życzliwość. Tak ubrana i upozowana maskotka jest symbolem wspólnym dla wszystkich państw. Poszczególne kraje członkowskie mają jednak prawo ubrać go na swój własny sposób i przydać mu charakterystycznych elementów. I tak, francuski Syriusz trzyma w rękach akordeon i ma na głowie paryski beret, a holenderski trzyma w ręku tulipany. Do dziś nie ma jednorodnej wizji polskiej maskotki. Spotkać go więc można niekiedy z góralską lub krakowską czapką na głowie.

Hymnem Unii Europejskiej jest fragment *IX Symfonii* Ludwiga van Beethovena, napisanej w 1823 roku do tekstu *Ody do radości* niemieckiego poety romantycznego Friedricha Schillera. Wiersz ten jest wyrazem idealnej wizji braterstwa całej ludzkości, którą aprobował również kompozytor. O tym, że wspomniany fragment dzieła Beethovena stanie się europejskim hymnem, zdecydowała w 1972 roku Rada Europy, a w 1985 roku identyczną decyzję podjęli członkowie EWG, a potem UE. Warto zwrócić uwagę, że hymnem organizacji jest wyłącznie melodia pozbawio-

na słów. To ukłon w stronę muzyki, traktowanej jako uniwersalny, zrozumiały dla wszystkich język, ale też rozwiązanie praktycznego kłopotu, jaki mogłaby nastęrczać decyzja o tym, w jakim języku powinien być śpiewany hymn europejski. Intencją uchwalenia przez państwa członkowskie wspólnego hymnu, nie było zastąpienie hymnów narodowych poszczególnych państw, ale wzmocnienie integracji poprzez odwołanie się do wspólnej wartości. Hymn jest odtwarzany podczas uroczystości z udziałem przedstawicieli instytucji europejskich lub podczas wydarzeń mających charakter europejski.

Walutą Unii Europejskiej jest euro przez wielu uważane za najbardziej namacalny dowód integracji. Jest ono używane w 19 z 28 krajów wspólnoty. Walutę, której używa codziennie ponad 330 mln ludzi, emituje Europejski Bank Centralny. To on dba o stabilność waluty i podstawowe stopy procentowe, choć to poszczególne państwa wchodzące do strefy euro decydują o swoim budżecie i podatkach. Wspólna waluta służyć ma stabilności wzrostu gospodarczego oraz swobodniejszej wymianie handlowej. Polska należy do tych członków Unii Europejskiej, którzy nie wprowadzili na swym obszarze europejskiej waluty.

Dzień Europy przypada corocznie 9 maja, jest świętem pokoju i jedności. Na ten dzień przypada rocznica ogłoszenia deklaracji Roberta Schumana z 1950 roku, w której francuski minister spraw zagranicznych przedstawił wizję europejskiej współpracy, mogącej w przyszłości uchronić kontynent od nowej wielkiej wojny. Deklaracja była pierwszym krokiem do stworzenia w dwa lata później Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali, instytucji mającej kontrolować produkcję wspomnianych surowców. Był to pierwszy krok ku powstaniu Unii Europejskiej. Dzień Europy jest oficjalnym symbolem organizacji. Niekiedy jest mylony z obchodzonym 5 maja Dniem Europy, ustanowionym przez Radę Europy z okazji jej powołania w 1949 r., noszącym też nazwę Dnia Tolerancji, Praw Człowieka i Integracji Europejskiej.

■ SYMBOLE NARODOWE

W Polsce, zgodnie z zapisem ustawy o godle, barwach i hymnie Rzeczypospolitej Polskiej z 1980 roku (i wielokrotne nowelizowanej), istnieją trzy symbole narodowe: orzeł biały, biało-czerwone barwy oraz hymn państwowy, jakim jest *Mazurek Dąbrowskiego*. Symbole te podlegają szczególnej ochronie prawa, a otaczanie ich czcią i szacunkiem jest prawem i obowiązkiem każdego obywatela Rzeczypospolitej oraz wszystkich organów państwowych, instytucji i organizacji działających na jej obszarze.

Godłem Polski jest według wspomnianej ustawy wizerunek białego orła ze złotą (zółtą) koroną na głowie skierowanej w prawo (heraldycznie). Orzeł przedstawi-

ny jest z rozwiniętymi skrzydłami, z dziobem i szponami w kolorze złotym (zółtym) i umieszczony na czerwonym polu tarczy. Obowiązująca dziś wersja godła powstała w 1927 roku, a jej autorem jest Zygmunt Kamiński. W okresie Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej (1952–1989) z rzezonego projektu usunięto koronę, która została ponownie przywrócona decyzją tzw. Sejmu kontraktowego w grudniu 1989 roku. Na tym samym posiedzeniu parlamentu, przywrócono również dawną nazwę – Rzeczypospolita Polska.

Polskie barwy narodowe to kolory biały i czerwony ułożone w dwóch poziomych, biegnących równolegle pasach tej samej szerokości. Górny jest koloru białego, dolny czerwonego. W sytuacji, kiedy barwy umieszczane są w układzie pionowym, kolor biały należy umieścić po lewej stronie. Barwy są składnikami flagi Rzeczypospolitej Polskiej. Jest to prostokątny płat tkaniny, w którym stosunek szerokości do długości wynosi 5:8. Flaga państwowa powinna być umieszczona na maszcie. Wedle ujęcia heraldycznego barwami polskimi są biel orła i czerwień tarczy herbowej. Czerwień jest kolorem uprzywilejowanym, w dawnych czasach posługiwały się nim osoby najdostojniejsze i najbogatsze, dlatego że uzyskanie go było niezwykle kosztowne (barwnik powstał z wydzielin owadów o nazwie czerwiec polski). Polska czerwień to w istocie cynober (czyli jasna czerwień), która zastąpiła wcześniej wybrany karmazyn (ciemnoczerwony), uważany od wieków średnich za barwę najszlachetniejszą. Biel z kolei symbolizuje czystość, porządek i szlachetność.

Hymn Rzeczypospolitej Polskiej był początkowo zwany *Pieśnią Legionów Polskich we Włoszech*, później dopiero zyskał nazwę *Mazurka Dąbrowskiego*. Powstał w lipcu 1797 roku w miejscowości Reggio nell'Emilia w pobliżu Bolonii, gdzie organizowały się polskie oddziały pod wodzą Jana Henryka Dąbrowskiego, mające stać się częścią armii francuskiej dowodzonej przez Napoleona Bonaparte (1804–1815). Autorem słów pieśni wykorzystującej melodię ludowego mazura jest Józef Wybicki, poeta, dramaturg, dyplomata, uczestnik powstania kościuszkowskiego. *Mazurek Dąbrowskiego* towarzyszył wojskom polskim podczas wszystkich kampanii napoleońskich, stał się też nieoficjalnym hymnem Księstwa Warszawskiego. Stał się nielegalny po jego upadku, choć chętnie śpiewano go w zamkniętych gremiach. Wielką popularność osiągnął również za granicą, stając się w XIX wieku popularną pieśnią przysobioną przez walczące o niepodległość narody słowiańskie. Hymnem narodowym stał się *Mazurek Dąbrowskiego* w 1927 roku, po ogólnonarodowej dyskusji, w której brano pod uwagę m.in. *Bogurodzicę*, *Warszawiankę*, *Rotę* oraz *Pierwszą Brygadę*.

DRAWSKIE KALENDARIUM

Kalendarium rozpoczyna się od momentu, w którym o okolicach dzisiejszego Drawska (i o nim samym) zaczyna się bezpośrednio wspominać w dokumentach. Nie znaczy to, że wcześniej nic się na tym obszarze nie działo. Ślady ludzkiej obecności odsyłają nas do czasów późnego paleolitu (14000–8000 p.n.e.), skąd pochodzą kamienne narzędzia znalezione w okolicach Gudowa i Mielenka. Również w odniesieniu do mezolitu (7000–4000 p.n.e.), w którym klimat na tym obszarze stał się dużo przyjaźniejszy dla osadnictwa, odnotowano ślady ludzkich siedzib w Gudowie i Wierzchowie. Neolityczna rewolucja (3200–1900 p.n.e.) to czas, z którego pochodzą świadectwa osadnictwa pierwszych kultur rolniczych: kultury pucharów lejkowatych (Dębsko, Konotop, Kalisz Pomorski, Wierzchowo), kultury amfor kulistych (Rydzewo, Bobrowo, Wierzchowo) i kultury ceramiki sznurowej (m.in. Budowo, Drawsko Pomorskie, Łabędzie, Suliszewo, Rydzewo). Epoka brązu (1900–700 p.n.e.) i wczesna epoka żelaza (700–450 p.n.e.) to okres, w którym pojawia się w okolicach Drawska kultura łużycka. Śladów jej obecności jest mnóstwo na całym obszarze powiatu drawskiego, zarówno w postaci grodzisk, jak i cmentarzysk, m.in. w Drawsku Pomorskim, Nowym Łowiczu, Olesznie, Ostrowicach i Żabnie. Kolejnym ugrupowaniem, które pojawia się na obszarze drawskim była kultura pomorska (500–200 p.n.e.) ze swym charakterystycznym obrzędkiem pogrzebowym: grobami skrzynkowymi i urnami twarzowymi. W okresie wpływów rzymskich (początek n.e.–375) w rejonie dzisiejszego Drawska pojawiają się z kolei Goci, reprezentujący kulturę wielbarską. To czas licznych kontaktów handlowych, a więc i pozostałych po nich monet, ozdób i naczyń, a także bogatych pochówków, których świadectwa znaleziono m.in. w Nowym Łowiczu i Gronowie. W okresie wędrówek ludów (375–570) następuje osadnicza pustka, co wiąże się z najazdem Hunów. Jej koniec przypada na VII–IX wiek, wówczas to w dorzeczu Drawy osiedlili się Słowianie. Powstało w tym czasie spore skupisko osadnicze, być może stanowiące element jakiejś organizacji plemiennej. Z IX–XI wieku pochodzą m.in. odkrycia ze stanowiska w Żółtym, z których najgłośniejsze stały się te zlokalizowane na „Wyspie Świętych Koni” na jeziorze Zarańsko, będącej lokalnym miejscem kultu. O organizacji plemiennej, jaka się wówczas ukształtowała, nie można wiele powiedzieć, przypuszczać można jedynie, że lokalny władca,

sprawujący swoją władzę z nadania książąt pomorskich, rezydował w grodzie w dzisiejszym Wiewiecku. Polska obecność na tych ziemiach jest incydentalna i w istocie trudna do określenia. Pomorze, a zatem i obszary nad Drawą były lennem Polski za władztwa Mieszka I (ok. 960–992) i Bolesława I Chrobrego (992–1025) – do 1007 roku, a potem za rządów Bolesława III Krzywoustego (1102–1138). Ziemie te pozostawały pod oddziaływaniem polskich wpływów do końca XII wieku, po czym wraz z początkiem XIII wieku coraz większe wpływy zaczęła na nich zdobywać Marchia Brandenburska, wypierająca stopniowo władztwo pomorskie. Istotnym narzędziem zmiany – tak politycznej, jak i cywilizacyjnej – była w tym regionie kolonizacja na prawie niemieckim.

1253/54 – Pierwsza źródłowa wzmianka o osadnictwie w okolicach Drawska. Premonstratensi z Białobuku (Belbuck) otrzymali tereny w okolicach dzisiejszego Zarańska – zwane w dokumencie *desertum Sarcthice* – na założenie klasztoru. Początek kolonizacji ziem w okolicach przyszłego Drawska przez przybyszów docierających tutaj zza Odry.

1284 – Ziemia drawska staje się częścią Nowej Marchii (Neumark), po tym, jak książę pomorski Bogusław IV (1278–1309) oddał ją w zastaw margrabiom brandenburskim Ottonowi IV (1266–1308) i Konradowi I (1266–1304), pochodzącym z dynastii askańskiej.

1295 – Ziemia zwana w dokumentach *terra Welsenborch*, co przetłumaczyć można, jako ziemia oleszneńska – nazwa wzięła się od wsi Oleszno (Welschenburg) – przeszła ponownie pod władztwo księcia pomorskiego Bogusława IV.

1297 – Ziemie w okolicach Drawska przechodzą pod władztwo brandenburskie.

1297, 8 marca – Lokacja Drawska (Dramburg) na prawie magdeburskim. Wystawcami dokumentu lokacyjnego byli margrabiowie brandenburscy Otton IV (1266–1308) i Konrad I (1266–1304) wraz ze swoimi synami Janem i Ottonem, a jego adresatem pochodzący najprawdopodobniej z Marchii Wkrzańskiej (Uckermark) ród Goltzów. Dokument precyzyjnie określił kwestie własnościowe oraz kształt stosunków społecznych i politycznych na obszarze objętym nadaniem. Pierwszym wójtem Drawska został Arnold von Goltz, sprawujący władzę w mieście wraz ze swymi braćmi – Konradem i Janem. Początek budowy tzw. starego miasta.

ok. 1315 – Na drawskim rynku zbudowany zostaje ratusz.

XIV wiek – Olbrzymie znaczenie zdobywa, pochodząca z Holsztynu, rodzina Wedlów, która posiadała znaczne wpływy polityczne i obszary na ziemi stargardzkiej oraz w Nowej Marchii, m.in. Złocieniec (Falkenburg), Kalisz Pomorski (Callies), Ińsko (Nörenberg), Mirosławiec (Märkisch Friedland), Drawno (Neuwedell),

Świdwin (Schievelbein). Z tego rodu pochodzili wójtowie drawscy, a w 1371 roku otrzymał on w posiadanie całe miasto wraz z zamkiem.

1320 – Drawską farę biorą pod opiekę augustianki z Pyrzyc (Pyritz).

1323 – Władzę nad Brandenburgią, a więc i Nową Marchią przejmuje, po wymarcu głównej linii askańskiej, dynastia Wittelsbachów.

1326 – Miasto zostaje zaatakowane przez polsko-litewską wyprawę, mającą na celu zajęcie ziem w dorzeczu Drawy i ich podział pomiędzy króla polskiego Władysława I Łokietka (1306–1333) oraz książąt pomorskich. To efekt przymierza zawartego w 1325 roku w Nakle. Miasto nie zostanie zdobyte, ale mocno ucierpiały wieś wokół miasta, a także zewnętrzna infrastruktura służąca miastu, np. młyny na Drawie.

ok. 1333–1380 – W mieście założony zostaje klasztor franciszkanów. Ulokowany na terenie dzisiejszej szkoły podstawowej, stanowił aż do czasów reformacji, centrum lokalnego życia religijnego.

1341 – Drawski kościół parafialny oddany zostaje pod opiekę cysterskiego klasztoru z Recza (Reetz).

ok. 1350 – Stare miasto zostaje zamknięte murami miejskimi, które posiadały dwie bramy wjazdowe oraz cztery wieże obronne.

ok. 1350 – „Czarna śmierć”, jedna z największych epidemii dżumy w dziejach ludzkości, która pochłonęła od 30 do 60% mieszkańców Europy, dotarła również do Nowej Marchii, przynosząc śmierci ok. 1/3 populacji Drawska.

1373 – Władzę w Nowej Marchii, po wygaśnięciu w Brandenburgii dynastii Wittelsbachów, przejmuje ród Luksemburgów.

1377 – Drawsko odwiedza cesarz Karol IV Luksemburski (1355–1378), który w czasie swego pobytu w mieście nakłada na Nową Marchię nowy podatek.

1400 – Zygmunt Luksemburski (1433–1437) sprzedaje miasto Zakonowi Krzyżakom. W roku 1402 zakon kupuje całą Nową Marchię.

ok. 1400 – Początek budowy kościoła Najświętszej Marii Panny, który w 1491 roku zostanie ostatecznie ukończony. Budowa była finansowana w największym stopniu przez mieszczan oraz okoliczne rody rycerskie i właścicieli miasta: Goltzów, Wedlów, Polentzów.

1423 – Rada miejska zostaje wypędzona przez Krzyżaków, a mieszczanie ukarani za to, że przez ponad rok drawska załoga zajmowała częściowo obsadzony przez

Polaków zamek Drahim. „Drahimska awantura” mocno zaważyła na stosunkach polsko-krzyżackich.

ok. 1430 – Mury miejskie przyjmują ostateczny kształt. Objęte zostaje nimi również tzw. nowe miasto, powstałe na południowym brzegu Drawy i obejmujące tzw. Kiecz, a więc część, która jeszcze przed lokacją zamieszkiwana była przez rybaków, najpewniej Słowian.

1433 – Miasto jest oblegane przez wojska husyckie.

1454 – Zakon Krzyżacki sprzedaje Nową Marchię elektorowi brandenburskiemu Fryderykowi II Żelaznemu (1440–1470). Tym samym Drawsko wraca ponownie w granice Brandenburgii, rządzonej już jednak przez dynastię Hohenzollernów. Miasto zostaje podporządkowane administracyjnie wójtowi świdwińskiemu.

II połowa XV wieku – Wojny hamują rozwój gospodarczy miasta, ustają bowiem czasowo możliwości prowadzenia handlu, ale też nakładane są na Drawsko niekorzystne podatki, np. piwny w 1486 roku. W tym czasie w mieście żyje ok. 1000 mieszkańców.

1529 – Epidemia „potu angielskiego”, choroby powodowanej najprawdopodobniej przez jakiegoś buniawirusy. Mogła to być jedna z odmian Eboli.

1534 – Pożar w mieście, który trawi sporą część drewnianej zabudowy. Uszkodzony zostaje również kościół. Nie jest to zresztą jedyny pożar w tym czasie. Stały się one prawdziwą plagą i istotnie wpływały na możliwości rozwoju miasta.

1537 – Reformacja. Miasto, identycznie jak cały region, staje się protestanckie, przyjmując nauki Marcina Lutra. Tym samym rozwiązany zostaje klasztor franciszkański i następuje sekularyzacja dóbr kościelnych. Pierwszym proboszczem ewangelickim zostaje były mnich Faustinus Schliepe.

1540 – Drawsko zostaje podporządkowane komandorii joannickiej ze Świdwina, co w żaden sposób nie wpływa na zmniejszenie się wpływów protestantyzmu, gdyż brandenburska gałąź Kawalerów Maltańskich w ciągu XVI wieku poddała się prądom reformacyjnym.

1578 – Kościół drawski zyskuje organy, ufundowane przez bogate rodziny szlacheckie. Ulegną one zniszczeniu podczas pożaru w 1620 roku.

1580, 1585 i 1605 – Epidemie dżumy.

I połowa XVII wieku – Duże obciążenia podatkowe w połączeniu z różnymi klęskami żywiołowymi, spowodowały olbrzymie zadłużenie miasta. Z kolei szlachta pozbawiająca ziemi okoliczne chłopstwo, doprowadziła do niemal całkowitego

wyludnienia okolicznych wiosek i upadku handlu. Mieszkańcy wsi przynosili się do miasta, tworząc niespotykany dotąd obszar ubóstwa. Niezwykły rozmach miała natomiast ówczesna rozbudowa umocnień, murów miejskich, baszt i bram miejskich. W 1623 roku Drawsko liczyło ok. 1500 mieszkańców.

1620 – Wielki pożar Drawska. Spłonęło ok. 300 domów, ocalało zaś zaledwie 5 bud, jak zwano wówczas domy mające fasady o połowę węższe od zwykłych domostw. Spłonął również ratusz miejski, młyny, szkoła i kościół. Uszkodzeniu uległ szpital, kaplica św. Jerzego, jeden z mostów oraz dwie bramy miejskie.

1624 i 1629 – Epidemie dżumy. Szczególnie pierwsza zebrała niespotykane dotąd zniwo, sięgające 50% populacji Drawska.

1627–1647 – W mieście, w związku z działaniami prowadzonymi w trakcie wojny trzydziestoletniej (1618–1648), stacjonują kolejne oddziały, m.in. polskiej jazdy i kirasjerzy Albrechta von Wallensteina (w obu przypadkach służące cesarzowi niemieckiemu), ale też dwukrotnie Szwedzi. Pobyt żołnierzy wiązał się koniecznością aprowizacji na koszt miasta i jego dalszym ubożeniem. W okresie późniejszym miasto staje się areną dramatycznych zdarzeń. W 1638 roku Szwedzi doszczętnie plądrują i łupią Drawsko, palą wszystkie stodoły miejskie oraz wprowadzają, a następnie zabijają burmistrza Daniela Wentzlaffa. Równie dotkliwy charakter miał pobyt oddziałów cesarskiego pułkownika Jakuba von Krockow w 1647 roku. Skutkiem działań wojennych i innych nieszczęść liczba drawszczan sięgała w 1653 roku zaledwie 600 osób.

1644 – Sklepienie kościoła Najświętszej Marii Panny ulega zawaleniu. Rozpoczyna się faktyczna odbudowa świątyni. Remont obejmuje dachy, a także sklepienie, w związku z czym dotychczasowy układ bazylikowy, zostaje zastąpiony halowym.

1646 – Wizyta w Drawsku Fryderyka Wilhelma (1640–1688), zwanego Wielkim Elektorem.

1652 – W *Topografii Brandenburgii i Pomorza* ukazuje się widok Drawska. Pracę zwykło się przypisywać Matthaesusowi Merianowi, w rzeczywistości był on jedynie twórcą koncepcji i wydawcą *Topografii Germanii*, w skład której weszło wspomniane dzieło. Autorem opisów był Martin Zeiller, a wydawcą spadkobiercy Meriana. Same widoki pozyskiwane były z bardzo różnych źródeł i nie ma pewności, kto w istocie był autorem panoramy przedstawionej na popularnej rycinie.

1656–1658 – Drawska nie ominęły działania związane z II wojną północną, zwaną w Polsce „potopem szwedzkim” (1655–1660). W mieście kwaterowały sprzymierzone z Wielkim Elektorem wojska szwedzkie, które nałożyły na miasto kontrybucję, a w 1657 roku Drawsko i jego okolice złupiły oddziały polskie i tatarskie pod

wodzą Stefana Czarnieckiego. Również im miasto musiało zapłacić kontrybucję. W kolejnym roku na teren powiatu wkroczyli Szwedzi, rekwirując dla siebie rozmaite dobra i furaz.

1664 – Wielki pożar niszczy miasto. Zniszczeniu ulega również wieża (wraz z dzwonami) odbudowanego z wielkim wysiłkiem kościoła. Pośród zniszczeń ocalały: szkoła, parafia i 5 murowanych budynków.

1674 – Szwedzkie oddziały ponownie w stacjonują w Drawsku. To element wojny Francji z koalicją (1673–1679), w trakcie której Brandenburgia stała po stronie koalicji, a Szwecja była sprzymierzona z królem francuskim. Aby utrzymać wojsko i spłacić nałożoną na miasto kontrybucję, miasto zastawia dwie należące do niego karczmy – w Linowie (Woltersdorf) i Lubieszewie (Güntershagen).

1678–1679 – Miasto zmuszone jest do utrzymania kwaterującej w mieście kompanii wojsk elektorskich, których liczba sięgała 180. Obciążone jest też zaopatrzeniem innych oddziałów wojsk krajowych, powracających z walk, jakie toczyły one ze Szwedami w Inflantach.

1686 – Drawsko otrzymuje prawo składu soli kołobrzesckiej. Dzięki niemu powstaje w mieście faktoria solna i ok. 1700 roku wybudowany zostaje magazyn solny, najstarszy dziś, oprócz kościoła, budynek w mieście.

1696 – Pożar, który niemal doszczętnie niszczy stare miasto, łącznie z kościołem. Na bożeństwa odprawiane były w miejskim młynie, a zbiórkę pieniężną na odbudowę drawskiej fary prowadzono m.in. w Szczecinie i Berlinie. Przyniosła ona spore kwoty, więc renowację świątyni można było rozpocząć już w 1701 roku, kiedy to odnowiono ocalałe po pożarze dzwony, faktycznie zaś od roku 1705, kiedy to zaczęła się odbudowa całego kościoła i plebanii. W 1707 roku Kaspar Nitard, pochodzący z Drawska zegarmistrz króla szwedzkiego, przekazał kościołowi barokowy ołtarz, który przetrwał do dziś. W tym samym roku wybudowano chór, a w 1708 możliwe było umieszczenie w świątyni organów. Zwieńczeniem odbudowy był remont wieży, co stało się w 1711/1712 roku. W jej iglicy umieszczono pamiątki dla potomnych.

1701 – W związku z koronacją na króla elektora brandenburskiego Fryderyka III (1688–1713), który stał się odtąd Fryderykiem I (1701–1713), następuje formalne połączenie Brandenburgii i Księstwa Prus. Drawsko staje się częścią nowego organizmu państwowego – Królestwa Prus.

I połowa XVIII wieku – Miasto, za sprawą reform przeprowadzanych w Królestwie Prus, porządkujących kwestię władz magistrackich, osiąga względną stabilizację. Służą jej również liczne zwolnienia podatkowe, choć miasto wciąż jest mocno zadłużone. Pojawia się sporo nowych cechów rzemieślniczych, m.in. krawców i ko-

łodziaków. Dokonuje się pierwszych prac melioracyjnych. Miasto trapią wciąż liczne plagi – pomór bydła, szarańcza oraz epidemie, m.in. ospy i duru brzuszego. W porównaniu z okresem wcześniejszym umieralność mieszkańców jest znacznie mniejsza, co może świadczyć o znacznie lepszej opiece medycznej. W 1750 roku w mieście żyje ponad 1300 osób.

- 1707** – Odbudowany zostaje ratusz miejski. Stał on ponownie pośrodku rynku.
- 1712** – W mieście gości car rosyjski Piotr I Wielki (1682–1725), który udawał się na manewry floty duńskiej w okolicy Greifswaldu i Stralsundu. Car był wówczas sojusznikiem Prus w toczącej się w latach 1700–1721 Wielkiej Wojnie Północnej, skierowanej w regionie przeciwko Szwecji i jej dominacji nad Bałtykiem.
- 1715** – Powstaje popularny rysunek przedstawiający panoramę Drawska, autorstwa zgorzeleckiego matematyka i artysty Daniela Petzolda. Za życia autora nie był on publikowany. Wydał go dopiero, wraz z 88 innymi, Heinrich Meisner w dziele *Widoki marchijskich i pomorskich miast z lat 1710–1715* (Berlin 1913).
- 1717** – Otwarcie tzw. szkoły niemieckiej, realizującej na podstawie ogólnopaństwowej reformy powszechny obowiązek szkolny.
- 1722** – Kataster wyszczególnia w mieście 262 działki zlokalizowane w 21 kwartałach, 254 należały do prywatnych właścicieli. Stały na nich 74 domy, 53 budy i 127 chałup (parterowe domy, nierzadko drewniane). Dwie działki należały do kościoła, na pojedynczych znajdowała się szkoła, magazyn solny, jedna podwójna działka należała do gospodarstwa miejskiego. Dwa kwartały miejskie stanowiły część dóbr rycerskich: rodzin Britzenów i Goltzów, jeden kwartał, na którym wcześniej znajdował się klasztor franciszkański, należał do miasta.
- 1753** – Kościół otrzymuje nowy, duży dzwon, ufundowany przez pięciu mieszczan, a odlany za kwotę 5 talentów przez szczecińskiego ludwisarza Johanna Heinricha Scheela. Dzwon ten przetrwał do naszych dni.
- 1756–1763** – Okres wojny siedmiodniowej to dla Drawska pasmo klęsk. Miasto, tak jak cały powiat, boleśnie odczuwa obecność kolejnych wojsk nieprzyjacielskich i rodzimych. Według szacunków, w trakcie całej wojny przez miasto przeszło ok. 50 tys. żołnierzy. Byli to kolejno Austriacy, Rosjanie wraz z Kozakami i Kałmukami oraz sami Prusacy. Najgorzej w pamięci mieszczan zapisał się kilkukrotny pobyt w mieście oddziałów rosyjskich, których obecność kronikarze przyrównywali do plagi szarańczy. Wraz z zakończeniem wojny król Fryderyk II Wielki (1740–1786) był zmuszony wspomóc wyniszczone Drawsko kwotą 523 talarów. Wojna wyraźnie wpłynęła na rozwój miasta, hamując go i doprowadzając do obniżenia się populacji. W 1768 roku zamieszkiwało w nim 1250 mieszkańców.

- 1763 i 1776** – Miasto, w trakcie swych podróży inspekcyjnych, odwiedza Fryderyk II Wielki. Odnotowana zostaje niemal kompletna zapaść Drawska, apatia wśród mieszkańców i nieudolność magistratu. Miasto zostaje zakwalifikowane do trzeciej kategorii miast w Królestwie Prus, tzw. wygłodniałych (*nahrloser*), które płaciły połowę utrzymania stacjonującego w nim garnizonu.
- 1763** – Powstaje nowy budynek szkolny, który zachował się do lat 60. XX wieku. Znajdował się przy dzisiejszej ulicy J. Kilińskiego, w miejscu, gdzie znajduje się przykościelny parking.
- 1768** – Dwa razy w tygodniu do Drawska dociera dyliżans pocztowy.
- 1781** – Powstaje nowy cmentarz zlokalizowany przy ulicy Cmentarnej. W związku z tym, począwszy od 1783 roku, magistrat wprowadził zakaz grzebania ciał na starym, przykościelnym cmentarzu.
- 1782** – Początek rozbiórki i wyprzedaży murów miejskich, które ulegały stopniowej degradacji przez cały XVIII wiek. W latach następnych nastąpi parcelacja i sprzedaż działek usytuowanych w miejscu dotychczasowych umocnień. Fosa zostanie zasypana – zakładane tam będą ogrody, rozbiórce ulegną również miejskie bramy. Najdłużej, bo do połowy XIX wieku, przetrwa Brama Niska, którą mocno uszkodzoną widać jeszcze na znanym rysunku Friedricha Riewe z 1842 roku. Same mury, a właściwie ich resztki, wyprzedawane będą do 1840 roku. Likwidacja umocnień pozwoliła na rozbudowę miasta. Pierwsze budynki „poza murami” zaczęły być stawiane już w 1783 roku.
- 1787** – W mieście powstaje kolegium mające sprawować nadzór nad szkolnictwem, pozostającym dotąd w gestii Kościoła. W tym czasie istniały w Drawsku dwie szkoły: łacińska i niemiecka.
- 1795** – Powstaje tzw. szkoła żydowska, powołana przez miejscową gminę wyznaniową, która była jednocześnie pomieszczeniem modlitewnym.
- 1806–1808** – Miasto jest okupowane przez oddziały francuskie. Początkowo pojawia się w nim oddział kawalerii pod dowództwem bliżej nieznanego generała Trillarda. Pomiędzy lutym a czerwcem 1807 roku przez Drawsko przewija się ponad 24 tys. żołnierzy francuskich. Koszty zakwaterowania są olbrzymie, dodatkowo na miasto spadają dotkliwe obciążenia fiskalne. W okresie późniejszym miasto i okoliczne wsie zmuszone są do utrzymywania dywizji kirasjerów gen. Stefana Championa de Nansouty i dragonów pod wodzą gen. Emmanuela de Grouchy. Zadłużenie miasta po wojnach napoleońskich sięgały ok. 60–70 tys. talarów i było spłacane aż po lata 90. XIX wieku.

- 1809** – Miasto odwiedza pruska para królewska – Fryderyk Wilhelm III (1797–1840) oraz Luiza Pruska (1797–1810).
- 1810** – Rozwiązanie garnizonu wojskowego, który przeniósł się na stałe do Słupska (Stolp).
- 1810** – W Drawsku znajduje się 277 domów i 9 bud, które zamieszkuje 1300 osób.
- 1815–1818** – Reformy administracyjne przynoszące faktyczny kres Nowej Marchii. Po nowym podziale terytorialnym Królestwa Prus część jej ziem, zlokalizowanych w powiatach drawskim i świdwińskim, przynależć zaczyna do koszalińskiego okręgu rejencyjnego (*Regierungsbezirk Köslin*), będącego z kolei składową prowincji Pomorze (*Provinz Pommern*). Drawsko zostało stolicą powiatu (*Kreis Dramburg*), w którym znajdowały się jeszcze dwa miasta: Kalisz Pomorski i Złocieniec.
- 1818** – Likwidacja szkoły łacińskiej i powołanie do życia jednej szkoły powszechnej.
- 1831** – Miasto zamieszkuje 2667 mieszkańców.
- 1832** – Epidemia cholery.
- 1832** – Drawsko uzyskuje regularne połączenie pocztowe.
- 1837** – Miasto zakupuje teren pod nowy ratusz miejski. Początek budowy to prawdopodobnie rok 1844. Przebudowany na przełomie XIX i XX wieku budynek przetrwa do dziś przy ulicy Ratuszowej.
- 1839–1840** – Budowa domu przy dzisiejszej ulicy 4 Marca, w którym znajdzie miejsce drawska synagoga.
- 1843** – Miasto zamieszkuje 3413 mieszkańców.
- 1844–1845** – Budowa nowego budynku szkolnego, mieszczącego się przy dzisiejszej ulicy Obrońców Westerplatte. Poprzedzało go zburzenie dawnego klasztoru franciszkańskiego. Dalsza rozbudowa szkoły miała miejsce w latach 1860, 1867 i 1916. Kolejne budynki zostaną do niej dobudowane już w okresie powojennym. Ostatni w 2016 roku.
- 1846–1849** – Budowa szosy do Węgorzyna (Wangerin).
- 1847** – Założenie Powiatowej Kasy Oszczędności (*Kreissparkasse*).
- 1848** – Niepokoje w mieście związane z wydarzeniami Wiosny Ludów w Niemczech. Powołanie do życia Straży Obywatelskiej (*Bürgerwehr*), która przetrwa jednak tylko kilka miesięcy.

- 1850** – Rozpoczęcie budowy nowego cmentarza przy dzisiejszej ulicy 11 Pułku Piechoty.
- 1854** – Budowa szosy do Złocieńca.
- 1854–1855** – Remont generalny kościoła. W jego wyniku uporządkowano podziemie, likwidując znajdujące się pod posadzką groby znanych rodzin, które zostały przeniesione na cmentarz. Świątynia zyskała nową posadzkę, a barokowe sklepienia zastąpiono drewnianym stropem. Kościół otynkowano i przeprowadzono remont wieży, zmieniając hełm na stożkowy. Przy wejściu do wieży, od strony południowej, pojawił się ganek. W związku z remontem wprowadzono również zmiany w wyposażeniu świątyni, m.in. wymieniono XVIII-wieczną ambonę i usunięto z ołtarza uszkodzone rzeźby.
- 1861** – W mieście powstaje Towarzystwo Gimnastyczne.
- 1861** – Miasto zamieszkuje 4847 mieszkańców.
- 1862** – W miejscu dotychczasowego folusza wybudowana zostaje tkalnia mechaniczna, zwiększająca wielokrotnie produkcję sukna.
- 1865** – Powstanie Drawskiego Związku Upiększania (*Dramburger Verschönerungsverein*), który zajmował się zagospodarowywaniem terenów zielonych, znajdujących się w obrębie miasta.
- 1867** – Powołanie seminarium dla nauczycieli, które mieściło się początkowo w tzw. Domu Blieske przy obecnej ulicy Obrońców Westerplatte, gdzie dziś znajduje się budynek przedszkola. W 1875 roku seminarium otrzymało okazały budynek przy ulicy Starogrodzkiej, w miejscu usytuowania dzisiejszego Powiatowego Urzędu Pracy i sklepu Polifarb. Szkoła kształciła nauczycieli aż do roku 1926.
- 1869** – Oddanie do użytku budynku gimnazjum, usytuowanego przy wejściu do paru Chopina, naprzeciwko obecnej szkoły podstawowej.
- 1875** – Uroczyste otwarcie Gaju Luizy (*Luisenhain*), urządzanego od 1865 roku na obszarze obejmującym m.in. dawne miejsce straceń (*Galgen-Anger* na planie miasta z 1724 roku). W ciągu dekady teren osuszono, wytyczono alejki i dokonano licznych nasadzeń. Urządzenie drawskiego parku związane jest z nazwiskiem Juliusa Nossa, przewodniczącego Drawskiego Związku Upiększania, któremu później postawiono tam pamiątkowy kamień. Park został nazwany na cześć królowej Luizy Pruskiej. Dziś to Park Chopina.
- 1876** – Działalność w Drawsku rozpoczyna Urząd Stanu Cywilnego.

- 1877** – Otwarcie dworca kolejowego, które wieńczy budowę linii kolejowej pomiędzy Runowem Pomorskim (Ruhnow) a Drawskiem. W kolejnym etapie miasto uzyskało połączenie z Czaplinkiem (Tempelburg) i nieco później z Chojnicami. Sfinalizowano tym samym budowę Pomorskiej Kolei Centralnej (*Centralpommersche Eisenbahn*). W ten sposób z Drawska można było dojechać koleją i do Berlina, i do Królewca (Königsberg).
- 1878** – Otwarcie szpitala miejskiego, który w trakcie XIX wieku zmieniać będzie swą lokalizację dwukrotnie – w 1892 i 1899 roku.
- 1881** – Powołanie Ochotniczej Straży Ogniowej.
- 1892** – Powstanie w Drawsku dużego tartaku parowego.
- 1895** – Budowa szosy do Ostrowic (Wusterwitz).
- 1897** – Jubileusz 600-lecia lokacji miasta. Z tej okazji Paul van Niessen wydaje monografię *Historia miasta Drawska. Wydawnictwo specjalne na uroczystość 600-lecia naszego trwania (Geschichte der Stadt Dramburg. Festschrift zur Jubelfeier ihres sechshundertjährigen Bestehens)*.
- 1897** – Odświeżenie pomnika Wilhelma I (1861–1888). Usytuowano go u zbiegu dzisiejszych ulic Obrońców Westerplatte i Pocztovej, pomiędzy budynkami szkoły powszechnej i gimnazjum. Dziś na jego miejscu stoi pomnik ku czci Armii Czerwonej.
- 1897** – Miasto zamieszkuje 5769 mieszkańców.
- 1906** – Oddanie do użytku budynku poczty przy dzisiejszej ulicy Pocztovej. Placówka pocztowa mieści się w nim i obecnie.
- 1908–1909** – Budowa nowego budynku starostwa powiatowego (*Landratsamt / Kreishaus*) przy dzisiejszym placu Elizy Orzeszkowej.
- ok. 1910** – Elektryfikacja miasta i powstanie sieci telefonicznej.
- 1911** – Przy drawskim seminarium powstaje Królewska Preparanda (*Königliche Präparandenanstalt*), szkoła przygotowująca do podjęcia nauki w seminarium nauczycielskim. Działała do 1926 roku. W latach 30. w jej budynku, znajdującym się przy dzisiejszej ulicy Seminaryjnej, mieścił się urząd werbunkowy. Po wojnie, przez długie lata, był to budynek szkoły zawodowej. Obecnie jest to jedna z filii Zespołu Placówek Edukacyjno-Terapeutycznych w Bobrowie.
- 1913** – W Drawsku powstaje Towarzystwo Sportowe (*Sport Verein Dramburg 1913*).

- 1913–1914** – Remont generalny kościoła. Zrezygnowano wówczas z drewnianego stropu, na rzecz odtworzenia pierwotnego kształtu sklepienia sieciowego w nawie głównej i krzyżowo-żebrowego w nawach bocznych. Na sklepieniu pojawiły się polichromie. Odnowiono zachodni portal. Wieża zyskała wysmukły hełm, sięgający 75 m, a w jej oknach – również w oknach prezbiterium – pojawiły się witraże.
- 1922** – Oddanie do użytku nowego budynku szpitala. Zlokalizowana przy dzisiejszej ulicy B. Chrobrego placówka medyczna dysponowała 120 łózkami.
- 1925** – Miasto zamieszkuje 6358 mieszkańców.
- 1925** – U zbiegu dzisiejszych ulic Piłsudskiego i Pocztowej oddano do użytku Dom Handlowy należący do braci Schlüter, którzy posiadali podobne sklepy w Choszcznie (Arnswalde) i Barlinku (Berlinchen). W trzypiętrowym budynku sprzedawano tekstylia, artykuły drogeryjne, konfekcję, ale też meble i dywany. Bracia Schlüter byli największymi pracodawcami w przedwojennym mieście. W pierwszych dziesięcioleciach po II wojnie światowej, przez wzgląd na duże zniszczenia, budynek nie był użytkowany, później mieściły się w nim Zakłady Odzieżowe „Drawa”. Obecnie pełni on ponownie rolę domu handlowego.
- 1926** – Otwarcie kąpieliska nad jeziorem Okra (Wuckersee)
- 1928–1934** – Powstaje osiedle ok. 100 domów własnościowych (*Heimstätten*), zlokalizowane w południowo-wschodniej części miasta. Dziś to m.in. ulice S. Moniuszki i Kaliska.
- 1927** – Zakończenie budowy kaplicy batystów na dzisiejszej ulicy Pocztowej. Gmina tego wyznania działa w Drawsku od 1851 roku.
- 1927** – Wydawnictwo W. Schade & Co. zaczyna wydawać „Dramburger Kreiszeitung”. W 1937 roku gazeta została przejęta przez wydawnictwo partii nazistowskiej. Pierwsze informacje o gazecie drukowanej w Drawsku – mającej zresztą identyczny tytuł – pochodzą z roku 1844.
- 1929** – Poświęcenie kościoła katolickiego przy obecnej ulicy Dworcowej. Patronem parafii został św. Paweł. Kościół przynależał do diecezji berlińskiej. Według danych z 1932 roku w Drawsku mieszkało 32 katolików.
- 1931** – Otwarcie kina „Capitol”, które dysponowało 377 miejscami. Dziś w jego zmodernizowanym budynku mieści się Centrum Kultury oraz kino „Drawa”.
- 1933** – Miasto zamieszkuje 7300 mieszkańców.
- 1934** – Początek budowy podmiejskiego osiedla domków jednorodzinnych na północ od cmentarza (*Stadtrandsiedlung*), to m.in. dzisiejsze ulice Juliana Fałata, Józefa Chełmońskiego i Leona Wyczółkowskiego.

1935 – Otwarcie Muzeum Regionalnego (*Heimatkreismuseum*) w wyremontowanym budynku po magazynie soli, który przez lata służył różnym celom, był m.in. siedzibą straży ogniowej i magazynem szkolnym. Do powstania muzeum przyczynił się przede wszystkim dr Bernhard Faust, nauczyciel łaciny w drawskim gimnazjum, mianowany Powiatowym Opiekunem Zabytów. On też został kierownikiem placówki, która po wojnie nie została ponownie uruchomiona. Ocalałe częściowo zabytki trafiły do muzeów w Koszalinie, Szczecinie i Szczecinku.

1935 – Otwarcie Sportowej Szkoły Motorowej (*Motorsportschule*) prowadzonej przez Narodowo-Socjalistyczny Korpus Motorowy przy Narodowo-Socjalistycznej Niemieckiej Partii Pracy. Placówka mająca na celu kształcenie szkolenie przyszłych żołnierzy oddziałów zmotoryzowanych i pancernych, umiejscowiona została w budynkach po dawnym seminarium przy obecnej ulicy Starogrodzkiej.

1935 – Sprzedaż budynku przy ulicy 4 Marca, w którym znajdowała się synagoga. Od 1933 roku, w związku z przejściem władzy przez nazistów, następował powolny schyłek i tak nielicznej już społeczności żydowskiej. W 1935 roku mieszkało w Drawsku zaledwie pięciu Żydów. W trakcie Nocy Kryształowej w 1938 roku budynek dawnej synagogi został podpalony, niszczone również własność żydowską. Koniec społeczności to rok 1942. Mieszkających w Drawsku Żydów wywieziono najpierw do Berlina, skąd trafili oni do obozów w Auschwitz i Theresienstadt.

1938 – Nowy podział administracyjny w Rzeszy Niemieckiej. Powiat drawski staje się częścią włączoną do Prowincji Pomorze, Rejencji Marchia Graniczna Poznańsko-Zachodniopruska (*Regierungsbezirk Grenzmark Posen-Westpreußen*), której siedziba mieściła się w Pile (Schneidemühl). Taki podział przetrwa do 1945 roku.

1939 – Miasto zamieszkuje 8091 mieszkańców.

1945, 4/5 marca – Zdobycie miasta przez wojska wchodzące w skład 1 Frontu Białoruskiego.

1945 – Miasto przechodzi pod polską administrację. Staje się częścią obwodu drawskiego wchodzącego w skład Okręgu Zachodnio-Pomorskiego. Jest w znacznym stopniu zniszczone i zdewastowane. Pierwsi osadnicy zaczynają do niego przyjeżdżać już w maju i czerwcu. Proces osiedlania się polskiej ludności trwać będzie w swej największej intensywności do 1948 roku. Rozpoczyna się jednocześnie, wciąż jeszcze niepoparty uzgodnieniami międzynarodowymi, proces wysiedlania ludności niemieckiej. Według danych z lipca w mieście mieszkały 1573 osoby, w tym 987 Niemców. W grudniu liczba mieszkańców miasta wynosiła już 3688 osób, w tym 1242 Niemców i 2446 Polaków.

- 1945** – Początek szkolnictwa polskiego w Drawsku. Uruchomiona zostaje szkoła podstawowa oraz liceum (mieszczące się w tym samym budynku przy dzisiejszej ulicy Obrońców Westerplatte). W następnym roku szkolnym powstanie kolejna szkoła podstawowa, szkoła zawodowa oraz przedszkole.
- 1946** – Początek przesiedleń ludności niemieckiej w oparciu o uzgodnienia zapadłe na konferencji mocarstw w Poczdamie. Do 1948 roku dotychczasowi mieszkańcy stanowić będą niespełna 1% mieszkańców miasta.
- 1946** – Drawsko, jako stolica powiatu, zostaje włączone do województwa szczecińskiego.
- 1946** – Powstaje Klub Sportowy „Drawa”. W szczytowym okresie – latach 1951–1955 – działało przy nim 7 sekcji sportowych: piłka nożna, koszykówka, strzelectwo, siatkówka, podnoszenie ciężarów, tenis stołowy, hokej na lodzie. W latach 70. pojawiła się sekcja zapaśnicza. Tak jak na początku, dziś w „Drawie” gra się wyłącznie w piłkę nożną.
- 1946** – Powołana zostaje Gminna Spółdzielnia „Samopomoc Chłopska”. Liczyła sobie 82 członków, a jej pierwszy sklep został otwarty dzisiejszym deptakiem przy ulicy Wł. Sikorskiego.
- 1946** – Miasto opuszcza, stacjonujący w rejonie przydworcowym, garnizon Armii Radzieckiej, który nie zapisał się najlepiej w pamięci drawszczan przez wzgląd na liczne grabieże, dewastacje i gwałty. W trakcie pobytu oddziału radzieckiego istniał w Drawsku rodzaj dwuwładzy. Sowietci pozostawiają po sobie u zbiegu ulic Obrońców Westerplatte i Pocztowej pomnik powstały na miejscu zniszczonego monumentu Wilhelma I.
- 1947** – W Drawsku Pomorskim powstaje Powiatowa Biblioteka Publiczna, a nieco później Miejska Biblioteka Publiczna.
- 1948** – Według danych odnoszących się do całego powiatu, największy udział wśród dotychczasowych osadników mieli przybywający z Polski centralnej (50,5%), przesiedleńcy z Kresów Wschodnich (24,1%) oraz reemigranci powracający z Zachodu (13,7%).
- 1948** – Oddanie do użytku odremontowanego szpitala przy ulicy Bolesława Chrobrego.
- 1949** – W nieodległym Jankowie uruchomiona zostaje krochmalnia i płatkarnia. W latach następnych przekształcona zostanie w Zakłady Przemysłu Ziemniaczanego „Janikowo”.

- 1950** – Na podstawie nowego podziału administracyjnego miasto, wraz z całym powiatem, staje się częścią województwa koszalińskiego. Zlikwidowane zostają urzędy burmistrza i starosty, w miejsce których powołuje się przewodniczących miejskiej i powiatowej rady narodowej.
- 1950** – Miasto zamieszkuje 4408 mieszkańców.
- 1950** – Reorganizacja Komunalnej Kasy Oszczędności i powstanie Narodowego Banku Polskiego, który mieścił się w efektownym budynku przy obecnej ulicy Józefa Piłsudskiego.
- 1951** – Tzw. „sprawa drawska”, dotycząca nacisków i terroryzowania chłopów w trakcie kolektywizacji wsi. W jej efekcie rozwiązany został Komitet Powiatowy Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej w Drawsku, a część jej przedstawicieli nazwana została przez Komitet Centralny Partii „przestępczą kliką”.
- 1954** – Powstaje Powiatowy Dom Kultury, który swe miejsce znajduje w Domu Związkowca, czyli wzniesionym pod koniec XIX wieku budynku przy obecnej ulicy Piłsudskiego, gdzie przed wojną mieścił się Hotel Arndt.
- 1957** – Drawskie Zakłady Przemysłu Terenowego, które prowadziły również stolarnię, tartak i wytwórnię wód gazowanych, uruchamiają w kamienicy na placu Konstytucji, produkcję lalek.
- 1960** – Miasto zamieszkuje 7262 mieszkańców.
- 1961** – Pierwszy nowo wybudowany blok mieszkalny przy ulicy Zamkowej. Mieścił w sobie 84 izby.
- 1962** – W wyniku połączenia obrębów Insko, Karwice, Stary Potok powstaje Nadleśnictwo Drawsko.
- 1962** – Oddanie do użytku po generalnym remoncie (budynek był całkowicie wypalony, po wojnie pozostały właściwie jedynie jego mury) Domu Towarowego u zbiegu ulic Piłsudskiego i Pocztovej (dawnego Domu Towarowego braci Schlüterów). Został on zagospodarowany przez Powszechną Spółdzielnię Spożywców „Społem”, która na jego parterze umieściła sklep wielobranżowy. Piętra zajęte zostały przez Zakłady Dziewiarskie Wielobranżowej Spółdzielni Pracy ze Złocieńca.
- 1964** – Wybudowany zostaje blok przy ulicy 11 Pułku Piechoty, a w nim 60 nowych mieszkań.
- 1964–1965** – Budowa Szkoły Podstawowej przy ulicy Dworcowej. Szkoła była jedną z tzw. Tysiąclatek, a więc szkół wzniesionych z okazji 1000-lecia państwa polskiego. Nadano jej imię Marii Konopnickiej.

- 1965** – Oddanie do użytku wyremontowanego budynku Powiatowego Domu Kultury. Remontem objęta została również mieszcząca się w nim biblioteka. W ten sposób powstała nowoczesna placówka, umożliwiająca czytelnikom wolny dostęp do półek, co było wówczas dużej miary nowością. Biblioteka zyskała też patrona – Stefana Żeromskiego. Kolejny remont generalny biblioteki miał miejsce w 2016 roku.
- 1966** – W Mielenku Drawskim powstaje Fabryka Kruszyw.
- 1966** – Otwarcie, staraniem Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego, przystani wodnej w parku Chopina. Oprócz możliwości biwakowych turyści (również mieszkańcy miasta) mogą skorzystać z wybudowanej przy stacji kawiarenki. Drawszczanie kojarzyć ją będą później pod nazwą „Słoneczko”. Na razie przystań nazywana jest „Reutówką” od nazwiska Eugeniusza Reutta, prezesa drawskiego oddziału PTTK.
- 1967** – Otwarcie przez PTTK drugiej przystani wodnej, tym razem nad jeziorem Okra. Popularna kawiarenka przetrwa do roku 2016, kiedy to zostanie zburzona. Na jej miejscu powstaje nowy obiekt hotelowo-gastronomiczny.
- 1968** – Odświeżenie pomnika na cmentarzu wojennym. Autorami projektu są koszalińscy rzeźbiarze Romuald Grodzicki i Melchior Zapolnik.
- 1969** – Oddanie do użytku pierwszego bloku Spółdzielni Mieszkaniowej „Świt” w Drawsku Pomorskim przy ulicy Pocztowej, a w nim 36 nowych mieszkań.
- 1970** – Powstanie w drawskim liceum zespołu tańca ludowego „Diabaz”. Zespół będzie święcił największe triumfy w latach 70., mając w repertuarze również repertuar współczesny. Zespół działa do dziś.
- 1970** – Odświeżenie odrestaurowanego pomnika ku czci Armii Czerwonej przy zbiegu ulic Obronców Westerplatte i Pocztowej. Drawskie „czołgi” zyskały swój obecny kształt. Autorem projektu był koszaliński artysta Zygmunt Wujek.
- 1970** – Miasto zamieszkuje 8332 mieszkańców.
- 1971** – Liceum Ogólnokształcące przenosi się do nowego budynku na ulicy Złocienieckiej.
- 1972** – W Wydawnictwie Poznańskim, z inicjatywy Koszalińskiego Towarzystwa Społeczno-Kulturalnego, ukazuje się pierwsza powojenna monografia powiatu drawskiego: *Dzieje Ziemi Drawskiej*, red. Tadeusz Gasztold (Poznań 1972).
- 1973** – Otwarcie dwupiętrowego Domu Handlowego przy dzisiejszej ulicy Piłsudskiego. Zarządzał nim Powiatowy Związek Gminnych Spółdzielni. Obecnie mieści się w nim Market Chiński.

- 1974 – Uporządkowano promenadę, zwaną wówczas Promenadą Piastowską, łączącą Park Chopina z jeziorem Odra.
- 1975 – Podział administracyjny znoszący powiaty i wprowadzający dwustopniowy podział terytorialny. Drawsko Pomorskie, będące siedzibą gminy, wchodzi w obręb pomniejszonego województwa koszalińskiego.
- 1975 – Otwarcie przychodni przy ulicy Bolesława Chrobrego.
- 1976 – Drawsko otrzymało w ogólnopolskim konkursie tytuł Mistrza Gospodarności - nagrodę w kwocie 1,5 mln złotych. Miasto zwyciężyło w kategorii miast od 5 do 15 tys. mieszkańców. Oceniany był okres 1974/75.
- 1978 – Oddanie do użytku pierwszych bloków mieszkalnych przy ulicy Bolesława Prusa. Osiedle budowane przez Spółdzielnię Mieszkaniową „Świt” rozbudowywane będzie w Drawsku Pomorskim aż po lata 90. W sumie wybudowanych zostanie 16 bloków.
- 1978 – Oddano do użytku budynek przedszkolny przy dzisiejszej ulicy Obrońców Westerplatte.
- 1979 – Władysław Hasior prezentuje na Cmentarzu Wojennym plenerowe widowisko zatytułowane *Płonące sztandary*.
- 1980 – Przy drawskim liceum ogólnokształcącym oddana została do użytku sala gimnastyczna.
- 1982 – Zakład Energetyczny przeniósł się do nowej siedziby przy ulicy Starogrodzkiej.
- 1983 – Miasto ponownie zwyciężyło w konkursie Mistrz Gospodarności. Ocenie podlegały osiągnięcia w 1982 roku. Nagrodę stanowiło 16 mln złotych.
- 1983 – Przebudowa Placu Konstytucji, który zyskał obecny kształt. Większość prac wykonano w czynie społecznym, m.in. charakterystyczne ozdobne murki, będące efektem pracy lokalnych rzemieślników.
- 1987 – Miasto zamieszkuje 10706 mieszkańców.
- 1993 – Rozbudowa i modernizacja drawskiego szpitala.
- 1995 – Miasto zamieszkuje 11709 mieszkańców.
- 1996 – Ukazuje się pierwszy numer „Powiatowej Gazety Drawskiej”. Dwutygodnik, wcześniej miesięcznik, wydawany jest do dziś.
- 1997 – Rada Miejska zatwierdziła tryb i zasady nadawania tytułów „Honorowy Oby-

watel Miasta Drawsko Pomorskie” i „Zasłużony dla Miasta Drawsko Pomorskie” (później zmieniono na „Zasłużonego dla Gminy Drawsko Pomorskie”). Pierwszymi honorowymi obywatelami zostali: Włodzimierz Cimoszewicz, Jerzy Morzycki i ks. bp. Ignacy Jeż. Pierwszymi zasłużonymi zostali Jerzy Kaczorowski i Miejska Biblioteka im. Stefana Żeromskiego.

1997 – Uroczyste obchody 700-lecia lokacji Drawska Pomorskiego. W ich ramach odbyły się dwie uroczyste sesje Rady Miejskiej oraz cykl imprez kulturalnych i sportowych. Mocny akcent został położony na pojednanie polsko-niemieckie, dlatego w uroczystościach brały udział delegacje z Bad Segeberg, Bad Bramstedt i Prenzlau. Z okazji jubileuszu ukazały się również dwie publikacje książkowe: A. Malinowska, H. Schönrock, R. v. Zadov, *Dravenborch. Dramburg. Drawsko. 1297–1997. Beiträge zur Stadtgeschichte. Przyczynki do historii miasta* (Szczecin 1997) oraz *Drawsko Pomorskie 1297–1997. Studia z dziejów miasta*, red. B. Polak (Koszalin-Drawsko Pomorskie 1997). Honorowy patronat nad jubileuszem objął premier Włodzimierz Cimoszewicz.

1999 – Nowy podział administracyjny. Przywrócone zostają powiaty. Drawsko Pomorskie staje się ponownie siedzibą powiatu drawskiego i częścią nowego województwa zachodniopomorskiego.

1999 – Otwarcie Centrum Handlowego „Drawa”.

1999 – Popisanie umowy partnerskiej pomiędzy Drawskiem Pomorskim a niemieckim miastem Bad Bramstedt, należącym do kraju związkowego Szlezwik-Holsztyn.

2000 – Ustawienie w Parku Chopina kręgu megalitycznego z okazji milenium. Pod jednym z głazów umieszczona została kapsuła czasu. Pomysłodawcą przedsięwzięcia był Eugeniusz Piecewicz.

2000 – Rada Miejska w Drawsku Pomorskim ustanawia flagę gminną. Składa się z trzech poziomo biegnących prostokątów: górnego – czerwonego, środkowego – białego, dolnego – niebieskiego oraz herbu miasta umieszczonego na górnym i środkowym prostokącie.

2000 – Oddanie bloków mieszkalnych przy ulicach Władysława Sikorskiego i Gdyńskiej. Powstały one w ramach Towarzystwa Budownictwa Społecznego.

2000 – Budynek byłego internatu liceum ogólnokształcącego przy ulicy Sikorskiego zostaje zaadaptowany na miejski ratusz.

2002 – Odświeżenie pomnika Solidarności na placu Bałtyckim.

- 2002** – Do miasta przyłączono wieś Gogółczyn.
- 2005** – Miasto zamieszkuje 11453 mieszkańców.
- 2006** – Przy Gimnazjum w Drawsku Pomorskim otwarto halę gimnastyczną.
- 2006** – Otwarcie sztucznego lodowiska przy ulicy Gdyńskiej.
- 2007** – Nowy blok mieszkalny wybudowany przez TBS na ulicy Gdyńskiej/Krótkiej.
- 2008** – W parku Chopina, na boisku szkoły podstawowej, powstał zespół boisk sportowych „Orlik 2012”. Drugi „Orlik” powstał w roku następnym na dawnym boisku liceum ogólnokształcącego.
- 2011** – Gruntowna przebudowa i modernizacja dworca kolejowego. Obiekt został przejęty od Polskich Kolei Państwowych w opłakanym stanie. Budynek odnowiono dzięki unijnym funduszom służącym pogłębianiu współpracy transgranicznej. Partnerem miasta była w tym przypadku niemiecka gmina Schorfheide. Po modernizacji budynek stracił funkcję dworca kolejowego i mieści się w nim m.in. sala konferencyjna i informacja turystyczna.
- 2012** – Otwarcie przy ulicy Dworcowej Centrum Kultury im. Eugeniusza Poniatowskiego. Budynek powstał na bazie dotychczasowego kina „Drawa”. Uporządkowano również jego otoczenie, nadając mu estetyczny, modernistyczny wygląd.
- 2015** – U wejścia do parku Chopina przy ulicy Gajowej powstał skatepark.
- 2015–2016** – Przebudowa i rewitalizacja kawiarni „Słoneczko” w parku Chopina.
- 2016** – Przy szkole podstawowej wybudowana została nowa hala gimnastyczna.
- 2016** – Miasto zamieszkuje 11884 mieszkańców.

* * *

Kalendarium zbiera treści zgromadzone m.in. we wcześniej opublikowanych kronikach, kalendarzach i tablicach chronologicznych:

Kronika Drawska Pomorskiego, t. 1–2, redagowana przez pracowników Powiatowej i Miejskiej Biblioteki w Drawsku Pomorskim, m.in. Helenę Połóg i Władysławę Zarembę.

Der Landkreis Dramburg. Eine Dokumentation. Chronik für Heimatfreunde, red. K. Ruprecht, Hamburg 1976, s. 83–88.

A. Malinowska, H. Schönrock, R. v. Zadov, *Dravenborch. Dramburg. Drawsko. 1297–1997. Beiträge zur Stadtgeschichte. Przyczynki do historii miasta*, Szczecin 1997, s. 86–93.

T. Choroba, *Kalendarium Ziemi Drawskiej*, dramburg.blogspot.com. Drawski Blog Historyczny, <http://dramburg.blogspot.com/p/kalendarium-ziemi-drawskiej.html> (dostęp: 12 X 2016).

Kalendarium, drawsko.pl. Portal Urzędu Miejskiego w Drawsku Pomorskim, http://www.drawsko.pl/asp/Informacje,Drawsko_Pomorskie,Historia,Kalendarium,68 (dostęp: 12 X 2016).

Eryk Krasucki

BIBLIOGRAFIA LITERATURY I MATERIAŁÓW ŹRÓDŁOWYCH PRZYDATNYCH W EDUKACJI REGIONALNEJ. KONTEKST ZACHODNIOPÓ- MORSKI I DRAWSKI

■ 1. EDUKACJA REGIONALNA

BADANIA *nad tożsamością regionalną. Stan i potrzeby*, red. A. Matczak, Łódź–Ciechanów 1999.

BARANOWSKA O., *Pomorze Zachodnie. Moja mała ojczyzna*, Szczecin 2001.

BARANOWSKA O., Machałek M., Szumocka E., *Program ścieżki edukacyjnej. Edukacja regionalna. Dziedzictwo kulturowe Pomorza Zachodniego. Gimnazjum I–III*, Szczecin 2001.

CHOLEWA M., *Skąd przychodzimy? Kim jesteśmy? Dokąd zmierzamy?*, „Nowa Szkoła” 2001, nr 8, s. 8–11.

CYGAN H., *Edukacja regionalna w małej szkole*, „Nowe w Szkole” 2003, nr 9, s. 11–16, 21.

CZYM *jest regionalizm*, red. S. Bednarek, Wrocław–Ciechanów 1998.

DENEK K., *Ojczyzna – podstawowa wartość edukacji, kultury, krajoznawstwa i regionalizmu*, „Wychowanie na co Dzień” 1998, nr 1/2, s. 3–8.

EDUKACJA regionalna – dziedzictwo kulturowe w zreformowanej szkole. Materiały dla nauczycieli, red. S. Bednarek, Wrocław 2000.

EDUKACJA regionalna. Z historii, teorii i praktyki, red. M.T. Michalewska, Kraków 1999.

GORLEWSKA A., *Tematyka regionalna na lekcjach*, „Edukacja i Dialog” 2000, nr 2, s. 48–51.

GRUSZKA H., *Formy edukacji regionalnej*, „Wczoraj, Dziś, Jutro” 1999, nr 3/4, s. 46–51.

- GRZELA J., *Region, regionalizm, regionalizacja – wybrane aspekty teoretyczne*, „Studia i materiały. Miscellanea Oeconomicae” 2011, t. 1, s. 11–27.
- GULDON Z., *Kilka uwag o historii regionalnej i lokalnej*, w: *Pamiętnik XIV Powszechnego Zjazdu Historyków Polskich*, t. 2, red. D. Bednarska-Pituła, Toruń 1994, s. 79–85.
- JABŁOŃSKA L., *Moja gmina Złocieniec. Moje miejsce w Europie. Zeszyt ćwiczeń realizacji edukacji regionalnej z elementami edukacji europejskiej w kształceniu zintegrowanym w klasach I–III*, Złocieniec 2006.
- JAKSIM M., *Kształcenie lokalnej świadomości historycznej w edukacji szkolnej*, „Wiadomości Opinie Myśli” 1999, nr 4, s. 18–20.
- JAKUBOWICZ-Bryx A., *Determinanty wychowania patriotycznego dzieci w młodszym wieku szkolnym*, w: *Dziecko w kontekstach edukacyjnych*, red. B. Grzeszkiewicz, Szczecin 2010, s. 69–82.
- JAKUBOWICZ-Bryx A., *Kształtowanie poczucia tożsamości regionalnej uczniów w klasach niższych*, w: *Edukacja jutra*, t. 1, red. K. Denek, T. Koszczyz, P. Oleśniczewicz, Wrocław 2009, s. 427–436.
- JAKUBOWICZ-Bryx A., *Wpływ rozumienia pojęcia patriotyzmu na kształtowanie postaw patriotycznych uczniów w edukacji wczesnoszkolnej*, w: *Edukacja jutra*, t. 1, red. K. Denek, T. Koszczyz, W. Wiesner, Wrocław 2008, s. 421–427.
- JAKUBOWICZ-Bryx A., *Wiedza o miejscu zamieszkania uczniów klas I–III szkoły podstawowej jako element edukacji regionalnej*, „Artes Liberales” 2009, nr 2, s. 117–131.
- KŁOSKOWSKA A., *Kultury narodowe u korzeni*, Warszawa 1996.
- KONARSKA-Pabiniak B., *Regionalizm w praktyce szkolnej*, „Wiadomości Historyczne” 1999, nr 3, wkładka, s. 43–48.
- KUDŁA L., *Rola edukacji regionalnej w poznawaniu i umacnianiu tradycji*, w: *Tradycja i mity w edukacji historycznej w dobie reformy*, red. S. Roszak, M. Strzelecka, M. Ziółkowski, Toruń 2004, s. 341–359.
- LEWANDOWSKA I., *Nauczanie regionalne w szkole. Wskazówki bibliograficzne*, „Wiadomości Historyczne” 2001, nr 2, s. 97–104.
- MACHAŁEK M., *Szczecin 1945–1990. Moje miasto. Materiały pomocnicze do nauczania historii*, Szczecin 2010.
- MAŁA ojczyzna. *Kultura, edukacja, rozwój lokalny*, red. W. Theiss, Warszawa 2001.

- MIDGALSKI P., *Czy potrzebna jest nam świadomość pomorska?*, „Rocznik Koszaliński” 2014, s. 11–18.
- MIGDALSKI P., *Czy potrzebujemy jeszcze Nowej Marchii? Czyli garść refleksji o edukacji historycznej dotyczącej dawnej Nowej Marchii na przykładzie ziemi chojeńskiej*, „Nowa Marchia – prowincja zapomniana – ziemia lubuska – wspólne korzenie, Zeszyty Naukowe” 2016 (w druku).
- MIGDALSKI P., *Kilka refleksji o historycznej edukacji regionalnej Nadodrza*, w: *Nadodrzańskie spotkania z historią 2014. II Polsko-Niemiecka Konferencja Naukowa Mieszkowice 25 kwietnia 2014 r.*, red. A. Chłudziński, Pruszcz Gdański 2014, s. 73–87.
- MIGDALSKI P., *Moja mała ojczyzna. Przykładowe scenariusze lekcji oraz uwagi nad nauczaniem historii regionalnej na przykładzie powiatu Gryfino*, Chojna 2010.
- MIGDALSKI P., *(Od)budujmy Pomorze. O potrzebie pomorskiej tożsamości i edukacji regionalnej*, „Refleksje. Zachodniopomorski Dwumiesięcznik Oświatowy”, wrzesień–październik 2013, s. 8–13.
- METODOLOGICZNE i dydaktyczne problemy historii regionalnej*, red. J. Półciwiartek, A. Zielecki, Rzeszów 1977.
- NIEDOJADŁO A., *Badania regionalne a edukacja regionalna*, „Rocznik Tarnowski” 2013, s. 227–233.
- NIESTOLIK N., *Wzbogacanie edukacji regionalnej*, „Wiadomości Historyczne” 2005, nr 2, s. 34–41.
- NOWAK K., *Treści regionalne w edukacji ekologicznej*, „Zeszyty Naukowe. Ostrołęckie Towarzystwo Naukowe” 1995, z. 9, s. 242–248.
- OKSIEJCZUK U.E., *Teoretyczne podstawy edukacji regionalnej w programie nauczania klas początkowych*, „Życie Szkoły” 1997, nr 9, s. 528–530.
- OMELANIUK A.J., *Regionalizm w Polsce na przełomie tysiącleci*, Wrocław 2002.
- OMELANIUK A.J., *Z regionalizmem w XXI wiek*, Wrocław–Ciechanów 1998.
- OSSOWSKI S., *O ojczyźnie i narodzie*, Warszawa 1984.
- PETRYKOWSKI P., *Edukacja regionalna. Problemy podstawowe i otwarte*, Toruń 2003.
- PÓŁCWIARTEK J., *Dziedzictwo kulturowe w regionie w ścieżce międzyprzedmiotowej*, w: *Edukacja historyczna w reformowanej szkole. Propozycje rozwiązań praktycznych*, red. A. Zielecki, Kraków 2000, s. 73–81.

- POLSKIE Regiony. Podstawy kulturowe regionalizacji Polski, red. E. Wysocka, M. Konopka, Ciechanów 1997.
- PULS E., *Współpraca towarzystw regionalnych ze zreformowaną szkołą na przykładzie ścieżki międzyprzedmiotowej „Edukacja regionalna – dziedzictwo kulturowe w regionie”*, w: *Edukacja historyczna w reformowanej szkole. Propozycje rozwiązań praktycznych*, red. A. Zielecki, Kraków 2000, s. 82–90.
- REGIONALIZM. *Dyskusja redakcyjna (z Elżbietą Beatą Nowak rozmawiają Joanna Anastazja Kościelna, Eryk Krasucki i Paweł Migdalski)*, „Przegląd Uniwersytecki” 2014, nr 1–3, s. 5–14.
- REGIONALIZM i szkoła, T. Bugaj, Jelenia Góra 1985.
- REGIONALIZM polski u progu XXI wieku, red. S. Bednarek, S. Słowik, J. Wojtaś, A. Kociszewski, A.J. Omelaniuk, Wrocław 1994.
- REGION i ludzie a historiografia i tożsamość. *Materiały z II Zjazdu Historyków Regionalistów w Gdańsku-Starbieniu, 22–24 XI 1996*, red. J. Borzyszkowski, Ciechanów 1999.
- REGION i regionalizm – podstawowe pojęcia, red. K. Handke, Warszawa 1993.
- REPSCH E., *Ministerstwo Edukacji Narodowej o edukacji regionalnej – dziedzictwie kulturowym w regionie*, Warszawa 2000.
- SZKOŁA a regionalizm, red. A. Kociszewski, A. Omelaniuk, W. Pilarczyk, Ciechanów 1996.
- SZPOCIŃSKI A., *Miejsca pamięci (lieux de mémoire)*, „Teksty Drugie” 2008, nr 4, s. 11–20.
- SZYMAŃSKA D., *Kilka uwag na temat tożsamości regionalnej*, w: *Badania nad tożsamością regionalną. Stan i potrzeby*, red. A. Matczak, Łódź–Ciechanów 1999, s. 70–73.
- TABOŁ S., *Historia idei edukacji regionalnej*, „Edukacja i Dialog” 2005, nr 2, s. 23–29.
- TOŻSAMOŚĆ narodowa a ruch regionalny w Polsce, red. A. Kociszewski, A.J. Omelaniuk, K. Orzechowski, Ciechanów 1998.
- TRABA R., *Historia – przestrzeń dialogu*, Warszawa 2006.
- WŁODARCZYK E., *Pomorze jako region historyczny*, „Europa Regionum” 2001, t. 6, s. 7–18.
- ZELLM A., *Edukacja regionalna a współczesne przemiany społeczne*, „Edukacja” 2001, nr 2, s. 21–33.

- ZELMA A., *Szkoła i dom w edukacji regionalnej*, „Edukacja i Dialog” 2001, nr 6, s. 20–25.
- ZELMA A., *Wychowanie człowieka społeczności lokalnej jako podstawowa kategoria wychowania dla przyszłości*, „Wychowanie na co Dzień” 2003, nr 6, s. 24–27.
- ZIÓŁKOWICZ K., *Edukacja regionalna jako element edukacji patriotycznej*, „Nauczanie Początkowe” 2007/2008, nr 1, s. 42–52.

2. ŹRÓDŁA DO DZIEJÓW POMORZA ZACHODNIEGO I NOWEJ MARCHII

- AUGUSTYN ze Stargardu zwany kiedyś Angelusem, *Protokół. Kamieńska Kronika – Rodowód książąt pomorskich. Tzw. stargardzka genealogia*, przeł. E. Buszewicz, opr. E. Rymar, Stargard 2008.
- DZIEJE Pomorza Zachodniego w wypisach*, red. H. Lesiński, Poznań 1961.
- E. LUBINUSA *krótki opis Pomorza i z nim związanych, godnych pamięci spraw*, przeł. M. Cieśluk, w: *Eilharda Lubinusa podróż przez Pomorze*, red. R. Skrycki, Szczecin 2013.
- FILIPA Hainhofera *dziennik podróży zawierający obrazki z Frankonii, Saksonii, Marchii Brandenburskiej i Pomorza w roku 1617*, przekład i oprac. K. Gołda, Szczecin 2000.
- FRIEDEBORN P., *Opis miasta Szczecina*, oprac. A. Borysowska, Warszawa 2016.
- KANTZOW T., *Pomerania. Kronika pomorska z XVI wieku*, t. 1–2, tłum. K. Gołda, przypisy i komentarze T. Białecki, E. Rymar, Szczecin 2005.
- KOZŁOWSKI K., Muszyńska K., Stelmach M., *Pomorze Zachodnie w dokumentach 1945*, Szczecin 1986.
- LABUDA G., *Słowiańszczyzna starożytna i wczesnośredniowieczna. Antologia tekstów źródłowych*, Poznań 1999.
- POMORSKI *memoriał prawniczy przed królem polskim w roku 1469–1470*, wyd. L. Babiński, Szczecin 1961.
- POMORZE *Zachodnie w żywotach Ottona*, przeł. J. Wikariak, wstęp. E.
- RELACJA *posła księcia Bogusława XIV z podróży do Wielkopolski w roku 1633*, oprac. H. Lesiński, Szczecin 1959.

RYMAR E., *Trzy relacje o wojnie pomorsko-brandenburskiej z lat 1478–1479*, Szczecin 2003.

SCZANIECKI M., Ślaski K., *Dzieje Pomorza śląskiego i innych terenów województwa koszalińskiego w wypisach*, Poznań 1961.

Stettin 1945–1946. Dokumente – Erinnerungen. Szczecin 1945–1946. Dokumenty – wspomnienia, wybór, redakcja, komentarze T. Białecki i inni, Rostock 1995.

ŹRÓDŁA do dziejów Pomorza Zachodniego, t. I–XV, red. T. Białecki i in., Szczecin 1983–2010.

ŹRÓDŁA do dziejów Ziemi Koszalińskiej w latach 1945–1950, red. Z Głowacki, H. Rybicki, Koszalin 1976.

■ 3. POMORZE ZACHODNIE I NOWA MARCHIA

BIAŁECKI T., *Herby miast Pomorza Zachodniego*, Szczecin 1991.

BORAS Z., *Książęta Pomorza Zachodniego*, Poznań 1996.

DZIEJE Koszalina, t. 1: do 1945 roku, red. R. Gaziński, E. Włodarczyk, Koszalin 2016.

DZIEJE Szczecina, t. 1–4, red. G. Labuda, Warszawa–Poznań–Szczecin 1963–1998.

GWIAZDOWSKA E., *Średniowieczne cechy krajobrazu miast pomorskich w ikonografii od XVI do XIX wieku*, w: *Terra Transoderana. Sztuka Pomorza Nadodrzańskiego i dawnej Nowej Marchii w średniowieczu: materiały z seminarium naukowego poświęconego jubileuszowi 50-lecia pracy w muzealnictwie szczecińskim Zofii Krzymuskiej-Fafius*, 7–8 czerwca 2002, red. M. Glińska, K. Kroman, R. Makała, Szczecin 2004, s. 25–37.

HALICKA B., *Polski Dzik Zachód. Przymusowe migracje i kulturowe osvajanie Nadodrza 1945–1948*, Poznań 2015.

HISTORIA Pomorza, t. 1–5, red. G. Labuda i in., Poznań–Toruń 1969–2015.

JARZEWICZ J., *Gotycka architektura Nowej Marchii. Budownictwo sakralne w okresie Askańczyków i Wittelsbachów*, Poznań 2002.

KOCHANOWSKA J., *Tajemnice Pomorza*, Wołczkowo 2004.

KOCHANOWSKA J., *Perły Pomorza. The Pearls of Pomerania. Die Perlen Pommerns*, Szczecin 2011.

- KOZŁOWSKI K., *Pomorze Zachodnie w sześćdziesięcioleciu (1945-2005). Społeczeństwo – władza – gospodarka – kultura*, Szczecin 2012.
- ŁOPUCH W., *Sztuka na Pomorzu*, Szczecin 2002.
- OBER M., *Pomorze Przednie – Pomorze Tylne – Nowa Marchia. Problem różnic w fizjonomii krajobrazu kulturowego*, w: *Terra Transoderana. Sztuka Pomorza Nadodrzańskiego i dawnej Nowej Marchii w średniowieczu: materiały z seminarium naukowego poświęconego jubileuszowi 50-lecia pracy w muzealnictwie szczecińskim Zofii Krzymuskiej-Fafius, 7-8 czerwca 2002*, red. M. Glińska, K. Kroman, R. Makąła, Szczecin 2004, s. 41-52.
- PISKORSKI J.M., *Miasta Księstwa Szczecińskiego do połowy XIV wieku*, Poznań-Szczecin 2005.
- PISKORSKI J.M., *Kolonizacja wiejska Pomorza Zachodniego w XIII i w początkach XIV wieku na tle procesów osadniczych w średniowiecznej Europie*, Poznań 2005.
- PISKORSKI J.M., *Pomorze plemienne. Historia – Archeologia – Językoznawstwo*, Poznań-Szczecin 2002.
- PISKORSKI J.M., Wachowiak B., Włodarczk E., *Szczecin. Zarys historii*, Szczecin 2002.
- POMORZE *poprzez wieki*, red. J.M. Piskorski, Szczecin 1999.
- POMORZE *Zachodnie w tysiącleciu*, red. P. Bartnik, K. Kozłowski, Szczecin 2000.
- RYMAR E., *Historia polityczna i społeczna Nowej Marchii w średniowieczu (do roku 1535)*, Gorzów Wlkp. 2015.
- RYMAR E., *Rodowód książąt pomorskich*, Szczecin 2005.
- RYMAR E., *Słownik historyczny Nowej Marchii w średniowieczu*, t. I-V, Chojna-Wodziszewo Śląski 2016-2017.
- SZTUKA *XX wieku w Szczecinie i na Pomorzu Zachodnim. Przemiany i kontynuacje*, red. M. Glińska, R. Makąła, Szczecin 2008.
- SZTUKA *Pomorza Zachodniego*, red. Z. Świechowski, Warszawa 1973.
- WITEK M., Nowakowski C., *Między słupem i ryglem. Swojskie dziedzictwo Pomorza Zachodniego*, Szczecin 2012.
- ZŁOTY *wiek Pomorza. Sztuka na dworze książąt pomorskich w XVI i XVII wieku*, red. R. Makąła, Szczecin 2013.

■ 4. DRAWSKO POMORSKIE I OKOLICE

- CHOROBA T., *Dom towarowy braci Schlüter*, dramburg.blogspot.com. Drawski Blog Historyczny, <http://dramburg.blogspot.com/2012/07/dom-towarowy-braci-schluter.html> (dostęp: 12 X 2016).
- CHOROBA T., „*Kino Capitol*”, czyli *kinematografia w Dramburgu*, dramburg.blogspot.com. Drawski Blog Historyczny, <http://dramburg.blogspot.com/2012/09/kino-capitol-czyli-kinematografia-w.html> (dostęp: 13 X 2016).
- CHOROBA T., *Między historyzmem a modernizmem. Pomorskie projekty Martina (1824–1880) i Waltera Gropiusa (1883–1969)*, „Zeszyty Siemczyńsko-Henrykowskie”, t. III, Siemczyno 2013, s. 44–55.
- CHOROBA T., *Kalendarium Ziemi Drawskiej*, dramburg.blogspot.com. Drawski Blog Historyczny, <http://dramburg.blogspot.com/p/kalendarium-ziemi-drawskiej.html> (dostęp: 12 X 2016).
- CHOROBA T., *Scena w Parku Chopina*, dramburg.blogspot.com. Drawski Blog Historyczny, <http://dramburg.blogspot.com/2012/02/scena-w-parku-chopina.html> (dostęp: 13 X 2016).
- CHOROBA T., *Stary ratusz*, dramburg.blogspot.com. Drawski Blog Historyczny, <http://dramburg.blogspot.com/2011/11/stary-ratusz.html> (dostęp: 17 X 2016).
- CZAPLINEK i *Starostwo Drahimskie*, red. E. Buczak, K. Przeworska, Koszalin 1985.
- DRAWSKO Pomorskie 1297–1997. *Studia z dziejów miasta*, red. B. Polak, Koszalin–Drawsko Pomorskie 1997.
- DRAWSKO Pomorskie i okolice poprzez wieki. *Szkice i studia*, red. E. Krasucki, Drawsko Pomorskie–Szczecin 2010.
- DZIEJE ziemi drawskiej, red. T. Gasztold, Poznań 1972.
- GASZTOLD T., Lindmajer J., *Złocieniec. Zarys dziejów*, Koszalin 1985.
- JANOCHA H., Lachowicz F.J., Ptaszyńska D., *Gród i zamek w Starym Drawsku*, Poznań 1972.
- JANUSZANIEC Z., *O drahimskim zamku*, „Zeszyty Siemczyńsko-Henrykowskie”, t. IV, Siemczyno 2015, s. 86–116.
- KRASUCKI E., *Historia i współczesność (nie)chcianego monumentu. O drawskim pomniku wdzięczności Armii Czerwonej*, „Rocznik Chojeński” 2016, t. VIII, s. 299–336.

- KRASUCKI E., *Krótką historia sześćdziesięciolatki. Drawska Biblioteka Publiczna (1947–2007)*, Warszawa 2007.
- KRUCZEK G., *Ciekawe drzewa i krzewy Drawsko Pomorskiego*, Drawsko Pomorskie 2015.
- KUCHTO M., *Dzieje polskiego Kalisza Pomorskiego w latach 1945–2010*, Kalisz Pomorski b.d.w.
- (Der) LANDKREIS Dramburg. *Eine Dokumentation. Chronik für Heimatfreunde*, red. K. Ruprecht, Hamburg 1976.
- LESZCZEŁOWSKI J., *Złocieniec – przygoda z historią*, t. 1–3, Warszawa 2007–2009.
- LESZCZEŁOWSKI J., *Piętnastka powiatu drawskiego*, Drawsko Pomorskie–Piła 2014.
- LESZCZEŁOWSKI J., *Pojezierze drawskie zakłete w starej widokówce, część 1: Drawsko Pomorskie. Dramburg*, Warszawa 2008.
- MALINOWSKA A., Schönrock H., Zadov R. v., *Dravenborch. Dramburg. Drawsko. 1297–1997. Beiträge zur Stadtgeschichte. Przyczynki do historii miasta*, Szczecin 1997
- MIECZKOWSKI Z., *Dzieje Lubieszewa i jeziora Lubie*, Lubieszewo 2014.
- MIECZKOWSKI Z., *Poligon drawski w trzech odsłonach*, Drawsko Pomorskie 2016.
- MIECZKOWSKI Z., *Rzeka Drawa i 100-lecie elektrowni wodnej w Borowie*, Drawsko Pomorskie 2017.
- MIECZKOWSKI Z., *Wczoraj Woltersdorf dzisiaj Linowo*, Linowo–Nowogard 2012.
- NIESSEN P. v., *Geschichte der Stadt Dramburg. Festschrift zur Jubelfeier ihres sechshundertjährigen Bestehens*, Dramburg 1897.
- OMILANOWSKA M., *Budowle Waltera Gropiusa na Pomorzu*, „Spotkania z zabytkami” 2006, nr 6, s. 8–11.
- PUCHALSKI D., *718 lat temu Drawsku Pomorskiemu nadano prawa miejskie*, dsi.net.pl. Drawskie Strony Internetowe, <http://www.dsi.net.pl/archiwum-dzialu-odkrywcy/item/1868-718-lata-temu-drawsku-pomorskiemu-nadano-prawa-miejskie> (dostęp: 15 X 2016).

- PUCHALSKI D., *Drawskie cmentarze*, dsi.net.pl. Drawskie Strony Internetowe, <http://www.dsi.net.pl/archiwum-dzialu-odkrywcy/item/1435-drawskie-cmentarze> (dostęp: 13 X 2016).
- PUCHALSKI D., *Drawskie seminarium*, dsi.net.pl. Drawskie Strony Internetowe, <http://www.dsi.net.pl/archiwum-dzialu-odkrywcy/item/1539-drawskie-seminarium> (dostęp: 16 X 2016).
- PUCHALSKI D., *Drawskie szkolnictwo elementarne*, dsi.net.pl. Drawskie Strony Internetowe, <http://www.dsi.net.pl/archiwum-dzialu-odkrywcy/item/1505-drawskie-szkolnictwo-elementarne> (dostęp: 12 X 2016).
- PUCHALSKI D., *Uratowana świątynia* [o kościele w Mielenku Drawskim], dsi.net.pl. Drawskie Strony Internetowe, <http://www.dsi.net.pl/archiwum-dzialu-odkrywcy/item/1464-uratowana-swiatynia> (dostęp: 5 X 2016).
- RADECKA A., Ślady, które przetrwały. Polacy i Niemcy z okolic Kalisza Pomorskiego po II wojnie światowej, Kalisz Pomorski 2015.
- ROZTOCKA M., Wyszczelska E., *Zarys dziejów Pomierzyna 1337–2004*, Pomierzyn 2005.
- RYMAR E., *Drawa jako rzeka graniczna w XIII–XV wieku*, „Zeszyty Siemczyńsko-Henrykowskie”, t. IX, Siemczyno 2016, s. 49–64.
- WITEK M. i W., *Budownictwo ryglowe w powiecie drawskim*, „Zeszyty Siemczyńsko-Henrykowskie”, t. III, Siemczyno 2013, s. 123–139.

■ AUTORZY

Lucyna Jabłońska (ur. 1961) – nauczyciel klas młodszych w szkołach podstawowych w Szczecinie, Złocięncu i Drawsku Pomorskim. Zajmuje się edukacją regionalną, wdrażając wiele programów autorskich z zakresu ekologii, historii i sztuki, m.in. projekt „Moja gmina Złocieniec. Moje miejsce w Europie”. W latach 1995–2007 organizowała konkurs „Złocieniec dawniej i dziś”. Od 16 lat jest prezesem Stowarzyszenia Pojezierza Drawskiego „Euro-Region 2000”, które prowadzi działalność o charakterze edukacyjnym, kulturalnym i historycznym. Uczestniczy w odkrywaniu historii Złocięńca: zorganizowała akcję podnoszenia dawnych pomników, realizuje projekt rewitalizacji przedwojennego parku miejskiego Anlage, w którym utworzyła dwie interdyscyplinarne ścieżki edukacyjne. Od 2007 pracuje w Szkole Podstawowej w Drawsku Pomorskim, gdzie jest wicedyrektorem.

Eryk Krasucki (ur. 1977) – doktor nauk humanistycznych, adiunkt w Instytucie Historii i Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Szczecińskiego, pracownik Instytutu Pamięci Narodowej w Szczecinie. Od 2012 roku prezes Stowarzyszenia Przyjaciół Drawska „Meander”. Zajmuje się historią Polski w XX wieku i regionalistyką zachodniopomorską. Autor książek, m.in. *Międzynarodowy komunista. Jerzy Borejsza – biografia polityczna* (2009) i *Przesilenie. Szczecińskie społeczeństwo i władza w styczniu i lutym 1971 r.*, (2010), współredaktor kilkunastu innych. Autor publikacji poświęconych Drawsku Pomorskiemu, m.in. *Krótką historia sześćdziesiątlatki. Drawska Biblioteka Publiczna (1947–2007)* (2007) oraz *Z przytupem i klasą. Opowieść o drawskim zespole „Diabaz”* (2015), redaktor tomu *Drawsko Pomorskie i okolice poprzez wieki. Studia i szkice* (2010).